

LJUDSKI TEDNIK

SPOMINSKI DNEVI
V JANUARJU

- 7. 1943. Nemški napad na Pohorski bataljon, ki po junjski borbi pade do poslednjega moža.
- 7. 1943. Umrli v New Yorku slavni fizik Nikola Tesla.
- 10. 1883. Rojen ruski književnik Lev Tolstoj.
- 11. 1946. Proglášena ljudska republika Albanija.

plošči

Kaj je tretja sila?

Doživetja aretiranih partizanov

Predodpustitvami iz tovarne jute

Naša kulturna bilanca

Življenje novega Beograda

Leto III. - Lir 15. - Jugolir 10. - Din 6. - Poština plačana Trst 15. januarja 1948 - Spedizione in abbonamento postale U. o. gruppo - Štev. 100

Po brezuspešnih pogajanjih za guvernerja

NIMITZOVİ STRELCI in reorganizacija vojaške uprave

Po neuspešnem zaključku pogajanj med Jugoslavijo in Italijo za imenovanje tržaškega guvernerja, stojimo pred zelo verjetno možnostjo, da se bo sedanje stanje v našem ozemlju zavleklo za daljšo dobo. V tej perspektivi je poleg reorganizacije angloameriške vojaške uprave v nekako civilno vlado z odgovarjajočimi ministri, še cela vrsta dogovorkov, med katerimi zavzemajo izjave ameriškega admirala Nimitza in pošiljanje ameriških mornariških strelcev v Sredozemlje še posebno mesto.

V kolikor namreč že vsa angloameriška vojna politika od Nemčije, reparacij, Francije, Italije, Grčije pa do tržaškega vprašanja jasno kaže, da Anglija in Amerika niti za hip ne mislita na izpolnitev sprejetih obveznosti Jalté, Moskve in Potsdama in da sta torej odločeni za vsako ceno izvesti svoj imperialistični načrt osvajanja strateških baz v Evropi, v toliko jačanje angloameriške mornarice v vodah Sredozemskega in Jadranskega morja ter pošiljanje velikih kontingentov ameriških mornariških strelcev v Italijo in na te pomorske enote samo še enkrat potrjujejo namene angloameriškega imperializma. Admiral Nimitz je namreč točno in brez prilizovanja izjavil novinarjem v San Francisku: «Pojabjanja mornariških strelcev, ki so na poli v Sredozemlju, služijo dopolnitvi posadk na naših bojnih enotah, katerih število je pa tajno. Hočemo in moramo držati našo mornarico v Sredozemlju kar mogoče blizu vojnih pozorišč, ker je Sredozemlje za nas še posebno važna cona». V zvezi s Tržaškim ozemljem pa je admiral Nimitz še med pogajanjih med Italijo in Jugoslavijo za tržaškega guvernerja — kar nam ponovno potrjuje, da je Amerika že vnaprej odločila odklonitno stališče De Gasperijeve vlade do sporazuma, izjavil, da je okrepitev angloameriških pomorskih enot v Sredozemlju z mornariškimi strelci potrebna zato, da se da močnejša opora 5000 ameriškim vojakom na Tržaškem ozemlju, ki so boje v težkem položaju. (Prav s to izjavo pa je med drugim tudi najbolj zgovorno pojasnjen cilj lansiranja izmišljenih vesti s tržaško-jugoslovanske meje, češ da so jugoslovanske čete že večkrat poskušale vdreti na Tržaško ozemlje in da je le izredna hrabrost ameriških vojakov to preprečila).

Tako se torej angloameriški imperialisti pripravljajo na dolgotrajno zasedbo Tržaškega ozemlja. To pa pomeni, da se sedanje stanje pri nas ne bo samo še nadalje ohranilo temveč da se bo brezobzirnost tujega imperializma še stopnjevala, tako v insceniranju in iskanju obmejnih incidentov z Jugoslavijo, lansiranju izmišljenih vesti in pojava obagone govorje proti demokracijam sploh, kakor tudi v škodo normalizacije naših notranjih razmer in na škodo nadaljnje krepitve in utrjevanja naše demokratične fronte.

Za tako pojačanje angloameriškega imperialističnega pritiska so najznatnejši openski dogodki in cela

vrsta procesov, s katerimi skušajo postaviti na zatožno klopi partizansko borbo demokratičnih množic in organizacije bivših partizanov proglasiti za ilegalne. Nič manj značilno pa ni v tej zvezi ozadje reorganizacije vojaške uprave za cono A Tržaškega ozemlja. Tu, jasno, ne gre samo za zunanjo spremembo administrativnega znabaja, temveč za nekako razširitev uprave, v katero bi v bližnji prihodnosti pritegnili predstavnike ali samo «strokovnjake» določenih strank in gibanj. To bi naj

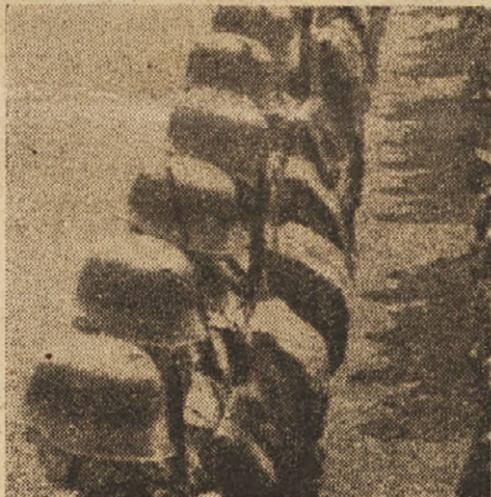
bila na zunaj, za svetovno javnost nekaka normalizacija razmer brez guvernerja. V resnici bi pa to pomenilo nekaj popolnoma nasprotnega od resnične normalizacije.

V osrednje stopa tako zopet vprašanje pravice udeležbe pri javni upravi Tržaškega ozemlja. Kot je znano, so doslej vsi administrativni organi angloameriške vojaške uprave na Tržaškem ozemlju z nepomembnimi izjemami v rokah lokalnih kapitalističnih krogov, v rokah istih ljudi, kol so bili pod Italijo, oziroma pod nemško okupacijo, to je v rokah vodstev raznih italijanskih nacionalno-šovinističnih strank. To ni slučajno. Angloamerikanci so že od vsega početka poskrbeli za to, da so li upravni organi v rokah kogar koli samo ne v rokah ljudstva, oziroma predstavniki ljudsko-demokratičnih organizacij, SIAU, KP, OF itd. in so temu dosledni ostali gluhih ušes na vse zahteve ljudstva po soudeležbi v javni upravi.

Zvesti imperialističnemu načelu, da je treba ljudstvo čim bolj oddaljiti

li od uprave, vodijo predstavniki angloameriške vojaške uprave že dalj časa pogajanja za vstop v tako reorganizirano civilno vlado samo s predstavniki nacionalno-šovinističnih italijanskih strank in stranic. Čeprav ni znanega še nič bolj konkretnega o izidu pogajanj, oziroma, katero slopnjo so pogajanja dosegla, vendar je mogoča vsa tržaška javnost zasledila s temi pogajanjih vzporeden manever angloameriških imperialistov. Ta manever se odraža v budovitem časovnem sovpadanju ustanovitve tako imenovane Slovenske demokratične stranke z izgledi neuspaha pri pogajanjih za izbiro tržaškega guvernerja. Da ustvarijo Anglo-amerikanci videz, da so v njihovi «surogatni vladi» zastopani predstavniki i Italijanov i Slovencev in ker nikakor ne mislijo iz lastnega nagiba dopustiti k soupravi predstavnikov demokratične ljudske fronte Italijanov in Slovencev ter predstavnikov Osvobodilne fronte kot njenega sestavnega dela, so pač ustanovili to novo slovensko stranko in postavili na njeno vodstvo nekaj lutek, ki niso nikoli ne v tradicionalni protifašistični borbi primorskega ljudstva, ne v njegovi narodno-osvobodilni borbi, ne po njej predstavljali ničesar, niti bili v teh borbah udeleženi. Vso gnitobu, ki jo zbira v sebi ta stranka, so pač poskušali pokriti z nekaj lulkami — tržaško treljo silo. (Beri članek o trelji silji na 2. strani).

Iz te — po imenu — slovenske stranke in ostalih njej podobnih italijanskih šovinističnih strank, ki nikoli niso predstavljale in ne predstavljajo niti sedaj ljudskih množic, bodo lahko angloameriški imperialisti brez skrbi za varnost svojih imperialističnih interesov izbirali zapupne moče za svojo zato nič manj vojaško upravo. Na tak način si nadejajo angloameriški imperialisti za daljšo dobo izrinili ljudska predstavnika od souprave in s plačanimi hlapci imperializma utrditi protiljudski režim, podoben italijanskemu in francoskemu.

To niso Nimitzovi strelci. To so le Hitlerjeve zveri, ki korakajo skozi berlinske ulice na rusko fronto. In vendar se ob njih človek spomni na Nimitzove strelce

O politiki „antikomunizma“

Ničesar novega ni prav za prav ta tako imenovana politika antikomunizma. Novi so le, čeprav v bistvu vedno isti, krogi, ki se je tako radi poslužujejo. Nepoznavalca bistra teh političnih krogov bi morda začudila ta neverjetna enotnost v »protikomunistični liniji. Kdor pa ve, oziroma je na lastni koži spoznal, tako kot smo spoznali Slovenci in predvsem Primorci, da med fašizmom, hitlerizmom, Trumanizmom, imperializmom, klerikalizmom in hlapčevstvom tem izumom ni prav za prav nobene razlike, ta si lahko brez vsakih težav razlaga doslednost v antikomunizmu.

Politika antikomunizma je imela včasih drugačne praktične oblike kot jih ima danes. Včasih, recimo v letih med prvo in drugo svetovno vojno, so vladajoči mogli v raznih evropskih državah, ki so že začeli občutiti odločno stremljenje ljudskih množic k napredku, s pomočjo klera, kot posebno učinkovitega orodja med katoliškim prebivalstvom, slikali komunizem kot neko pošast, podobno hudiču, ki pušča za seboj kuge, ki nosi krivdo za požare, povodnji in podobno. V kraju M. S. ob madžarski meji se je na primer nekaj mesecev pred vojno med Nemčijo in Sovjetsko zvezo raz-

nesla vest, da so Rusi v bližnjem gozdu spustili padalce. Brž so se našli očividci, ki so na vsa usta in z izbuljenimi očmi začeli pripovedovati, da so tam in tam videli te ruske padalce, ki pa so prav gotovo komunisti, ker da imajo rdeče hlače, krive sablje, dolge brke in rdeče jezike. Kmalu so se seveda po zaslugi molitev in prizadevanj slovenske sicer, toda madžarsko navdahnjene duhovščine, komunistične posasti umaknile neznano kam in po božno ljudstvo se je oddahnilo.

Tako smešno slikanje »komunistične nevarnosti« seveda ni moglo roditi začelenih uspehov in kar niso dosegli vladajoči režimi raz cerkvenih priznanc, so poskušali z zakoni. Cuvarji javnega reda, žandarji in režimske policije buržujskih klik, so začeli preganjati one uporniške brezbožnike, ki niso niti hoteli niti mogli verjeti v »komunistično nevarnost«. Ustanovili so zloglasne ječe, v katere pa niso spravljali kriminalcev, temveč so vanje zapirali one ljudi, ki jim je spoznanje, da je njih duhovne in socialne bede kriva vladajoča protiljudska klika in da ni izhoda iz takega položaja, dokler sede ljudstvu in narodom na tilnikih izkoriščevalci, narekovalo, da v svoji okolici, med svojimi sotrpni pomagajo dvigati spoznanje, jim pomagajo iz nepoučenosti in jim na-

kazujejo pot nujne borbe za izboljšanje njih položaja. In ljude so videli dan za dnem, kako romajo za zidove zloglasnih ječ najpoštenjeji ljudje, intelektualci, delavci, očetje nedorastlih otrok, mlade matere, obtoženi zločina proti veri in državi — obtoženi komunizma.

Taka je bila protikomunistična politika v predvojni Jugoslaviji pod vsemi režimi, enimi bolj, drugimi manj divje izvajana. Enaka je bila ta politika v drugim evropskih državah, kajti vse vladajoče protiljudske klike, pa bodisi v Italiji, Nemčiji, Franciji ali Angliji je čedalje bolj zajemal strah pred prebujajočo se samozavestjo tlačanih ljudskih množic.

Leta vojne pa so pokazala, do kakih višin so znali največji reakcionarji te velike zgodovinske dobe izdelati svojo politiko protikomunizma. Hitler je začel svoj vojni pohod proti Sovjetski zvezi, edini evropski državi, kjer je ljudstvo odstranilo gnilo buržujsko oblast in vzpostavilo svojo — s pozicijom vsemu svetu na vojno proti komunizmu, za obrambo evropske katoliške civilizacije. Goebbels je v istem hipu, ko so nacistične horde požigale poljske in ukrajinske vasi in mesta, pobijale na stotisoče ljudi nižje rase, rohnol o nevarnosti komunizma za človeštvo in obljubljal po zmagi svobodo vsem krvnikom, ki bodo zverskemu

Take namere tujih imperialistov na Tržaškem ozemlju niso seveda v nikaki zvezi z željo po izbolšanju našega notranjega gospodarskega, socialnega in političnega položaja, pa pa so znanilci novih zaostritev med imperialistično tujo in domačo kličko ter med tržaškimi demokratičnimi množicami, predvsem delovnim in kmečkim ljudstvom. Trst bi namreč s svojo vključitvijo v Marshallov plan in s sabotiranjem najvažnih gospodarskih stikov s svojim zaledjem še dalje ostal pozorišče popolnega gospodarskega mrtilva in s tem vedno večje brezposelnosti tržaškega življa. Trst bi tako še dalje in še v povečanem obsegu postal točka koncentracije mednarodne reakcije, mostišče za imperialistične vojnoljudske izpade in provokacije in vohunski center angloameriških tajnih policij.

Vse to pa po drugi strani nujno vodi h konsolidaciji demokratičnega gibanja v spoznanju, kakšne bi bile posledice popuščanja tujemu imperializmu. Blížnja bodočnost bo verjetno zahtevala ravno od tržaških demokratičnih množic še več odločnosti v obrambi miru in demokracije kot doslej, prav tako kot so tako odločnost zahtevali podobni dogodki od demokratičnih množic Italije, Francije, Kitajske, Grčije in drugih po svetu.

PO ŠIROKEM SVETU

KAJ JE TRETJA SILA? Druga garnitura istega gospodarja

KRONIKA

• **PRIHOD AMERISKIH STRELCEV** v italijanska pristanišča je italijanski vladi vsama po sebi razumljiva stvar. Zato ni čudno, če se vlada upira sporazumu z Jugoslavijo glede imenovanja guvernerja, saj bi to pospešilo odhod za vezniških čet.

• **GRSKI MONARHOFASISTI** bodo prejeli od Velike Britanije 40 tisoč pušk in stroja, gorsko topništvo pa jim bo nudila ameriška pomoč. Kljub temu demokratična vojska uspešno nadaljuje z ofenzivami in še vedno obkrojuje mesto Koniko.

• **ANGLESKA VLADA** proučuje vprašanje povečanja britanskih zasedbenih čet v Grčiji, medtem ko v krogih komisije OZN za Balkan govorijo o ustanovitvi mednarodnih čet za nadzorstvo severno-grških mej.

• **EGPTSKA VLADA** je ponovno zahtevala umik angleških čet iz področja Suez.

• **IRAK** pa noče obnoviti pogodbe o angleških oporiščih, če Anglija ne pomaga z orožjem Arabcem v njihovi asveti vojnih v Palestini. To je težka preizkušnja za angleške načrte, ki bi hoteli zaščititi petrolejske interese in hkrati krotiti arabski nacionalizem.

• **ITALIJANSKA TRETJA SILA** se je rodila pod imenom Narodnega bloka, ki mu načeljuje Nitti. Je pa tako neznan, da jo imenujejo sblochettos. Posebno še zato, ker ji konkurira De Gasperi v povezavi s Saragatom — italijanskim Blumom — in si lasti značaj tretje sile.

• **ITALIJANSKI DELAVCI SE UPIRAJO** demontaži domače industrije, ki jo izvaja vlada na namig ameriških trustov, da bi letilaze preplavili italijanski trg s svojimi proizvodi. Tako je delavstvo zasedlo tadjedelnice v Anconi. Stavka bančnih uslužbencev se bliža k koncu, ker bodo njihovim zahtevam ugodili. V Rimu, Anconi in Pistol so kovinarji dosegli uspehe, potem ko so zasedli tovarne. V Cattanzaru je 2000 kmetijskih delavcev zasedlo polja.

• **V FRANKFURTU** so se sestali ministrski predsedniki zapadno-nemških dežel in sklenili z generalom Clayom in Robertsonom, da sestavijo skupno vlado za zapadno Nemčijo. Ameriška vojska uprava bo prenehala 1. junija 1948, ko bo to področje prišlo pod nadzorstvo ameriškega zunanjega ministrstva. Vojsko upravo bo torej zamenjala kolonialna vlada ZDA. Zasedbene čete pa bodo tam ostale še mnogo let, dokler ne bo Nemčija urejena skladno z ameriškimi demokratičnimi ideali. Nemška enotna socialistična stranka je protestirala proti temu sklepu, ker stvarno pomeni delitev Nemčije.

• **BIDAULT** toči krogodilove soze, ko protestira proti frankfurtskim sklepom o ustanovitvi nemške vlade. To dela samo zato, da pomiri razburjeno francosko javno mnenje.

• **KITAJSKA LJUDSKA VOJSKA** je v svojem zmagovitim pohodu prodira v dolino reke Jangceja in v predmestje Pekinga. Proglas kitajske KP pravi, da je ta uspeh odločen preobrat revolucionarne vojne Kitajcev, kar ima še poseben pomen, ker ječl vzhodnem delu sveta nad milijardo ljudi pod imperialističnim jarmom.

• **V HONG KONGU** so ustanovili tretjo kitajsko vlado, ki je proti premaganemu Gangkajsku, kakor tudi proti revolucionarni ljudski vladi. Z njo hočejo ZDA rešiti, kar se še rešiti da, to so južne dežele Kitajske.

• **TRUMAN** je predložil kongresu nov državni proračun, ki znaša 39 milijard 700 milijonov dolarjev in od katerih je namenjenih nad 11 milijard za vojsko ali 28 odstotkov vsega proračuna.

• **JUGOSLOVANSKA VLADA** je zahtevala povrnilo monetarnih rezerv, ki jih je prenesla Narodna banka v ZDA tik pred vojno. Ameriška vlada na zahtevale deblokiranje teh rezerv z zahtevu, da Jugoslavija predhodno plača 20 milijonov dolarjev kot odškodnino za podržavljene ameriške investicije v Jugoslaviji.

Važni zunanjepolitični dogodki, kot je bil neuspeh londonske konference, borba za Marshallov načrt, napetost sovjetsko-francoskih odnosov in drugi so v zadnjem času pritegnili nase vso pozornost javnega mnenja. Toda istočasno se je vršil nič manj važen notranjepolitični proces, ki je z zunanjimi dogodki tesno povezan in zato zasluži vso budnost demokratičnih množic.

Saj gre za široko zasnovan načrt, za delitev in razkroj demokratičnega gibanja, ki se vključuje v gigantsko svetovno borbo dveh taborov, demokratičnega in protidemokratskega na eni strani in imperialističnega na drugi strani. To diverzantsko gibanje se imenuje tretja sila, pojem, ki je najnovejša pridobitev političnega slovarja.

Ceprav nastopa ta sila v svetovnem merilu in torej tudi pri nas v Trstu, vendar se kaže v najjasnejši obliki v Franciji, kjer se je tudi najprej pojavila in dobila svoje ime.

Za boljše razumevanje tega notranjepolitičnega pojma, ne bo morda odveč, če približno, da tretja sila ni nič novega in da ima svojega predhodnika v tako imenovani zlati sredini iz časa narodno osvobodilne borbe, ali kakor so jo naši humoristi imenovali »O. R.« Le-ta je namreč hotela nihati med partizani in kolaboracionisti. Toda z vedno večjo zostritvijo borbe je tudi sredina kopnela v vedno bolj odkritem nastopu proti narodno osvobodilnemu gibanju in se je končno vrgla v reakcijo.

Isto politično vsebino ima danes »tretja sila«, ki hoče v Franciji delovati hkrati proti stalinskemu totalitarizmu in »degolovskemu cesarizmu«, kakor se sama izraža. Poosebljajo jo razne Ramadierove vlade in sedaj Schumanova. Tehnično je pa v glavnem zveza dveh strank: socialistične in demokratičanske (MRP), katerima se je pridružil tako imenovani »zbor levic«. Na sindikalnem področju je nastopila »tretja sila« pod imenom »delavska sila« (torej tudi sila) pod vodstvom Joubauxa (izg. Zuoja), ki se je ocepila od francoskih enotnih sindikatov (CGT) pri zadnjih stvarkah pod geslom: »proč s politiko v strokovnih organizacijah, neodvisnost sindikalizma od političnih strank«.

Res je, da odbija Bluma z njegovim humanitarizmom De Gaulleov cesarizem. De Gaulle hoče namreč uvesti »osebno oblast«. Vse naj bi bilo osredotočeno v njegovih rokah in ministri bi bili samo izvrševalci njegove volje. General je zato nasprotnik političnih strank in njegovo gibanje močno diši po »fuhrerprincipu«, ki ga črpa v ideologiji predvojnih Maurrasovih monarhofasistov. Zato, ni čudno, če se stari politiki z Blumom na čelu upirajo prihodu De Gaullea na oblast, saj bi v takem sistemu ne imeli mnogo besede.

Toda stvarno se je pokazalo, da je borba tretje sile proti cesarizmu samo na papirju. Ze pri lanskih občinskih volitvah v jeseni

so namreč socialisti sklepali delne volivne sporazume s pristaši De Gaullea in tako omogočili izvolitev številnih degolovskih županov. Nasprotno pa so socialisti podobne tehnične sporazume s KP odločno odbijali.

Protijudski značaj tretje sile se jasno vidi tudi v njeni politiki, ki so jo izvajale Ramadierove vlade in sedaj Schumanova: odbijanje delavskih zahtev, stroge kazni proti stavkajočim, medtem ko je policija proti degolovskim naštnjem izredno milo nastopala ali pa sploh ne. V zunanji politiki pa se

SZ (nastop proti sovjetskim državljanom v Franciji in prekinitve trgovinskih pogajanj s SZ). Tudi zunanjepolitično je torej od tretje sile, — ki bi že po definiciji morala nastopati v sredini med ZDA in SZ — ostalo samo ime.

Resnica je torej, da je glavna gonilna sila tega gibanja protikomunizem bodisi v notranji politiki (na parlamentarnem poprišču in sindikalnem), bodisi v zunanji politiki. To je tudi stična točka tretje sile z generalom De Gaulleom, glavnim pobornikom protikomunizma, kateremu pri-

Gaulleu v decembru. Vprašanje pa je, kdaj se pogaja Dulles v imenu Marshalla in kdaj kot predstavnik republikancev.

Zadeva je važna, ker sta Marshall in njegov State Department že iz Rooseveltovih časov zelo nezaupna do generala De Gaullea. Najbolj konservativni elementi demokratične stranke namreč menijo, da De Gaulle s svojimi reakcionarnimi in zastarelimi političnimi pogledi zaostaja najmanj 100 let za našo dobo. Hkrati se ameriški demokrati bojijo, da bi De Gaulleov prihod na oblast povzročil državljansko vojno v Franciji in bi naprtl tako Ameriki novo Grčijo. Podpiranje De Gaullea bi torej odvrnilo delavstvo in napredne elemente od demokratične stranke pri novembrskih volitvah.

Konservativni demokrat v ZDA je proti odkritim diktaturam v Evropi in Aziji. Zato si želi, da bi tretja sila uspela in zadržala komunizem. Zato tudi pristaja na delne nacionalizacije v Evropi, samo da ameriška trgovina pri tem ne trpi.

Nasprotno pa konservativni ameriški republikanec, kot n. pr. Dulles, nima takih skrbi, ker je klientela republikanske stranke različna. Ni namreč nikoli iskala svojih pristavcev med delavci. Zato tudi nima toliko obzirov do demokratičnih načel. Njuni gre bolj za »free enterprises«, za popolno svobodo trgovine in podjetij, kot pa za pobijanje fašizma in zato tudi ne oklevajo pri odkritem podpiranju diktatur.

Toda v splošnem je razlika med demokratičnim in republikanskim konservativizmom neznatna. Cilj jim je isti in njihova sredstva se samo dozdevno razlikujejo. Toda v predvolilni dobi, ko si isčeta obe stranki dlako v jaju, je vsak odtenek važen. Zato so konservativni demokrati bolj naklonjeni tretji sili in manj De Gaulleu, medtem ko velja za republikance obratno.

Tako je prišlo sedaj do senzacionalnih odkritij, da se je De Gaulle dogovoril z Dullesom o »ofenzivnem zavezništvu med ZDA, Anglijo in Francijo. ZDA bi oborožile 40 francoskih divizij pod vrhovnim poveljstvom generala De Gaullea za protisovjetsko križarsko vojno! Kot protisluha pa se je De Gaulle odpovedal svojemu francoskemu nacionalizmu in pristal na ustanovitev militaristične zapadno-nemške države.

NA KATEREGA KONJA STAVIJO ZDA?

Republikanci z Dullesom bodo sedaj s tem odutom lahko izvajali pritisk na Marshalla, da bo sledil bolj republikanski zunanjepolitični struji, ali pa bodo pri volivni kampanji napadli slabost in nedosednost Trumanove doktrine, ki so jo izdelali konservativni demokrati.

Hkrati si bo Marshall še bolj podredil francosko tretjo silo s tem, da jo »zaščiti« pred napadi De Gaullea s pogojem, da se Bidault (tretja sila) slepo pokori ameriškim načrtom glede Nemčije in se odpove svoji »francoski težji«.

Iz vsega tega sledi, da sta tretja sila in De Gaulle lutka v rokah ameriškega imperializma, ki ga zastopajo tako konservativni demokrati kot tudi konservativni republikanci. Za katero od obeh vrvic bo pa potegnila ameriška politika v Franciji je odvisno od morebitnega sporazuma med demokrati in republikanci ali pa od izida volitev, ki lahko prinesejo presenečenje zaradi dejstva, da se ameriške sile ne bodo delile samo na dva volivna tabora marveč na tri, ker je Wallace izstopil iz demokratične stranke in nastopa kot tretji neodvisni kandidat za predsednika ZDA.

PRVI KORAKI TRETJE SILE: SCHUMAN, BLUM IN STRIC SAM

tretja sila izraža s popolno vzporeditvijo in podreditvijo francoske politike ameriški, kar je že dokazalo Bidaultovo zdržanje na zadnjih dveh konferencah. Tretja sila se tudi močno ogreva za Marshallov načrt in hkrati nastopa proti

pravlja tretja sila, hočeš nočeš, pot na oblast.

Kako blizu sta si ti dve gibanji kaže tudi geslo degolovcev, s katerim nastopajo proti svojim konkurentom »tretjesilnikom«: »Resnična tretja sila smo samo mi!«

«TRETJA SLABOST»

Ze iz samega imena gibanja (sila) bi površni opazovalec utegnil sklepati, da gre za izredno močno politično organizacijo. To naj bi potrdil tudi izredno dinamični program kongresa francoske socialistične stranke, ki se zaključuje tako: »Za svobodo, za socialno pravičnost za tretjo silo — naprej!« Toda kakor je nek humorist točno ugotovil, je ta sila samo »tretja slabost«.

Ze sam notranjepolitični ustroj te organizacije namreč potrjuje, da je tretja sila na trilih nogah. Ceprav je dozdevni oče tega gibanja Blum, vendar to gibanje nima enotnega vodstva. Ideološko se oba njegova sestavna dela, socialistični in demokratični, močno razlikujeta zlasti v izvajanju socialne in gospodarske politike (pristaši in nasprotniki načrtnega gospodarstva), kar je samo povečalo gospodarske zmede v Franciji. Končno se je levo krilo socialistične stranke z novim letom ocepilo od matične organizacije in ustanovilo novo gibanje, ki zagovarja sporazum s komunisti. K temu naj pristavimo, da je velik del pristašev MRP, ki je bil vedno najbližji De Gaulleu, prešel pri zadnjih volitvah na

njegovo stran in tako preti demokratičnim voditeljem (Schuman, Bidault), da ostanejo generali brez vojske. To jim narekuje, da se ne zamerijo generalu in zato je zadnji kongres MRP, odgovoril na povabilo socialistov, da pristopa k tretji sili »samo načelno«.

Dejstvo je, da črpajo vedno bolj osamljeni voditelji tretje sile svoje moč v upanju, da bo ameriška politika — ki vedno bolj dikтира svojo voljo v Franciji — rajši stavila na konja tretje sile kot pa na De Gaullea. Poslednji bi namreč s svojo diktatorsko roko utegnil izzvati še večji odpor delavstva in demokratov, brez katerih ne more uspeti Marshallov načrt. Odprti fašizem je preveč razkrinkan in bi preveč »kompromitiral« ameriško politiko, medtem ko bi bolj prikrita organizacija kot je tretja sila, utegnila uspraviti budnost ljudski množice. In s to skritostjo mislijo sta potevala Blum in Joubaux v »tretjesilniško« Meko — v Ameriko, k Marshallu.

Ravno notranjepolitično prerivanje v predvolilni kampanji v ZDA, kjer se boriča dve tradicionalni stranki za oblast — demokratična in republikanska — osvetojuje načrte in spletke okrog tretje sile in De Gaullea, hkrati pa jasno kaže, kdo vleče vrvice za obema konkurenčnima francoskima gibanjima.

Po zadnjih državnozbornskih volitvah, ki so bile pred dvema letoma, ima ameriško politično življenje ta paradoks, da pripada predsednik ZDA Truman — Rooseveltov naslednik — demokratični stranki, medtem ko je večina v kongresu republikanska. Zato je bil za zunanjega ministra postavljen demokrat Marshall, ki naj izvaja zunanjo politiko ob podpori obeh strank. Toda pridržen mu je bil kot »oko republikanske stranke« Foster Dulles, ki je sicer zasebnik, vrši pa važne tajne misije in pogajanja, kot n. pr. njegov zaupen obisk pri generalu De

DULLES SNUBI DE GAULLEA

Badnjevič o guvernerju

Zastopnik ministrstva za zunanje zadeve FLRJ, pooblaščen minister Ešref Badnjevič, je na tiskovni konferenci v Beogradu dne 8. t. m. izjavil naslednje o neuspelih pogajanjih z italijansko vlado glede na določitev tržaškega guvernerja:

«Vlada FLRJ je v želji, da bi se čim prej uredila ta zadeva nemudoma, ko je bil objavljen sklep Varnostnega sveta, naročila jugoslovanskemu poslaniku v Rimu, naj prične pogajanja z italijansko vlado.

Dne 24. decembra 1947. leta je poslanik FLRJ Iveković zahteval nujen razgovor z ministrom za zunanje zadeve Italije grofom Sforzo. Grof Sforza ga je medtem kjub očitni važnosti teh pogajanj poslal k generalnemu tajniku ministrstva za zunanje zadeve g. Franzoniju. Se-le 26. decembra 1947. leta je g. Franzoni sprejel poslanika Ivekoviča. Ob tej priliki je poslanik Iveković izročil g. Franzoniju seznam kandidatov, na katerem so bili dr. Bohušlav Ečer, ugleden českoslovaški pravnik in šef českoslovaške delegacije pri mednarodnem vojnem sodišču v Nürnbergu, Georg Branting, švedski senator, in Emil Slang, predsednik vrhovnega sodišča Norveške in ki jih je predlagala vlada FLRJ. Poslanik Iveković je pri tem poudaril, da pripisuje jugoslovanska vlada izreden pomen sporazumni ureditvi te zadeve, in je zahteval, naj se mu čim prej izroči seznam kandidatov italijanske vlade.

Kakor se je pokazalo iz razgovora g. Franzonija, italijanska vlada ni imela pripravljenega seznama svojih kandidatov, baje zaradi tega, ker je sklep Varnostnega sveta, o katerem so že več mesecev govorili v Varnostnem svetu in v vsej svetovni javnosti, prišel precej nepričakovano za italijansko vlado. Šele 31. decembra zjutraj je g. Franzoni sporočil poslaniku Ivekoviću odgovor italijanske vlade. G. Franzoni je izjavil, da so kandidati, ki jih je predlagala jugoslovanska vlada, nesprijemljivi za italijansko vlado. Kot razlog odklonitve je navedel, da italijanska vlada ne more sprejeti kandidatov iz onih dežel, ki so bile v vojni z Italijo, temveč meni, da naj

bodo državljani kake nevtralne dežele, pri čemer je prezrla dejstvo, da je v seznamu kandidatov jugoslovanske vlade švedski senator Branting, ki je državljani dežele, ki ni bila v vojni z Italijo. Znano je, da je to stališče italijanske vlade nevzdržljivo in čudno, kajti, če bi ga uveljavili, bi bili izključeni kot kandidati državljani vseh onih držav, ki so sodelovale v vojni proti fašistični Italiji.

Istega dne popoldne je g. Franzoni sporočil poslaniku Ivekoviću imeni dveh švicarjev, ki jih je predlagala italijanska vlada. Vlada FLRJ ni mogla sprejeti predlagana kandidata, vendar pa je v želji, da bi se našla možnost sporazuma, predlagala dva nova kandidata Mauricea Dejeana, francoskega veleposlanika v Pragi, in Pavla de Ascarata, bivšega poslanika španske republike v Londonu. Italijanska vlada je odklonila tudi ta dva kandidata in s tem onemogočila sporazumno določitev guvernerja.

V poslednjem trenutku, namreč na dan poteka roka, 5. januarja t. l. je g. Franzoni predlagal dva nova kandidata, in sicer še enega švicarja in južnoafričana, ki se je kot delegat svoje države na pariški mirovni konferenci izkazal s svojim protijugoslovanskim stališčem. Italijanska vlada je torej predlagala take kandidate, za katere je mogla vnaprej vedeti, da za Jugoslavijo niso sprejemljivi.

Iz vseh teh pogajanj je jasno razvidno, da italijanska vlada dejansko ni imela namena, da bi pogajanja končala z uspehom. Stališče italijanske vlade je pripomoglo k nadaljnjemu namernemu zavlačevanju določitve guvernerja Trsta. Očitno je, da ustreza to zavlačevanje samo namenom in interesom angloameriških imperialistov, ki ne gledajo na Trst samo kot na svoje možno vojaško-pomorsko oporišče, temveč tudi kot na sredstvo, ki naj jim služi v oviranju vzpostavljanja dobrih sosednih odnosov med FLRJ in Italijo.»

Novinar Steel objavlja senzacionalna odkritja o tajnih razgovorih, ki sta jih imela Dulles, republikanski svetovalec Marshalla, zastopnik Wall Streeta in general De Gaulle. Samo pet oseb je bilo navzočih pri strogo zaupnem dvehurnem sestanku, na katerem je general stavil ameriškemu zastopniku tri kategorične pogoje za sodelovanje z ZDA:

1. ZDA morajo priznati De Gaullea ne samo kot bodočega vodjo diktatorske vlade v Franciji, marveč tudi kot generalisima vseh zavezni-
2. Bivše italijanske kolonije v Severni Afriki in zlasti Libiji bi morali odstopiti Franciji, katere imperij bi se tako raztezal od Atlantika do Egipta. Dulles je priznal, da je Italija »izgubljena« in da predstavlja smrtno breme. Z De Gaulleom v Franciji upa Dulles, da se bodo ZDA lahko obdržale ne samo v zapadni Evropi, marveč tudi v Sredozemlju.
3. ZDA bi morale nemudoma opre-

miti 40 francoskih divizij z najmodernejšim orožjem, letali in tanki. Te divizije bi bile jedro intervenционистičnih armad.

De Gaulle je pristal na sestanek z Dullesom šele potem, ko je ameriški magnat izjavil, da je »osebno prepričan, da je De Gaulle bodoči gospodar Francije«. General je dejal, da to pot ne bo več odšel z obasti kot zadnjič, ker bo pometil z vsemi »agenti Moskve« in prekinil diplomatske zveze s SZ ter vzhodnim državam. Izrekel se je za in-

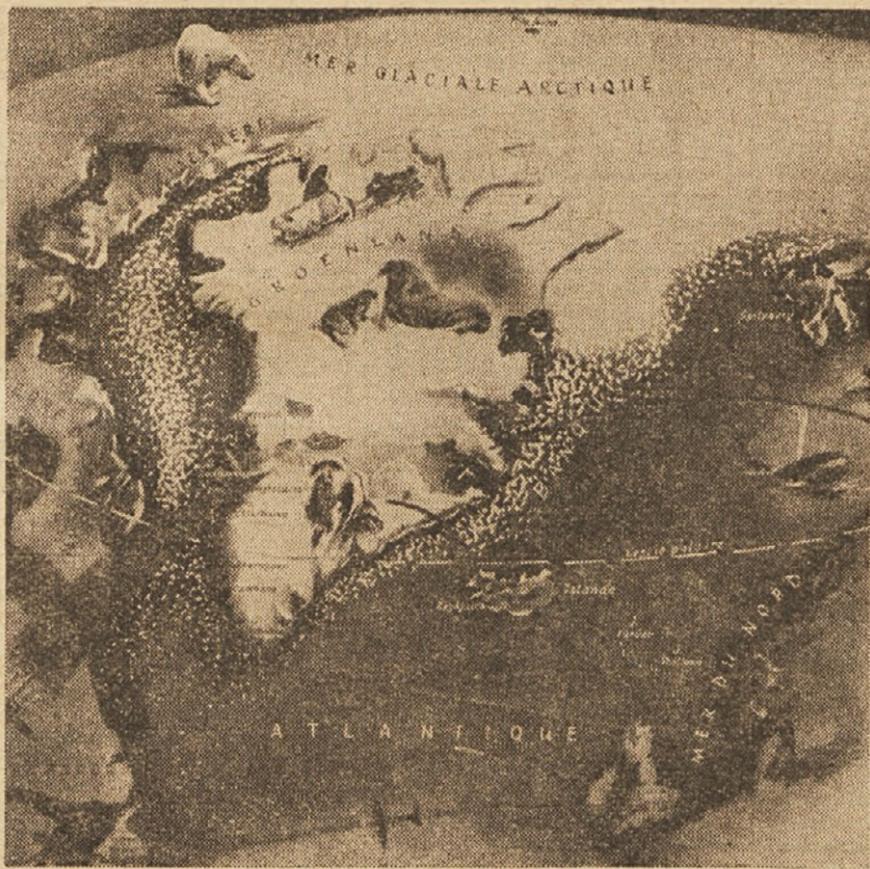
NOVI NAPOLEON

škib oboroženih sil v »neizogibna« vojni proti SZ, ki bi izbruhnila v 2.-5. letih

dustrijsko močno zapadnonemško državo, pod nadzorstvom ZDA. Anglije in Francije. Porurje bi bil vojni arzenal za »zaveznike evropskega zapada«. De Gaulle je končno izrazil upanje, da bo Dulles postal zunanji minister, ker je »prvi Američan, s katerim se razume«. De Gaulle ne misli prevzeti oblasti pred marcem.

Ta odkritja kažejo, kako globoko že sega ameriška intervencija v Franciji in da se je De Gaulle zavrtelo v glavi, ko misli, da je novi Napoleon!

Imperializem na ledeni plošči

GRELANDIJA, OGROMNA LETALONOSILKA MED TREMI KONTINENTI. SAMO 90.000 KM² NELEDENEGA OZEMLJA S 16.000 ESKIMI. OB OBA-LAH PLAVAJOČE LEDENE GORE

Ameriški vojaški štab je šel še dalje v svojih računih: 4000-5000 kilometrov je od Grenlandije do Moskve, Harkova, Urala in Sibirije. Zato ni čudno, če je ta ledeni ameriški imperializem upravičeno vznemirjal SZ, ki je odločno nastopila pri danski vladi. Sovjetski diplomatski zastopnik v Kopenhagnu je prejel naslednjo brzojavko od svoje vlade: »Spomnite dansko vlado na njeno suverenost v Grenlandiji in opozorite jo, da zahteva umik ameriških letalcev, ki so jih ZDA tam »pozabile« po končani vojni...»

Danci protestirajo v Washingtonu, toda zelo mlachno. Odgovora ne dobijo in »Izvestja« upravičeno obtožijo dansko vlado, da je skrivno ameriškega zadržanja. Danska zopet nastopi v Washingtonu. In res pride končno odgovor, toda iz panameriške

Toda ZDA so zavrnile danske pomisleke in tolmačile sporazum skladno s Trumanovo doktrino, češ da »varnosti ameriškega kontinenta zahteva, da ZDA obdržijo svoja najbolj oddaljena oporišča« in se tako izgovarjajo, da nevarnost napada še ni odstranjena!

Zdaj se, da so na Grenlandiji poleg ameriških okupatorjev še vedno tudi nemški, ki se še do danes niso predali. Že leta 1942. je odred 190 nemških prostovoljcev, imenovan »odred bele smrti« prebil zavezniško pomorsko blokada in se izkrcal v Grenlandiji z bogatim vojnim materialom in z ultramoderno opremo (električno kurjavo za šotore itd.), se utaboril 30 km daleč od Angmali. Sedaj so ugotovili, da je bila ta posadka ves čas vojne v zvezi z domovino ter dajala izredno dragocene vremenske in vojaške podatke.

Kasneje je prišel na otok nov odred nemške vojske z znanstveniki, ki so baje iskali uran za Hitlerjevo tajno orožje. Zadnje nemško ojačenje je prišlo v Grenlandijo l. 1944., ko so SS-ovci, po pripovedovanju Eskimov, izkrcali zagonetne zaboje z zakladi.

Maja 1945. je po kapitulaciji Nemčije nemška posadka odšla v notranjstveno deželo in Eskimi trdijo, da še vedno nekje laborirajo v velikem snegu in ledu. Američani so zastonj pošiljali radijske pozive Nemcem, naj se vdajo. Sedaj govorijo, da bo posebna vojaška ekspedicija poiskala vso posadko. Ta ameriška brezbrzičnost kaže, da se Američanom ne muči, da bi likvidirali zadnji ostanek Hitlerjeve vojske, ker so »spozabili«, da so bili to njihovi večerajšnji sovražniki.

Od l. 1891., ko je angleška raziskovalka Peary v svoji želji po pu-stolovstvih porodila otroka na Grenlandiji pri 80 stop. severne širine, ni stopila nobena ženska noga na ta otok. Ta primer bo skušala ponoviti Italijanka Zavatti, ki bo s svojim močnem pomorskim kapitanom šla na čelu ekspedicije za dve leti v deželo večnega ledu in snega.

Toda ta romantika skriva važno ozadje: ekspedicija bo namreč skušala nabrati važne podatke glede vremenskih napovedi za daljšo dobo.

Strokovnjaki trdijo, da se ravno v Grenlandiji pripravljajo vreme za Evropo, tepo ali slabo. In sedaj so tudi ugotovili, da so tajne nemške vremenske postaje na tem otoku bile neprecenljive koristi nemškemu letalstvu pri bombardiranju Anglije. In to vprašanje je prav sedaj važno, ko skušajo ZDA s svojim bolcstnem ekspanzionizmu dobiti v svojo oblast polarne kraje z ustanavljanjem letalskih prog v teh predelih: Grenlandija naj bi jim olajšala ne samo nadzorstvo nad vremenskimi spremembami v Evropi, marveč naj bi jim omogočila, da diktirajo tudi »politično vreme« v Evropi.

LETO NOTRANJIH SKRBI V ZDA

Posebni dopisnik švicarske »Die Tat« od 7. t. m. potrjuje prognozo, ki smo jo v zadnji številki objavili. Dopisnik iz Washingtona pravil naslednje: »Ne moremo pričakovati, da bi se l. 1948. v ZDA protisovjetska politika poostri-la. Nobena od strank namreč, ki se poteguje za oblast, se ne bi hotela predstaviti svojim volivcem kot »vojni stranka.« Američani bodo storili vse, da letos omejijo »živčno vojno« na fronti gospodarstva in propagande.

Zato predvidevajo, da bodo Rusi letos izkoristili ameriško notranjo negotovost in da bodo odločni v mednarodni politiki. Jasno je namreč, da v ZDA še nikoli ni prišlo do streljanja (»shooting war«) v letu volitev. Leto 1948. bo za Ameriko leto notranje politike, ne pa zunanje.»

Grenlandija, največji otok na svetu, je tako obširna kot Španija, Francija in Nemčija skupaj, to je meri 60 krat toliko kot njena lastnica Danska, tako da stvarno lahko govorimo o kontinentu. Vendar nihče ni pred vojno govoril o tem predelu zemeljske oble razen lovcev na kite, raziskovalcev in profesorjev zemljepisa. Tem so se pridružili v zadnjem času še ljubitelji kriolita, ko je industrija aluminija doživela poln razmah. Kljub temu pa je Grenlandija nadaljevala svoje mirno življenje v samotni polarni noči vse do zadnje svetovne vojne.

Toda podobno kot je Basorah vstal iz stoletne pozabe v trenutku, ko so navrtali prve vrelece petroleja v pesku Mezopotamije, prav tako so Eskimi izgubili mir pri lovu na lju-lenje med ledenimi gorami polarnega kroga, ko so Američani začeli izdelovati letelce trnjave in atomske laboratorije, skratka, ko se je ameriški imperializem pokazal v vsej svoji luči. Tedaj so namreč ZDA hipoma »odkrile«, da gre njihova državna meja čez severni tečaj.

Grenlandijo je njen zemljepisni položaj uvrščal med tiste srečne dežele, ki zaradi neznatne gmojne vrednosti ni vzbujala pohlepa velesil. Toda kako so se izprevergli časi! Prav ta zemljepisna odmaknjenost je sedaj »obogatelela« grenlandske samotne fjorde — od rliča Farvel do

rliča Morris Jesup — z neizmerno strateško vrednostjo. In če je res, da so ameriški raziskovalci odkrili na grenlandškem ozemlju neizčrpna ležišča urana, si lahko predočimo, za koliko je zrasla vrednost te velike kolonije male Danske.

Hkrati so Američani med vojno izpopolnili svoja uničevalna sredstva: letelce supertrnjave in V 2 (rakete), ki so jih prevzeli od Nemcev. In začeli so škilbiti proti večerajšnjemu zavezniku, proti glavni trdnjavi, ki lahko prepreči njihove imperialistične načrte — Sovjetski zvezi. In ta trdnjava je ameriški antipod, ki leži točno na nasprotni strani zemeljske oble in njene obale so blizu Severnega tečaja. Od ameriške celine ločijo SZ ogromne ledene plošče, ki niso last nikogar. Toda danes ne merimo več razdalj po tem, kolikor nese kamen, ki ga spusti iz frače. SZ in ZDA so postale ob ledenih ploščah mejasi. Nadzorujejo se preko severnega tečaja in Ledenege morja.

Ameriški vojaški štab je izmeril najkrajše poti za svoja letala in ladje. Na teh idealnih črtah je opazil plavajoče ledene gore, severne medvede in — kontinent Grenlandijo. To je prva etapa, oporišče in oporišča. Hkrati je to lahko pregraja, ki seče polarne poti med 60. in 83. stopinjo severne širine.

TRŽAŠKO OZEMLJE

Podli nameni dveh procesov

KRONIKA

◆ KRUH SE JE PODRAZIL na 48 lir za kg, pa ne samo zato, ker pekovski delavci zahtevajo izenačenje družinske in draginske doklade z dokladami industrijskih delavcev, temveč ker sta dve tretjini poviška cene posledica stroškov pri peki: dražje je kurivo, kvas, električni tok in davki so večji.

* POSEBNE URADNE IZKAZNICE bodo dobile osebe, ki uradno zastopajo svoje vlade.

* V PARIZ JE ODPOTOVALA članica izvršilnega odbora ZAM Licia Chersovani s spomenico za Svetovno zvezo demokratične mladine. V spomenici so opisane policijska nasilja in kršitve demokratičnih svobod tukajšnjih okupacijskih oblasti.

* MED TRSTOM IN ALEKSANDRIJO v Egiptu je uvedena nova, stalna pomorska zveza, ki jo vzdržuje egiptvska paroplovna družba »Misr Line«.

* ADMIRAL RICHARD L. CONNALLY, ki je poveljnik ameriških pomorskih sil v vzhodnem Atlantiku in Sredozemlju, je prispel v Trst na torpedovki »Gaering«.

◆ S »KRALJEM NA BETAJNOVIL« bo Slovensko narodno gledališče gostovalo v četrtki pri Sv. Ivanu (Skamperle), v petek pa v Kinu ob morju.

* BANCNI URADNIKI so nehali stavkati tudi v Trstu.

* POJEDLI SO TRZACANI v 1. 1947: 55 tisoč q mesa, 190 tisoč hl vina, 34 tisoč q svežih rib, 4500 q sladkarij, tisoč q perutnine in 6 tisoč q masla.

* POL ZIME, da smo že prebredli, mislijo nekateri. Res, da doslej zime v Trstu še nismo čutili, a bog ve, kako se še lahko to maščuje.

* LEPAKI stranke »modrih srca« so se pojavili po nekaterih zidovih v nedeljo zjutraj. Po vsebini se vidi, da je stvar približno ista: črne srca ali pa modre srca.

* UMRL JE v dokaj čudnih okoliščinah lesni trgovec Ivan Mari-Majer. Z delavcem Tomažičem sta pripeljala drva v nek zavezniški lokal. Ko sta drva razložila, so jima Amerikanci dali nekaj piti. Majer je kmalu potem umrl. Tomažiču, ki je manj pil, je tudi postalo slabo, a je bil kmalu izven nevarnosti. Ali bo policiji uspelo razkriti vzroke nenadne smrti ugodnega in priljubljenega trgovca.

* PREDKONGRESNA KONFERENCA IV. RAJONA SIAU je bila v nedeljo 11. t. m. v dvorani krožka Tomažič.

* ANGLESKI VOJAK JE PRETEPEL v nedeljo ponoči nekega moškega, ki so ga morali preprečiti v bolnico. Vojaka je pridržala vojaška policija, njegovo spremljevalko pa civilna policija.

* ZOPET »CIRKUS« V GLEDALISCU VERDI. V nedeljo je bila zadnja predstava opere »Nabucco«, ki so jo ljudje, ki z umetnostjo nimajo ničesar opraviti, spremenili v šovinistično komedijo, pri kateri so igrali glavno vlogo člani krožka »Oberdan« in istrski esuli. Vse take »spreditve« so po mnenju navzočih policije, ki je celo komedijo dopadljivo opazovala, dovoljene in tudi vojaški upravi se ne zdi vredno preprečiti takega zlorabljanja umetnosti v politične namene, in sicer v tako politiko, katere najbližji cilj je vzpostavitev fašizma. Vojaška uprava že ve, zakaj tako ravna.

* »NIC MU NE ODGOVORI, KER NI »ITALIJAN««. Tako je svetoval nek južnjaški uslužbenec na železniškem ravnateljstvu svojemu kolegu, ko ga je po telefonu nekdo vprašal za odhod nekega vlaka.

* 600—780? Na take misli prideš, če gledaš po tržaških izložbah. Tako lahko vidiš olje v zaprti pločevinasti posodi v neki trgovini po 600 lir, če pa greš do neke druge, pet minut oddaljene trgovine, pa vidiš olje v enakih posodah ter iste znamke in kakovosti pa po 780 lir. Pa recite potem, da trgovci v Trstu ne počnejo lahko, kar hočejo.

* 170 DELAVCEV nameravajo odoustiti v tovarni jute. Tovarniški odbor je zadevo predložil Uradu za delo pri VU.

Po končani vojni je marsikaj fašistični zločinec prejel plačilo, ki ga je že dolgo čakalo. Borci in pa ljudstvo samo, kateremu besede »smrt fašizmu« niso bile le prazna fraza, so obračunali z vsemi tisti mladi lopovi, ki so jim takrat prišli v roke. Na višji ukaz so bili aretirani vsi fašisti, v kolikor se jim ni posrečilo skriti se, in potem so bili sojeni. Prav nič ni čudnega, če so ljudska sodišča take tipe obsodila na smrt.

Toda mnogo, vse premnogo fašistov je še ostalo. Ko je na tem ozemlju prenehala oblast jugoslovanske armade, so ti zločinci začutili, da se jim prav za prav ni treba več česa posebnega bati. Prilezli so iz svojih lukenj in kar takoj so začeli postajati drzni. Nekaj jih je sicer prišlo pred sodišče, ki je nekatero med njimi — kljub mili sodbi — obsodilo na dolgo vrsto let, tudi trideset. Toda za te zveri v človeški podobi se je uporabila amnestija in mnogi se zopet svobodno sprehajajo.

Sčasoma so postajala sodišča še bolj popustljiva, ko je šlo bodisi za stare ali pa že nove fašiste na drugi strani pa se je čedalje bolj ostrila gonja proti demokratičnim borecem tudi na sodiščih. Končno je že prišlo tako daleč, da tirajo pred sodnike bivše borce in člane narodne zaščite, kjer naj odgovarjajo za izpolnjevanje svoje službene dolžnosti.

Kakšen namen imajo take vrste procesi, nam je že davno jasno. Tako fašisti, ki partizanstvo že davno poznajo kot svojega najhujšega in najzaklejšega sovražnika, kakor tudi tisti, ki so jim bili partizani dobrodošli zavezniki, dokler so jih reševali s tem, da so zadajali nacifašistom najhujše udarce, obojim je danes na tem, da partizanstvo blatijo. Kakor je povsem naravno, zakaj se v partizanstvo za-

ganjajo fašisti, tako ni nič čudnega, če hočejo toľči po njem angloamerikanski imperialisti na našem ozemlju. Njim ni neznano, da je danes partizanstvo isto kot včeraj, da velja prej kot šlej za vsakega partizana geslo »smrt fašizmu« — svoboda narodov, da nobeden partizan ne more pozabiti, da se je boril za zmago demokracije, za uničenje kakršnega koli imperializma. Angloamerikanski imperialisti dobro vedo, da si partizani v tistih deželah, kjer vlada ljudska oblast, demokracija, svoboda, enotnost in bratstvo med narodi, teh pridobitev svoje krvave borbe nikoli več ne bodo pustili vzeti; kar so si znali priboriti, bodo znali z enako odločnostjo tudi braniti. Koder pa te pridobitve še niso prišle do veljave, koder vlada namesto ljudske oblasti kak oholi tujec v znamenju zapadne demokracije, kjer je svoboda za fašiste in za vojne zločince vseh vrst in kjer se namesto pomirjenja med narodi seje nacionalno sovrašтво, tam partizani svoje borbe še niso dokončali; toda partizani niso nikoli odstopili, dokler niso svojega cilja dosegli. In tudi to vedo prav dobro zapadni imperialisti.

Kakšen pomen ima danes postavljati na zatožno klopi »Besednjakovo bando« (da se poslužimo izraza, ki — se zdi — je postal na sodišču že nekak uraden naziv)? Kdo more soditi ljudi, ki so izvrševali svojo dolžnost in sicer dolžnost, za katero bi jim sedaj bilo treba odgovarjati pač v kaki Francovi Spaniji, sicer pa nikjer na svetu ne, koder so borbo proti fašizmu vzeli za iskreno zadevo, ne pa le za pretežvo za svoje imperialistične težnje. Ne glede na to, da so bili obtoženci v Besednjakovem procesu izvrševalci legalne oblasti armade, ki so jo Angloameričani priznali za svojo zaveznico in da je bilo ljudsko sodišče na Repentabru v tisti dobi legalna institucija, bi ti obtoženci danes ne

smeli stati pred sodiščem že zaradi tega ne, ker gre tu le za dejanja, s katerimi so bili kaznovani fašisti. Gre torej za dejanja, na katera je stalno pozival londonski radio, dejanja, ki bi z vidika protifašistične borbe morala veljati za zasluge. Kajti kdo pa je poklical na odgovor tiste italijanske partizane, ki so v zadnjih dneh aprila 1945 pokončali na tisoče fašistične golazni? Zgodilo se je, kar se je samo po sebi umevno moralo zgoditi. In nihče, ki je res antifašist, se danes nad temi dejanji ne zmrduje in za uničenimi izrodki ne žaluje. In kočno, zakaj nas ne pokličete na odgovor, če smo ob osvoboditvi iz nemških koncentracijskih taborišč pobili kakega Nemca. Če smo se po letih mučenja vrgli nad tiste, ki so nam prišli

v roke in smo jih celo pred smrtjo nekoliko trpinčili za plačilo, kar smo od njih prestali in pa zato, da so še sami nekoliko poskusili prijetnost mučenja. Vse to smo naredili na lastno pest, sami smo bili sodniki. Ameriški vojaki so se ob tem samo od srca smejali in na koncu je kdo od njih posodil pištoľo za milostni strel, ko se je tak krvnik zgrudil. In za to naj bi danes odgovarjali pred kakim sodiščem? Če pomislimo, kaj se dandanes dogaja v Nemčiji, tedaj moramo samo dognati, da smo bili takrat preveč mehki, da smo prehitro marsikaj pozabili, kakor mora priti do podobnega zaključka, kdor vidi, kako se v Trstu dviga tisti fašizem, proti kateremu je šla naša borba.

(Nadaljevanje na 5. strani.)

Opozorilo

primorskim invalidom in svojem padlih, umrlih in pogrešanih vojakov ter umrlih invalidov iz prve svetovne vojne in iz redne mirnodobske italijanske armade

Razen primorskih invalidov in svojcev iz narodnoosvobodilne vojne in iz jugoslovanske armade po osvoboditvi, katerim invalidske komisije že izdajajo odločbe o priznanju invalidne in zaščite po zakonu o vojaških vojnih invalidih z dne 25. 5. 1946 in po zakonu o vojaških mirnodobskih invalidih z dne 21. 12. 1946,

se upoštevajo za invalidnino v smislu čl. 3 zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških vojnih invalidih ter v smislu čl. 1 zakona o dopolnitvi zakona o vojaških mirnodobskih invalidih (Ur. list FLRJ z dne 13. 12. 1947 št. 106), tudi vojni invalidi in svojci padlih,

umrlih in pogrešanih vojakov ter umrlih invalidov iz prve svetovne vojne 1914—1918, dalje mirnodobski invalidi in svojci zaradi ran, poškodb in pohab umrlih vojakov in umrlih mirnodobskih invalidov iz redne italijanske armade izza časa od demobilizacije po prvi svetovni vojni do 10. 7. 1940, ki so postali po mirovni pogodbi z Italijo jugoslovanski državljani. (Invalidi in svojci iz fašistične milice in drugih fašističnih formacij ne prihajajo v poštev.)

Invalidom pripada invalidnina, če so ocenjeni z najmanj 20 odstotki pridobitne nesposobnosti.

Vdovam pripada invalidnina, če so stare 40 let ali bodo dopolnile 40. leto starosti v 5 letih po uveljavljenju invalidskega zakona (8. jun. 1946). Vdovam, ki niso dopolnile 40. leta starosti, pripada invalidnina, če so pridobitno nesposobne ali če imajo otroke pod 17 let, oziroma pod 23 let, če se šolajo ali če so otroci starejši, a pridobitno nesposobni.

Otrokom pripada invalidnina, če je ne prejema vdova in če so mlajši od 17 ali 23 let, če se šolajo ali če so starejši, a pridobitno nesposobni.

Staršem, dedom in babicam pripada invalidnina, če so dopolnili 50. leto starosti ali če ga bodo dopolnili v 5 letih po uveljavljenju invalidskega zakona, tistim pa, ki so pridobitno nesposobni, ne glede na starost. Staršem pripada invalidnina, če je ne prejema niti vdova niti otroci, dedom in babicam pa, če invalidnino ne prejema vdova, ne otroci, ne starši. Starši, dedje in babice imajo pravico do invalidnino ob navedenih pogojih samo, če ne živijo v skupnem gospodinjstvu z dvema ali več polnoletnimi pridobitno sposobnimi otroki, ki nimajo svoje ožje rodbine. Dedje in babice se upoštevajo samo po zakonu o vojaških vojnih invalidih, ne pa tudi po zakonu o vojaških mirnodobskih invalidih.

Vdove, sirote, starši, dedje in babice po priznanju umrlih vojaških invalidih imajo pravico do invalidnino samo, če je bil umrl invalid ocenjen z najmanj 50 odstotne pridobitne nesposobnosti.

Nastete osebe se morajo za prevedbo na nove invalidske prejemke, oziroma za priznanje invalidnino, prijaviti Invalidski komisiji pri štabu IV. armije v Ljubljani po invalidskih referenčnih priokrajnih vojnih odsekih, kjer dobijo predpisane tiskovine za prijavo in vsa potrebna pojasnila.

Rok za prevedbo teh oseb na nove prejemke je določen do 30. 6. 1948, zato naj prizadeži s prijavi pohitijo, da bo mogla invalidska komisija njihove predmete pravočasno rešiti.

Obenem opozarjamo tudi invalide in svojce iz narodnoosvobodilne vojne, ki se morda do sedaj še niso prijavili, da to takoj storijo. IZ PISARNE MINISTRSTVA ZA SOCIALNO SKRBSTVO LRS

O politiki „antikomunizma“

(Nadaljevanje s 1. strani)

»V imenu Kristusovih ran, naj pogine partizane je bilo njih geslo.

Pozivu komunistične partije, doslej zatiranega in vendar nikoli uničenega gibanja, so se odzivali vedno novi borci, ki so, če prej ne, pa zdaj zato toliko bolj jasno spoznali, da se za protipartizansko in protikomunistično gonjo skrivajo mračni načrti propadlih kleroburžujskih klik, vedno pripravljeneh prodati narodovo in človekovo svobodo vsakršnemu tujcu, ki bi jih bil pripravljen pustiti zato na oblasti.

Slovensko ljudstvo je prav v svoji narodno osvobodilni borbi imelo najboljšo priložnost spoznati resnico o komunizmu in o komunistih, ko je videlo, s kako odločnostjo in neklonljivostjo je ravno komunistična partija organizirala in vodila narodno-osvobodilno borbo in s kakim nepopisnim junaštvom so se ravno komunisti predali narodno-osvobodilnemu boju proti barbarskim fašističnim hordam in proti hlapčevskim domačim izdajalcem. Protikomunistična krinka od takrat ni več ne more prepričati slovenskega ljudstva.

Bili pa so v tem času v nekaterih državah tudi taki krogi, ki bi se iz vsega srca radi pridružili Goebbelsovi drhali in z njo vred vpili o komunistični nevarnosti in klicali na sveto vojno proti Sovjetski zvezi. Toda ti tega niso storili, ker so v svoji rafinirani podlosti kovali za bodočnost druge načrte. In če tega niso storili, je bilo tudi to zato, ker so bile države, katerih politiko so takrat vodili, prav tako v nevarnosti, da jih pregažijo nemški militaristi, kot je bila v nevarnosti Sovjetska zveza in jim je bil zato trdovraten odpor Sovjetske države in številnih evropskih partizanskih gibanj dobrodošel. Ko pa so armade Sovjetske zveze nastopile ofenzivno pot k Berlinu, takrat je njih

vojno zavezništvo s Sovjetsko zvezo začelo kazati sprva v prav rahlih obrisih in pozneje vedno bolj svoje neiskreno ozadje.

Zmaga nad fašizmom in nemškim nacizmom je v velikem delu Evrope prinesla konec starim vladajočim buržujskim klikam. Vsi srednje- in vzhodnoevropski narodi so si priborili ljudsko-demokratske države. Svoboda je tu postala last in pravica ljudskih množic. Svoboda pa so v teh državah izgubili oni, ki so si jo vedno lastili za svoj privilegij, to so stari izkoriščevalci — nositelji fašizma.

In glejte, našli so se spet politični krogi, ki so to, kar se je zgodilo na evropskem vzhodu, proglasili za nedemokratsko. Ljudsko svobodo so proglasili za zločin nad demokracijo, menda prav zato, ker zatira ostanke fašizma kot komaj premagano zlo za človeštvo. Ti predstavniki nekaterih zapadnoevropskih držav so namreč računali, da bodo v vzhodnoevropskih državah spet mešetarili po svoji stari navadi. Ko pa so spoznali, da to ne bo več mogoče, ker so se osvobodjeni narodi odločili gospodariti po svojih računih, so pokazali proti njim svoje zobe. Toda poglejmo, kdo so ti krogi v zapadnih državah? To so oni, ki bi se tudi med vojno iz srca radi priklučili Goebbelsovi protikomunistični kampanji, pa jim njih načrt za bodočnost in njih kritični položaj takrat tega ni dopuščal. To so angloameriški imperialisti s svojimi agenturami, Vatikanom in drugimi. To so oni, ki so podpirali borbo proti Hitlerjevi Nemčiji zato, ker so se hoteli znebiti tekme v svojih stremljenjih po svetovni nadvladi. Sedaj pa, ko je ta tekmeč strt, so stopili odkrito na njegovo mesto in si osvojili njegov način borbe. Prevezli so geslo protikomunizma in ga

proglasili za svoje načelo. Danes rohnijo Truman, Churchill, Marshall, Bevin in drugi kot so prej rohneli Hitler, Mussolini in Goebbels o nujnosti protikomunistične borbe. Se več! Danes so ti zapadni imperialisti že prekosili svoje nacistične učitelje. In preostali krokerari in hijene, ki so nekoč tulile za Goebbelsom, tulijo danes pod taktirko imperialistov o komunistični nevarnosti. In tako so se med drugimi spet zbrali v Trstu poraženi belogardiisti in drugi narodni izdajalci, ustanovili stranko in postavili v svoj program — protikomunizem.

Toda danes so se časi v mnogočem spremenili od onih pred drugo svetovno vojno. Bajka o komunistični nevarnosti za ljudske množice se je razblinila ob zaslugah komunističnih partij in njenih borecev. Ostala je samo velika resnica o nevarnosti komunizma za Hitlerjeve in Mussolinijeve naslednike. In če že nacizem ni s komunistično nevarnostjo prepričan, kako neki naj bi sedaj prepričal angloameriški imperializem. Obrabljena pesem ne vžiga več. Plošča o protikomunizmu je tako močno nalomljena, da je ne poslušajo nihče več, pa naj jo še toliko vrtijo.

Pod vodstvom komunističnih partij in drugih nekomunističnih ljudskih struj si narodi srednje in vzhodne Evrope gradijo srečno bodočnost. Komunistična gibanja se v zapadnoevropskih državah kljub vsem oviram imperialistov širijo in krepijo in njih moč imperialisti vedno huje občutijo. To pa daje najsigurnejše jamstvo, da bodo tudi vsi novi protikomunistični pridigarji doživeli konec vseh dose-danjih in da se Truman in podobni nimajo nadejati boljšega konca kot je bil Hitlerjev in Mussolinijev, če se drznejšo kreniti po njuni poti.

Doživetja aretiranih partizanov na Opčinah in v zaporu

Na odru je izvenela zadnja pesem. O hribih je pela in o partizanih, ki so se v njih borili za svobodo delovnega ljudstva. Akordi so se prelili med množico in jo vzvalovali. Nihče ni mogel več srpeti na svojem sedelu. Vsa dvorana je pela stoji. Med gledalci in poslušalci ni bilo več pregrad. Vsi so bili eno, vse je spajal oživiljeni duh partizanstva.

Onkraj oken, na cesti je poslušala policija. Pripetljala se je na kamionih in džipih že zgodaj popoldan, preden se je pričela prireditve. Vsakdo je vedel, da ni prišla zaradi reda, nego zaradi tega, da bi ovirala proslavo. Red in disciplino znajo partizani sami najbolje urediti, kako bi sicer priborili toliko slavnih zmag, če bi ne poznali reda in discipline, ki je slonela največ na samoodgovornosti vsakega posameznika. Kot vsakokrat so bili policisti tudi ta dan poslani, da bi poskušali izzvati nemir in bi v ljudstvu vzvalovala kri v upravičenem besu.

»Zunaj je vse polno policije. Verjetno, da nas bo ovirala pri povratku, toda ne smemo dopustiti, da bi se radovale nad tem, ker se ji je posrečilo, da smo odgovorili na njena izzivanja. Ohraniti moramo našo mirnost«, je rekel nekdo že na vratih, ko se je množica pričela razhajati.

V prvih trenutkih je vse potekalo nekam v redu. Reka ljudi se je odvila po cesti. Policija je na svojih vozilih zavozila najprej tik nje in potem počez, da bi jo presekal. Izpod čelad so gledali mrki, zlovesči obrazi, ki so se pripravljali na napad. V tem času se je človeška reka razlila na nečete tokove. Eni so se razgubili po gostilnah, da se nadalje pokramljajo z znanci, drugi so se v skupinah vračali proti mestu. Zene so spremljale moze partizane, ki so si za proslavo oblekli svojo staro, oguljeno uniformo, ki jih je spominjala nešteti bojnih pohodov, prečutih noči in nenadnih napadov na presenečenega sovražnika, zmag in hajk, ko so z umikom zbirali sile za nov napad, in jim je bila zaradi vsega tega toliko bolj draga. Garibaldi in so nosili svoje kape in okoli vratu so si dali rdečo ruto, ki je morda edini ohranjen spomin, ali pa narejena pozneje zaradi spomina na osvobodilno borbo.

Prva skupina je že zavila mimo Obeliska na novo cesto ter se spuščala proti mestu. Zene so klepetale s svojimi možmi in otroki, dekleta s fanti in vsi so bili veseli nad lepo proslavo in nedeljskim odhodom. Zastilal se je šum motorja. Kot bi trenil, svigne izza hrbtov džip mimo njih in se v ostrem ovinku ustavi pred njimi. V istem trenutku pride kamion s čerin, ki naglo poskačejo na tla in obkolijo skupino. »Kaj je, kaj hočete od nas? Zakaj nas ne pustite dalje?« terjajo zene nemudnega odgovora in se še tesneje oklepajo svojih mož, kot bi hotele odvrtni nesrečo, ki jo je prinašala policija.

»Proč, takoj proč! Kaj se jih tako držite? Spustite jih!« se derejo policisti na vse grlo. Nekdo med njimi je prvi spregovoril besedo aretacija, ki je razblinila v ženah zadnje rahlo upanje. Potem so se policisti okrenili z ujetniki nazaj proti Opčinam in tudi same so se okrenile, ker so hotele vedeti, kaj se bo z njimi zgodilo, in ker

so se spotoma odločile, da pojdejo kot delegacija in bodo protestirale proti nasilni ugrabitvi. Daleč pred njimi se je znašala policija nad aretiranci. Pikro zasmehovanje so spremljali udarci prav do vojašnice. »Mnogo aretacij sem že doživel, toda take še ne.« si je prišepetoval starejši partizan. In ti, ki so jih poslali, da nas aretirajo, so bili nekdanji naši zavezniki. Govorili so nam, kako naj bijemo sovražnika.

Istočasno kot je policija zajela skupino, ki je bila že najdalej proti mestu, je vršila na Opčinah samih aretacije po cestah in gostilnah, kjer koli je našla partizane. Nekdo je pozneje, ko je dognal njeno delo, ter ga postavil na tehnično v primerjavi z »rastrelamentii«, ki so jih vprizarjali Nemci, ugotovil, da je bil tisti dan pohod policije na Opčine in njeno ponašanje hujše od »rastrelamentia«, ki so ga naredili Nemci 1944. leta v avgustu na Sv. Jakob. »Niti SS-ovci niso delali tako je dokotal v zaporu tovarišem zgodbo o svoji aretaciji.

Te zgodbe so bile druga drugi na las podobne. Vsi so se znašli na isti način v veliki sobani openske vojašnice. Tovariša Iksa so prišli prav tako na cesti, ko je vodil pod roko ženo in je nosil v desnici svojega enainvajsetmesečnega otroka. Čerin si je najprej strgal številko, da bi ga po njej ne spoznali, potem se je meni nič, tebi nič, zakadil brez vsakega vzroka v ženo. Hotel ga je vprašati, kaj ji hoče, pa mu je strgal kapo iz rok in ga aretiral. Tovariš Ipsilon je bil že v gostilni, ko se je vrnil zopet na dvorišče pred prosvetno dvorano, da poišče sina. Prišel je do vrat. Pred njimi je stal angleški major. Nehote se je okrenil z glavo nazaj in ujel s pogledom kretnjo njegove roke, ki je nemo povneljevala čerinu, naj ga aretira. Pri-

stopil je k njemu in ga povabil v džip. »Čemu ste me aretirali?« se je obrnil z vprašanjem k čerinu. »Mi nikoli ne vemo, zakaj. Mi izpolnjujemo samo ukaze.« se je glasil suhoparni odgovor. Nato sta molčala ves čas. Neodgovorjeno vprašanje, ki je netrpno terjalo odgovora, je viselo med njima. Tovariša Ipsilon je ves čas ervečilo, da bi mu prišel do dna, zato je brez pridržka poskušal pri drugem čerinu, ki ga je sprejel v varstvo. To pot je dobil odgovor. »Zaradi partizanske obleke,« se je glasil in bil je pravi. Tovariš Ipsilon pa je vedel, da je v Ameriki vsem vojnim veteranom dovoljeno nositi njihovo vojaško obleko. Le v Trstu bi radi ustvarjali po-

Mara Samsa

sebnost postave, ki so v opreki s postavami in šegami njihove lastne dežele. Ko je bila vojna in smo se v njej borili proti nacizmu, ki je bil tudi njihov sovražnik, ko smo prelivali tudi zanje svojo kri, nas niso tirali na zatožno klop, je premožgaval vso pot do Trsta.

Sedeli so v vojašnici in čakali odločitve. Dolgo v noč so se vlekle minute in njihovo tišino so pretrgale delegacije ljudstva, ki je ponavljalo svojo zahtevo po njihovi izpustitvi. Pred vojašnico se zdajci ustavi težak kamion. V sobo vstopi čerin, po načinu govorjenja in ponašanju nekoliko drugačen izmed vseh ostalih. Topo premeri aretirance drugega za drugim. Ob poslednjem se mu v zadovoljstvu razpotegne ves obraz. Prične si meti roke in ne more prikriti trenutne naslade. »To pot mi ne uideš, izgovarjajo slastno njegove ustnice. «Naprej! Na kamion, vstopite!»

Do zob oboroženi čerini v vrsti na desno in levo stojijo od vrat do kamiona. Med njimi stopajo partizani. Glavo nekoliko nagnjeno nazaj gredo in odklanjajo pomoč, ki jim jo ponudi eden izmed čerinov v svojem lažnem usmiljenju. Njim pripada. Ne morejo sprejeti pomoči od njega. Naj jih le ženejo kot največje zločince, ljudstvo ve, kaj so partizani, ljudstvo jih ne bo v svojem sreču nikoli zatajilo. V sramoto sebi in vsemu anglo-amerškemu narodu jih ženejo tako.

»Zdaj vas imam!« se še vedno krohoče isti čerin s hripavim glasom. »Sedite vsi z glavo proti soferjerji kabini. Kdor se zgane, mu razbijem glavo. Če bo poginil, vrzite ga na cesto, če ne, naj gre v bolnico.« Stisnil so se v temi na umazano avtomobilsko tla drug poleg drugega. Močna luč na drugem avtomobilu, ki je vozil za njimi, je pričela razsvetljevati prostor in metala pošastno senco policijskih knut, ki so jih prožili nad njihovimi glavami daleč spredaj. Kdor se je ozrl, da bi videl, odkod pošastna senca, tega je kruto zadelo in vseeno je bilo, kam. Džipi in motorna kolesa so švigala mimo kakor blisk. Nekateri med njimi so že poznali take voznje, toda med to vožnjo in med onimi je bilo kljub vsemu težko najti miselno zvezo. Vmes je bilo morje gorja, ki bi moralo vendar prerediti stehernega človeka, da bi ga več ne dopuščal, kaj šele izvrševal. In vendar se vse tisto znova dogaja, zakaj še so na svetu ljudje, ki iščejo, kako bi zadostili pohlepu in v svoji zlobi ne poznajo meja. Tudi taki so še, ki se jim prodajo.

V zaporih v ulici Tigor se je mahoma razvedel, da so pripeljali partizane. Bombaši, ki so v sebi poprej prepevali o dučju in mu glasno vzkli-

kali, so umolknil. Bali so se partizanske premoči. Nekdo izmed njih je potem, ko so po intervenciji partizanom dovolili, da gredo skupno z drugimi na dvorišče, prišel k njim. Ogoljufali so ga, kruto so ga ogoljufali. Dali so mu bombe, naj jih vrže na partizane, a ker je bil pri delu preneroden, so ga zaprli. »Ne, ne bodo me več dobili!« S težko kletvijo je zaključil svojo odločitev.

V torek so začela zasliševanja. »Kako ste zvedeli za manifestacijo?« »Kako neki? V časopisih je bila objavljena proslava in oblast jo je dovolila.« »Kdo so vaši voditelji?« so hoteli zvedeti iz mladega dekleta. Ni ji bilo treba razmišljati, kaj bi rekla. Odgovor je tako jasev za vsakega našega človeka, je anglo-ameriški gospodarji ga nočejo razumeti. »Naši voditelji so vse demokratično ljudstvo in naša partizanska vest.« »Delamo to, kar si ljudstvo želi in kar nam vest narekuje«, jim je hotela še reči, če bi jo bili spraševali dalje, zakaj drugega jim ne more povedati.

Prišel je ukaz, da jih morajo razdeliti v dve skupini. Ena ostane v ulici Tigor, druga gre v Coroneo. Rekli so jim, kot je navada v takih priilikah, da gredo domov. Sprejela so jih cementna tla in vlažne stene Coronea, po katerih se je vlivala voda, kot bi jo iz stropa polil. Nekdo se je domislil, da so ga pred tremi leti na isti dan pripeljali Angleži z zrakoplovom v bolnico. Hotel je razčleniti tovarišem ta dogodek, ko so jih poklicali, naj gredo po zavoj, ker so jim prinesli domači obleke.

»Ne puste, da bi imeli na procesu naše partizanske. Toda mi pojedemo v partizanskih na proces.«

Aretacijam na Opčinah je pristal tudi svet in vse demokratično ljudstvo Trsta, ki je odgovorilo nanje tako, kot more edino ono odgovoriti. Toliko mesecev pripravljene udarec na partizansko gibanje se je izjalovil. Anglo-ameriški vojni upravi in čerinom je bil samo ponoven dokaz ljubezni, ki jo goji ljudstvo do partizanskih borcev.

Pred odpustitvami iz tovarne jute

Tovarniška sirena je zaleglo za tulila v megleno jutro. Čokali Anselmo se je postavil pred vrata in se mežikaje oziral po ženah. Starejši je premeril srepo, kot bi hotel samo s pogledom ugotoviti njih prisotnosti, mlajšim se je smehtjal, takole iz navade, ker so ga zabavala njih polna lica in sloke noge. Biljekavalir tudi sedaj, ko so neprijetne gube pokrile njegov obraz in se je telo grbilo pod težo let. Fine manire ga niso nikoli zapustile in uprava je računala nanje, ko mu je dodelila mesto opazovalca v vratarstveni kajuti. V popolnem brezdelju, ki je neverjetno godilo vse njegovi osebi, je bil neprecenljivo koristen. Tega se je ves čas zavedal in ni mu bilo mar, če so ga žene svaro ošinile mazaj ali pa vršale mimo njega, tako kot bi ga ne bilo in bi jih on v njihovem življenju prav nič ne zadeval. Dobival je plačo in prišteval se je med izbrance, ki odločajo do neke mere usodo ljudi, ki se z garanjem prebijajo danje. To dvojje je bilo dovolj, da je zadostil svoji samopašnosti in vse drugo ni imelo zanj nobenega pomena. Sovražil jih je, da dva jih

je sovražil, čeravno je vedel, da so potrebni gospodarjevemu razkošju, udobju ravnateljstva in njegove lastnemu udobju.

Tudi delavke so ga sovražile. Za njihovim srepim pogledom in hladnim prezirnim je stala neizrečena kletva, ki je govorila: »Pesjan, kaj gledaš, kaj šteješ koliko minut sem zapoznila, da boš potem napravil v knjigi črn madež poleg mojega imena. Ne veš, kaj se pravi imeti doma moža in otroke, ki jim moraš napraviti zajtrk in kosilo, preden greš in jih prepustiš žolj in cesti. Ne veš, kako je, če jih moraš prati in šivati pozno v noč in če stanuješ pri Svetu Ivanu, Kolonkovicu, Sv. Anji, v Miljah. In če veš, nočeš vedeti, ker nisi bil nikdar naš; čeprav bi moral bil, čeprav so tudi tebi v mladosti pilji kri in prilivali strupa v srce. Iz pohlepa si zatajil sebe in se jim prodal.«

Sirena je zatulila drugič in tretjič. Naznanila je, da so v tovarni pričeli z delom. Cistilnica se je mahoma napolnila z oblaki gostega prahu; ki se je dvigal s tal in od strojev, ki so požirali snove navlažene konoplje in jo mlatli iz sebe v obliki širokega traku. Ob visokem vrču je stala Lina in čakala, kdaj se napolni, da ga odnese. V prvih jo je vsakokrat opomnilo. A kaj bi tisto! Sla je k zdravniku, ki ji je govoril, da bi morala imeti lečno hrano, potem da bi prešlo. Tečna hrana je bila denar, mnogo denarja. Se enkrat in še enkrat toliko, kolikor je ona zaslužila. Tri mesece po štirinajst tisoč lir bi morala dati skupaj, da bi lahko en mesec živela tako, kot pravi zdravnik in bi se ji vrnilo zdravje, da je ne bi opominjalo več. »Živi se pač, dokler se živi, kdaj bi izkal izhod.« Tako je mislila in sklepala o sebi in če zdavnaj, ko je izgubila očeta in mater ter morala med ta prah, se je privadila gledati na življenje s trpkim zasmehom.

»V tako bi morala priti gospodinja je rekla sosedu, ko je začutila, da so same. Tehnik je prav, kar dobro zaprl vrata in odšel v sosednji paviljon. V čistilnici ga nikoli ne vdrži. Prah je preoster za njegova nežna pljuča. «Se spominjate, kako je pripeljal gospodinjso, je znova začela, kar jo je toliko kral mučilo v mislih. V

svojem hitrem korčenju po dvorani je vzbujal drugo stiko, na katero so se delavke radi povračale in ne bo nikoli zbledela pred njimi. Gospodinja je često obiskovala tovarno. Kot največja delnica čarka je vstopila v službo, ki je ne opravlja, a jo ima le zaradi imena in se je odločila zanjo, da bi pokazala, kako je podjelju koristna. V čistilnico je prišla samo enkrat. In vprašala je, čemu stroji stojijo, potem ko je vendar videla, da stojijo zaradi nje, je pritrjevala Lojzka. »Ko bi bila vsaj ostala nekaj časa in se preverila, kakšno je naše delo, Morda bi se v njej zganilo, morda bi spoznala, da smo največje reve, da je naše delo najslabše in plača najnižja.« »Ti si pa res naporna«, se je oglasila Lina, ki je bila najbolj razbojita med vsemi, ker se ji je krivica že zgodaj razodejala. »Gospodar me sprašuje, kako in kaj je tebi. On ima svoje račune, ki se nanašajo na to, koliko mu služiš s svojim delom.« »Da, da tako je, so ji pritrjevala. »Pelnajst odstotkov za tako umazanijo je premalo. Če ni mleka, bi morali primakniti zanj vsaj še deset odstotkov v denarju. Za Lino bi se morali zavzeti. Premestiti bi jo morali.« Zakaj je ne premestijo, ni rekla nobenemu. Tiste ki so vedele, so se razumele tudi tako. Na boljše mesta se dviguje ljudi po pripadnosti potem, če se pristerajo v sindikat, ki stvarno služi delodajalcem.

V klanici je bilo dolgo vse tiho. Tehnik je po prihodu potipal jekleno os na statvi, kjer je delala Ličja. Po toploti je spoznal, koliko časa je porabila za svoje osebne potrebe. Zapletel se je v razgovor s Pino in Tuljo, ki sta na njihovi strani ter pogledoval od strani na prste ikalk, če tečejo dovolj hitro. Od zadnje stavke grozi ženam s policijo in aretacijo, če bi katera drznila očitali stavo-kazkam. Delo teče enakomerno, kot nihalo na uri in udarci tolkalcen se objajajo od sten. Zene molčijo, kot bi bile uročene. Njegova navzočnost jim zapira besedo. Marja, ki je z dvajsetim letom prišla v tovarno in se v štiridesetih letih dela prezgodaj postarala, premišljuje, kako bi morala po vojni zapustiti delo in oditi v pokoj. Potrebna je dolgega in nenelnega počitka. Dva tisoč tristo me-

sečnih lir pokojnine ji ga ne dovoljuje. Zgodilo se bo, da se bo zgrudila pri statvi in se poslovlila za vselej ne da bi jo dočakala. Pod Italijo so delale na akord. Vsaka je khrati uravnavala dve statvi. V zlatu so plačevali tovarnj za blago, ko je bila vojna z Abesinijo, a ni jim bilo dovolj. Se trideset odstotkov njihovega zaslužka so si obdržali. Po njenem razmišljanju bi moralo biti vsaj na njena stara leta drugače. Marjana z Lovca je pokurila zadnji premog. Odločiti se bo treba za nakup, toda težko je kupiti cent po tisoč osem sto dvajset če veš da ga je ravnale. Ljstvo kupilo lani po osem sto dvajset lir in ga letos prodaja delavcem tisoč lir draže. V takem primeru se je težje odločiti za nakup.

Opoldanski odmor. Stiri sto delavke se usuje na dvorišče in hiti po kosilo. Nekdo jim prinese vest, da je tovarniški odbor vse jutro razpravljal z ravnateljstvom. Ker jih nameravajo odpustiti sto sedem. Nekaj moških in okoli sto žena. Završalo je kot v panju.

Kdo bo dal mojim otrokom kruha? Njim jih bom prinesla. »Tisoč devet sto pet in štirideset, tega leta nam je govorila gospodinja pred porušeno tovarno, da namo zamo pomagati graditi, da bomo drugo leto vsi bogati. Delali smo v snegu in burji pri praznih okni-cali. Kaj smo zaslužili? Odpuste in nič drugega. Kakšen zasmeh je v osem tem.«

»Ubijem se, če me odpuste«, je vpila Lida, ki je izgubila v vojni očeta in ji je težko pretleno ohromilo nogo. Zanjo je bilo dovolj nesreč in zdela se ji je, da ne more nobene več prenesti.

»Ne, nihče se ne bo ubil zaradi tega, nihče ne sme obupati. Boriti se moramo za svoje pravice. Podravnateljstva želja, s katero bi nas hotel spraviti v tako revščino, da bi prosile za delo na dveh strojih, se ne sme izpolniti. Z enotnostjo smo se že dvakrat uprle odporu. Naj zmanjšajo število ur, toda na cesto ne smejo vreči nobene, se je slišal izmed vseh glasov Tončkin glas, ko se vračale v svoje oddelke, odločene, da se potegnejo za pravico.

MARA SAMSA

Podli nameni dveh procesov

(Nadaljevanje s 4. strani.)

Procesi, na katerih se meče b'ato na partizanstvo, so istočasno povzdigovanje fašizma. To nam najlepše dokazuje že dejstvo, da na teh procesih nastopajo »prekaljenia fašisti, ki so bili že obsojeni, a potem amnestirani. Ob teh procesih si fašisti zadovoljno manejo roke, kajti že samo dejstvo, da sede na založnih klopih partizani, je zanje veliko zadoščenje. Toda motijo se tisti naši »zavezniki«, ki mogoče upajo, da bodo s takimi procesi uspeli diskreditirati partizanstvo, in ki mogoče celo mislijo, da bodo zamorili partizanskega duha. Lahke je opravke z doverljajšimi italijanskonomškimi hlapci in danes zvestimi služabniki angloameriške gospode, toda s partizani je stvar bistveno drugačna.

Med tem ko gre v Besednjakovem procesu za direktno žalitev partizanov in partizanstva sploh, pa je že dije časa v teku proces proti komiku Cecchelinu. Na tem

procesu se sramoti partizanstvo bolj indirektno, a še na bolj podel način. Odvetniki in obremenilne priče — bivši skvadriski in fašisti še dandanes — hočejo predstavljati Cecchelina kot nekako vplivno osebnost v času jugoslovanske uprave v Trstu. Gotovo pa je, da je le kratka doba jugoslovanske uprave v našem mestu rešila neznačajnega komika pred malo strožjo usodo.

Kakor smo že ponovno dejali, da se v Trstu dogajajo neredi zato, ker si jih nekdo želi, tako je gotovo, da se ti procesi vrše, ker jih nekdo hoče imeti. Trenutno odloženi procesi proti partizanom, aretiranim zadnjic na Opčinah, to našo ugotovitev samo potrjuje, saj so bili ti tovariši aretirani iz vzrokov, za katere se do pred nedavnim nihče ni zmenil.

Zelo nečeden posel je blatiti čast partizanstva in loti se ga lahko samo tisti, čigar preteklost je en sam skuppek nečednosti. In tisti, ki blato prijemlje, bo le sam ostal v blatu.

KRONIKA

★ ZIDANJE ZADRUŽNIH DOMOV je ena glavnih nalog letošnjega leta po vsej Jugoslaviji.

★ V ILIRSKI BISTRICI so sklenili na zborovanju aktivistov in predstavnikov vseh množičnih organizacij okraja, da bodo letos zgradili v okraju 11 zadružnih domov. Podobna zborovanja so bila tudi drugod po sedežih okrajev, kjer so bili prav tako sprejeti sklepi o zidanju zadružnih domov.

★ KONFERENCA UCITELJEV in drugih prosvetnih delavcev iz vse države o osnovnošolskem pouku se je pričela v soboto v Beogradu. Mladen Koritnik je poročal o organizaciji in delu osnovnih šol, France Ostaneč pa je podal referat o učnih načrtih in programih za osnovne šole. Konferenca se nadaljuje.

★ DRUGO OBLETNICO prglasitve Ljudske republike Albanije so tudi po Jugoslaviji slovesno proslavili.

★ PODPREDSEDNIK VLADE LR MAKEDONIJE je postal Nikola Minčev, ker je bil prejšnji podpredsednik Ljubča Arsov imenovan za ministra za delo v zvezni vladi.

★ RAZSTAVO BOLGARSKE ARHITEKTURE so otvorili v Beogradu.

★ POD ZASCITO so postavljena dela slovenskih slikarjev in kiparjev iz 19. in iz začetka 20. stoletja po odloku Urada za zaščito in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Slovenije. Odlok se tiče umetnikov: Tomina, Langusa, Strojca, Wolfa, Janeza in Jurija Subliča, Ažbeja, Petkoviška, Kobilice, Groharja, Vesela, Jakopiča, Jame, Sternena, Gangla, Bernekarja in Zajca.

★ 805 DRUŽINSKIH STANOVANJ in 344 stanovanj za samce so v Hrvatski zgradili pri industrijskih in rudarskih podjetjih.

★ NA AVTOMOBILSKI CESTI BEOGRAD-ZAGREB so se zaradi dovoljenja vremenoma opravljala tudi betonska dela še te dni. Tako so 10. januarja zabetonirali zadnje betonsko polje na odseku, ki ga gradi podjetje LR Srbije »Autopute«.

★ ZA NAJBOLJSI KOLEKTIV TRANSPORTNIH delavcev v jadranskih lukah je proglašena Agencija za transportne poste v Dubrovniku.

★ 40 HEKTARJEV VEC kot lani mora letos obdelati vsak traktor v Sloveniji.

★ ZVEZA BORCEV NOV za Slovenijo je protestirala proti aretaciji tržaških partizanov.

★ SKUPINA PODPORNICOV BANDITSKIH TOLP je bila obsojena pred mariborskim okrožnim sodiščem; glavne krivice so obsodili na 3 leta prisilnega dela z odvzemo prostosti.

★ IZLET V POSTOJNSKO JAMO prirca Putnik za 25. januar.

★ PREZIDIJ LJUDSKE SKUPSCINE FLRJ je na seji 2. januarja ratificiral pogodbe o prijateljstvu, sodelovanju in medsebojni pomoči med FLRJ in LR Bolgarije, republiko Madžarsko in Romunijo.

★ ODBOR ZA POMOČ GRŠKEMU NARODU so ustanovili v Beogradu na iniciativo Glavnega odbora Enotnih sindikatov Jugoslavije.

★ 206 TUJIH NOVINARJEV je obiskalo preteklo leto Jugoslavijo.

★ NOV FINSKI POSLANIK Vite Niskanen je kot prvi diplomatski predstavnik republike Finske predal 10. januarja svoja akreditivna pisma predsedniku Prezidiuma Ljudske skupščine FLRJ. Kmalu za tem je predal svoja akreditivna pisma Francisco del Rio y Canedo.

★ ZVEZNA VLADA se je nekoliko spremenila. Zaradi obilnih poslov so se nekatera ministrstva razdelila, na pr. industrijsko v ministrstvo za težko in ministrstvo za laško industrijo. Ker je postal Franc Leskošek minister za težko industrijo, je prevzel za njim resor ministrstva za industrijo v vladi LR Slovenije podpredsednik vladr. Marjan Brečelj.

Jugoslovanske žene se pripravljajo na II. kongres

Konec meseca januarja 1948 bo v Beogradu II. kongres Antifašistične fronte žena Jugoslavije. Udeležilo se ga bo okoli 800 delegatke AFZ, med njimi delegatke glavnih odborov, okrajnih odborov, udarnice raznih podjetij in tovarn, književnice in druge. Prišle bodo tudi predstavnice ženskih organizacij iz inozemstva.

Marsikatera žena se bo vprašala, čemu sploh vse to. Odgovor je kratek: Na kongresih in konferencah poročajo organizacije o delu, ki so ga opravile, o številu članstva in o razpoložljivih močeh ter razmišljajo o nalogah, ki jih tem organizacijam nalaga novi čas.

Zanimivo je, če si ogledamo samo nekatere naloge in obveznosti iz preteklih let!

Prva konferenca AFZ Jugoslavije je bila že decembra leta 1942 v Bosanskem Petrovcu. Te konference se je udeležil tudi maršal Tito. Delegatke so kot zastopnice žena iz posameznih pokrajin izpovedale, da se bodo borile in da so pripravljene dati za svobodo naroda tudi svoje življenje. Ob tej priliki so jim bile dane naloge za mobilizacijo žena v borbi proti nemškim in italijanskim fašistom, v borbi proti domobrancem, četnikom in ustašem.

Zaradi vojnih razmer se je I. kongres AFZ Jugoslavije mogel vršiti pač šele po osvoboditvi, ko so se ženam odrešene domovine javljale dan za dnem nove naloge. Njihova glavna naloga je bila, da pritegnejo k delu za obnovo tudi žene, ki so pod vplivom domačih ali okupatorjevih pomagačev mor. da še vedno stale ob strani. Obljubile so, da bodo vsepovsod podpirale ljudsko oblast, zlasti v prizadevanju za obnovo porušenih mest in vasi, poživele kulturno-prosvetno delo ter po svojih močeh storile vse za preskrbo vdov in sirot itd. Zavedale so se, da se fašizem ne da zatreti samo z orožjem. Zato so sklenile, da bodo pazile budno na sleherni, še tako neznan pojav fašizma kjer koli, pač v zavešči, da na ta način najuspešneje služijo ideji svetovnega miru. Izrednega pomena je bila na tem kongresu tudi utrditev prijateljskih vezi med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo.

Vse te naloge so danes v glavnem že izpolnjene. Toda veliko več skrbi kakor doslej je treba v prihodnje posvetiti tudi reševanju

gospodarskih problemov. V zvezi s tem niti za trenutek ni pozabiti na prevzgojo žena z vidika narodnega gospodarstva.

Zakon o petletnem gospodarskem načrtu nalaga nove in obsežnejše naloge tudi ženam, ki se tega tudi zavedajo. Ze doslej se jih je lepo število vključilo v kmetijsko ali industrijsko proizvodnjo, saj so nekatere med njimi šle delat celo v rudnike, prenekatere pa so bile že ponovno proglašene za udarnice.

Kakšnega pomena pa je za jugoslovanske žene II. kongres. Nič ni pretrgano, če rečemo, da utegne biti po svoji vsebini naravnost zgodovinsko pomemben. V pretresu bo ne le dosedanj razvoj organizacije same, pač pa tudi vse doslej že opravljeno delo, morebitne pomanjkljivosti v društvenem poslanstvu in pa naloge za bodočnost. Obveznosti, ki si jih bodo določile, so namreč v tesni zvezi s petletnim planom in sklepi II. kongresa Ljudske fronte. V medletnih pripravah na kongres se vsepovsod vrše množični sestanki krajevnih organizacij in okrajnih plenimov AFZ. Tu razpravljajo o vseh sodobnih vprašanjih in težavah, ker je le ob iskrenem ugotavljanju stvarnega stanja in morebitnih napak lahko pričakovati

plodnih zaključkov in novih pobud. Veliko pridobe taki sestanki če so poživljeni s kulturno umetniškimi programom. V takem primeru se morebitni izkupiček uporabi bodisi za opremo otroških domov ali nakup igrač, knjig, oblek za obdajitev otrok po domovih. Saj se žene same le predobro zavedajo, da je odvzem skrbi za otroka osnovni pogoj, da se lahko posvete polnopravni delu in vključijo v proizvodnjo, ki jo ima v načrtu petletni plan. To skrb pa bodo mogle materam odzeti edine, nole vzorno urejeni domovi igre med katerimi naj jih vsaj nekaj omenimo.

Marsikje so se žene na zborovanjih in sestankih pred kongresom odločile za velike in važne naloge, med katerimi naj jih vsaj nekaj omenimo.

Skupno z OF odbori bodo skušale pretegniti k izvajanju gospodarske petletke sleherni ženo. Pri tem bodo pa gledale, da se posameznica pridruži res listemu delovnemu področju, za katero ima največ sposobnosti in največ veselja. Ta se zanima za politično življenje, druga za prosvetno, tretja pa so pri sreč razne socialne

akcije itd. S tem se bo delavnost na posameznih področjih nedvomno povečala. Posebna skrb žena bo: čim večja strokovna usposobljenost žena. Zato ponekod že zdaj organizirajo razne večerne tečaje, n. pr. za gospodinjstvo, šivanje, odpravo nepismenosti, tečaje za nego dojenčkov in vzgojo otrok itd. Za strokovni in politični pouk bodo poskrbele z raznimi predavanji n. pr. o oncereji, sadjarstvu, higieni, zdravstvu, vzgoji itd. V študijskih in bralnih krožkih ter podobnih prireditvah se bo vzporedno stopnjevala kulturna raven žena ter jih na ta način hkrati strokovno usposabljala, kar bo koristilo tudi splošnemu napredku skupnosti. Da bi v čim večji meri lahko podprle narodno gospodarstvo in omogočile čim smotrnejšo uporabo moške delovne sile, so sklenile, da se bodo v čim večji meri posvetile prostovoljnemu delu, n. pr. pri izgradnji cest, javnih ustanov itd. Sodelovale bodo pri ustanavljanju knjižnic, nabiralnih akcijah knjig za Primorsko, pri organiziranju postajnih čakalnic za polnoletne matere, skrbele za št. stočo vasi, ustanovljale posveta, valnice za matere, igrišča za otroke, pomagale bodo pri poljskem delu, pri zbiranju sovinskih koz, pri odkupu presežkov, pri dajh, pri zatiranju črne borze, organizirale bodo čipkarske in šivalne zadruge, pralnice, menze itd. Obljubile so tudi, da bodo o izršenem delu in načrtih dopisovale v časopise.

II. kongres bo torej brez dvoma dal organizacijam AFZ nove, velike pobude za sodelovanje pri izpolnitvi petletke, prikazal pa tudi jasno sliko o politični aktivizaciji žena, kar je važno zlasti danes, v dobi, ko se čedalje bolj ostrin naprotje med demokratičnimi naprednimi in drugimi, na novo vojsko hujškajočimi imperialistično-kapitalističnimi deželami. Izrednega pomena bo tudi to, da bodo očrtane smeritve sprejele ne le jugoslovanske žene same, ampak jih bodo ponesli domov in tam širile tudi antifašistične ush drugih dežel, ki se bodo udeležile kongresa. Po vrtni v domovino bodo med svojimi narodi širile mirojubno ustvarjalno politiko Jugoslavije in s tem najlepše služile vzvišenemu poslanstvu žene.

MARŠAL TITO JE BIL IMENOVAN ZA ČLANA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE. NA SLIKI GA VIDIMO OB SLOVESNI SEJI; GOVORI PREDSEDNIK AKADEMIJE DR. STAMPAR

Novi zakoni Jugoslavije

S politično in nacionalno osvoboditvijo so bili postavljeni temelji nove Jugoslavije maja 1945. Tedaj pa je bilo treba pričeti nastalo državo urejati in spraviti v obtok gospodarsko in kulturno življenje, zagotoviti red in mir, ustanovljati oblasti in sploh decela na novih temeljih organizirati novo Jugoslavijo. Naši narodi so z veliko vnemo pričeli obnavljati domovino, istočasno pa je ljudska oblast pričela reševati številne probleme na vseh področjih. Če pomislimo, kakšne težave je bilo treba pri tem premagati in kaj pomeni n. pr. urediti denarstvo, pravilno funkcioniranje državnih oblasti, zagotoviti prebivalstvu preskrbo, obnoviti tovarne in jih zopet spraviti v obtok, urediti promet in druge panoge življenja, potem vidimo, da je ljudska oblast res uspešno rešila številne naloge.

Pri urejanju države in normalizaciji razmer, si je posebne zasluge pridobila tudi ljudska skupščina FLRJ, katere delo po obsegu, oz. številu izdanih zakonov ni tako obsežno, je pa zato toliko pomembnejše. Zakonodajni odbori in komisije skupščine so izdelali osnutke številnih zakonov, ki tvorijo temelj ureditve države in ki so bili na štirih zasedanjih skup-

ščine tudi sprejeti. Konec novembra je bil prvi del četrtega rednega zasedanja, na katerem je bilo obravnavanih kar 23 zakonov, od katerih so zlasti nekateri velikega pomena za nadaljno izgradnjo našega pravnega reda.

Najvažnejši na zadnjem zasedanju skupščine FLRJ sprejeti zakon je nedvomno splošni del kazenskega zakonika. Ta zakon je važen urejevalec družbenega življenja države, saj vsebuje pravne predpise, ki določajo, kdaj sploh nastane kaznivo dejanje, kdaj je dejanje storjeno naklepoma, kdaj iz malomarnosti, nadalje predpise, ki se tičejo poskusa kaznivega dejanja, nevrščunljivosti, pogojne obsodbe itd. Skratka: sprejeti zakon tvori osnovo vsega kazenskega prava, kajti njega drugi, posebni del bo obsegal le kazni za posamezne delikte.

Zakon o prekrških je drug zakon kazenskega pravnega značaja. Prekrške imenujemo kazniva dejanja najlažnje vrste, torej dejanja, ki predstavljajo manjše kršitve pravnega reda, n. pr. kršitev javnega miru in reda, cestno policijskih predpisov itd. V stari Jugoslaviji glede prekrškov ni bilo enotnosti in so se ti po raznih delih države različno kaznovali. Z

novim zakonom je uvedena enotnost in točno je določeno, kateri prekrški se kaznujejo in kako se kaznujejo.

Pomemben je zakon o razmerju med starši in otroki, saj ureja novo rodbinsko pravo. S tem zakonom so urejene pravice in dolžnosti staršev do otroka in obratno, vprašanje ugotavljanja očetovstva ter položaj nezakonskih otrok, ki so s tem dokončno izenačeni z zakonskimi.

Zakon o osebnih imenih vsebuje določbe o pridobivanju in menjavi osebnih in rodbinskih imen. Ureja tudi imena nezakonskih otrok in najdenčkov.

Na zasedanju sta bila nadalje sprejeta dva zakona, ki se tičeata ljudskega premoženja. To sta zakon o gozdovih in zakon o lovu. Prvi ureja predvsem pravice in dolžnosti glede gozdov ter vsebuje določbe o njih gojenju, čuvanju, zaščiti ter izkoriščanju, postavljajoč pri tem načelo, da so gozdovi občeljudska imovina, ki jo je treba ohraniti in ščititi. Enako je kot občeljudska imovina proglašena z zakonom o lovu tudi divjačina. Vsebuje pa ta zakon tudi predpise o lovski pravici o ureditvi lovišč, zaščiti živali ter postavlja lovsko organizacijo na nove temelje.

S posebnim zakonom je urejeno državljanstvo prebivalcev priključeni predelov Primorske in Istre ter s stališča državne varnosti važno vprašanje gibanja ob meji ter nje prekoračenja.

Poleg navedenih decela novih zakonov pa so bili na zadnjem zasedanju skupščine sprejete razne spremembe in dopolnitve obstoječih zakonov. Med najvažnejšimi je sprememba zakona o vojaški obveznosti, ki določa, da trajajo vojaški rok oseb z dovršeno srednjo šolo samo eno leto, dočim je dosedaj trajal 2,3 in celo 4 leta. Spremenjen je tudi zakon o razsodništvu, pri katerem so odpravljene porotniki, razen tega pa je njega pristojnost razširjena tudi na zadruge.

Med ostalimi zakoni so bili tudi spremenjeni zakon o vojaških vojnih invalidih, o agrarni reformi in še drugi.

Če prištejemo zgoraj navedenim zakonom še one, ki so jih sprejele ljudske skupščine posameznih republik prav v zadnjih dneh, potem vidimo, da je z ureditvijo raznih važnih vprašanj z vseh področij, storjen spet velik korak naprej k izgradnji pravnega reda nove Jugoslavije.

NAŠA KULTURNA BILANCA

»Slovensko narodno gledališče za Tržaško ozemlje gotovo nima med stalnimi gledališči vsakega sveta vrstnika v svoji usodi — brezdomca. Vsem je znana borba našega gledališča, da bi končno prišlo do stalne primerne dvorane. Gotovo je odrekanje strehe SNG kulturni škandal, ki meče prav čudno luč na kulturnost in demokracijsko onih, ki bi mogli stvar urediti z enim samim podpisom. Težke prilike, v katerih delajo naši igralci pa v večji vrednosti njihovega dela in naporov.

Bilanca njihovega dela v letu 1947 je vsekakor častna. V tem letu je gledališče imelo tri premiere in sicer Nušičevega »Pokojnika« (26. IV. v gledališču Nazionale), Knitlovo »Vio malta« (16. VI. v gledališču Nazionale) in Cankarjevega »Kralja na Betajnovia« (23. XII. v Kopru). Poleg teh treh del je gledališče ponavljalo v prejšnjem letu nastudirane Linhartovo »Matiček se ženi«, Simonovo »Tako tudi box« in Nicodemijsko »Scampolo«. SNG je imelo v temi šestimi deli 75 predstav.

»Matiček se ženi« je bil igran v letu 1947 sedemkrat s 3283 gledalci; igra »Tako tudi box« je šla na oder šestnajstkrat s 5017 gledalci; »Scampolo« je doživela 8 predstav z 2653 gledalci, »Pokojnika« je gledalo pri trinajstih predstavah 3156 gledalcev. Največ predstav je v tem letu doživela »Via Mala« in sicer kar 23 s 17128 obiskovalci. Pri starih predstavah »Kralja na Betajnovia« pa se je zbralo 1955 gledalcev.

Pri vseh predstavah SNG v letu 1947 je bilo 35192 gledalcev.

Pomembnost našega gledališča, ki je ponosno dramsko umetnost med naše ljudstvo, pa se kaže tudi v pregledu krajev, kjer je gledališče nastopalo. Nič manj kot na 32 odrih je gostovalo naša gledališka družina.

Največ predstav, devet, je bilo v Skednju, sledijo Opčine s sedmimi predstavami. Po šest predstav je bilo v Nabrežini in Postojni, v Kopru je bilo pet predstav, na Kontovellu pa štiri. Tri predstave so bile pri Sv. Ivanu in v Ljubljani. Po dve predstavi sta bili v Trstu (Nazionale), Sezani, Doberdolu, Lipici in na Jesenicah. Z eno predstavo pa je SNG gostovalo pri Sv. Križu, v Rocolu, na Proseku, v Trstu (Chimici), v Ilirski Bistrici, Gorici (Verdi), Sv. Luciji, Sovodnjah, Podgori, Pevmi, Ajdovščini, Vipavi, Sent Petru, Kranju, Celju, Pljuju, St. Lovrencu in Mariboru.

S tem pa še ni izčrpano vse ogromno delo, ki ga je opravilo naše gledališče v letu 1947. Pomembno je tudi sodelovanje SNG v radiu Trst II. V radiju je imel naš igralski ansambel osem in dvajset dramskih oddaj; člani gledališča pa so sodelovali še pri 52 oddajah »veserega večera«, pri 30 »veserega večera« in pri 46 otroških oddajah.

Izčrpano pa bi mogli podati pregled vsega dela naših igralcev, če bi nam bilo mogoče podati poročilo o njihovih nastopih pri kulturnih prireditvah naših društev in o njihovih režijah v diletantskih dramskih družinah.

Diletantško gledališče

O delu naših diletantskih gledaliških družin pa žal ne morem poročati s tako točnimi podatki kot za SNG. Tega pa se skriva naša društva sama, ki se še sedaj niso navadila pošiljati svoja mesečna poročila Slovensko-hrvatski prosvetni zvezi. Ko bi razpolagali s poročili vseh društev, da bi bila bilanca naših diletantskih družin nelo zanimiva, temveč tudi častna. Brez statističnih podatkov pa morem napisati le nekaj splošnih ugotovitev.

Nekatera društva so se z veliko ljubeznijo oklenila gledališke umetnosti. Celo pomanjkanje prostorov jim ni ovira. Navajam samo primer Prosvetnega društva »Ivan Cankar« od Sv. Jakoba, ki nima niti društvenega sedeža, pa ima vendar agilen dramski odsek, ki gostuje v krajih, kjer so pač tako srečni, da imajo na razpolago dvorano (pa kljub temu domači dramski odsek v nekaterih primerih spi).

Po prvih dveh letih dramskega delovanja naših gledaliških družin, ko so igrali le krajše stvari in večkrat neprimerne, se je izbira repertoarja močno izboljšala. Mnogo je društev, ki segajo po trojeznih in tudi v izbiri iger se kaže, da v večini primerov vodijo naše diletantske skupine ljudje,

ki pravilno razumejo poslanstvo gledališke umetnosti. Tako diletantsko gledališče z resnim stremenjem je rocolsko, ki je po »Kralju na Betajnovia« in »Razvalinah življenja« v prejšnjem letu nastudiralo Lipahov »Glavni dobitek« in »Petrkove poslednje sanje«. To mladinsko igrano odlično nastudirano tudi opensko prosvetno društvo, ki ni vzgledno same v izbiri iger nego tudi prednjači v resnem študiju, ki je kronan vedno z igranjem, ki se bliža diletantom dosegljivemu višku. Openci so v lanskem sezoni igrali še »Navadnega človeka«, »Razvalino življenja« in »Stare grehe«. Sentjakobčani so nastudirali »Verigo«, Lonjerici »Svet brez sovraštva«, Križani »Desetega brata«, Nabrežinci »Navadnega človeka«. Prosvetno društvo v Plavjah je predvajalo »Prevaro«, Prosek-Kontovelj »Legionar-

jes«, društvo v Saležu pa Gorbatova »Mladost očetova«.

Napredek v izbiri iger in v temeljitosti študija moremo ugotoviti tudi pri naših pionirskih gledaliških skupinah. Sempolajski pionirji so igrali »Sneguljico«, openski in skednjski »V kraljestvu palčkov«, rojanski »Kraljico palčkov«, proseški »Pehot«, gro-pajsko-padriški pa »Siroto Jerico«.

Slovensko-hrvatska prosvetna zveza je priporočala diletantskim gledališkim družinam temeljit študij in z dobro nastudiranimi igrami gostovanja. V letu 1947 so se ta gostovanja pričela prav lepo razvijati. Tako nastajajo prosvetni stiki med posameznimi kraji, ki pospešujejo tekmovalne in dvig kvalitete diletantskih predstav. V novem letu se morajo taka gostovanja še bolj sistematično gojiti.

Galerija

slovenskih tržaških likovnih umetnikov

Milko Bambič

Faun in ples Putov

MILKO BAMBIC je Tržačan, rojen 1. 1905. v ul. Zolenzoni, nekako v sredi med Politeama Rossetti in Ljudskim domom. Obiskoval je osnovno šolo na Akvedotu, srednjo šolo pa v Trstu, končal pa realko v Idriji.

Ze v osnovni šoli se je odlikoval v risanju, l. 1919, pa je že obiskoval slikarsko šolo pri bratih Rendičih v Trstu, na srednjih šolah pa so ga profesorji risanja posebej poučevali, v Idriji n. pr. znani futurist Lojze Spazapan in Barkovljaneč Cvetko Šuka. Seveda je vsak vplival nanj v svojem smislu. Zato je seveda mladi realni absolvent že precej dobro obvladal razne slikarske tehnike, kar je pokazal že na razstavi realnih gojencev v Idriji, ne da bi mogel seveda doseči žrel samostojen izraz.

Uspeh te razstave mu je odprl pot v javno udejstvovanje, morda pregodaj. Po Bucikovem odhodu v Benetke je prevzel ilustriranje tedanjega slovenskega tiska, t. j. po l. 1924. publikacije »Goriške matice«, »Lučič«, »Našega glasu«, »Novega rodu« itd. In to je ostala njegova osnovna slikarska delavnost. Od tedaj do danes je ilustriral približno 60 knjig. Med temi so n. pr. litografije k Regentovemu prevodu Cankarjevega »Hlapca Jernejca« prav iz prve dobe. Vendar je tudi slikal v tej dobi pod Černigojevim vodstvom v konstruktivistični smeri.

L. 1927. je prvič javno razstavil v Trstu skupaj z A. Sirkom in dvema drugima slikarjema. Ta je sovpadala s fašistično ofenzivo proti slovenskemu življenju na Primorskem. Tudi Bambiču je njegovo javno delo nakopalo na glavo policijske preiskave, zasliševanja in mu prepredilo obisk slikarske akademije v Benetkah, kamor se je bil končno odločil. Pognalo ga

je preko meje, v izgnanstvo v staro Jugoslavijo.

V Ljubljani je osnoval humoristični list »Skovira«, ki mu je seveda po poldrugem letu zavil vrat. Nato je v Zagrebu soustanovil »Reklamografiko«, list za umetniško propagando. Takrat so se uveljavljali tudi njegovi lepaki in mu preskrbeli sloves reklamnega tehnika, l. 1930. je krepko sodeloval pri modernih reviji »Samorasta«, ki je vzbudila precej prahu v tedanjem umetniško-literarnem

Bogdan Grom

Benetke - S. Sebastiano

Bogdan GROM se je rodil 1918. na Proseku in je v rodu z znano Nabergojevo rodbino. Srednjo šolo je dovršil v Ljubljani, pravo je studiral v Beogradu, umetnostno akademijo pa v Benetkah l. 1944 pri slikarju prof. Pizzinatu. Ze kot otrok je rad risal, v srednji šoli pa je že bil med najboljšimi risarji. Leta 1941. so ga italijanske okupacijske oblasti kot Primorca internirale v Italijo, v Perugia v Toskani. Tu je imel čas in možnost, da se je resno lotil slikanja na tamkajšnji akademiji in kasneje v Rimu.

Leta 1945. je prvič razstavil na razstavi »Primorskih umetnikov« v Ljubljani in od tedaj dalje po vseh vidnejših razstavah Slovenije (Ptuj, Novo mesto, Kočevje...).

Kritiko je imel ugodno že od vsega početka. Četudi ga kot mladega slikarja privlačujejo najmodernejši slikarski programi, teži, da se dokopije s svojim delom do lastnega slikarskega izraza, izhajajoč iz realizma. Ze v študijskih letih v Italiji so ga zanimali italijanski primitivci od Giotta dalje. Njegove slike ga kažejo od prvega početka dalje kot duhovnega otroka impresionističnega realizma z globokim smislom za barve. Vendar je to le izhodišče za njegovo iskanje, ki kaže vso njegovo moderno zanimanje za figuro — obliko in plastičnost. Zato je zanj značilno poleg oljnatega slikanja in akvarela močno uveljavljanje raznih grafičnih tehnik, linoleja, lesoreza, ujedanke, posebno mladinskih (Tvainov: »Tom Sawyera«, Boljajeva: »Na desetem planetu; naši bralci ga poznajo najbolje kot ilustratorja Steinbeckovega Tortiljskega predmestja), ki ga odkriva kot dobrega ilustratorja. Zanimanje za življenje našega človeka, za njegove težave in trpljenje nam kaže razvojne smeri iskanja njegovega realizma z jasno socialno noto.

svetu, kasneje pa pri reviji »Ilustracija«.

Vendar ni zapustil čistega slikanja. Pomagal je l. 1937. pri slikanju frančiškanske cerkve v Kamniku in okrasil s freskami bar »Emona« v Ljubljani. Naslednja leta pa so ga zatekla pri sceničnem slikanju pri »Jugoslavijafilmu« v Beogradu, nato pa v Zagrebu.

Da ga ne bi prisilili h kolaboracionizmu Nemci, ki so bili med tem zasedli Jugoslavijo, je zbežal v Ljubljano in seveda sledil kulturnemu molku. »Bolehal je,« si sam kahal in slikarsko eksperimentiral. V teh letih je izvršil kupe grafik — zbirko 160 n. pr. ina S. Škerlj — ki niso bile nikdar objavljene. Največ se je med tem izgubilo ali razneslo na vse vetrove.

Nadlegovanje domačih izdajalcev ga je pregnalo končno l. 1944. v domače mesto, v Trst, kjer se je seveda moral še nadalje skrivati a je mogel po malem delati. Po osvoboditvi je sodeloval pri »partizanski razstavi«.

V omenjenih grafikah nam kaže Bambič nekako realistično ekspresionistični izraz, med tem ko ostaja v svojih oljih, akvarelih — impresionist. Tudi danes je skoro izključno le pri ilustrativnem delu pri naših publikacijah, tako tudi pri »Ljudskem tedniku«.

Prosveta med ljudstvom

Kljub temu da smo že precej preko novega leta, se moramo vendarle še pomuditi pri nekaterih prireditvah ob prehodu starega v novo leto. Tako je na primer mladina iz Bazovice pripravila na Silvestrovo prav lepo zabavo z igranicami in petjem.

Tudi Skednenci so prešli v novo leto z lepo uspešno prireditvijo. Zelo živahni so v svojem prosvetnem delu Ricmanjci. Tako so v zadnjem času priredili več predstav. 23. novembra so nastopili z igrano »Dekle s severa«, 30. novembra z deklamacijami in z domačo godbo. Primerno so tudi miklavževali. Za božič so igrali »Pod božičnim drevesom«, na novo leto pa »Zupanovo Micko«. Društvo je gostovalo v Kolonkovcu, v Dolini pa z igrano »Citálnica pri hišnicah«. Z veseljem ugotavljamo razgibanost v Ricmanjih in upamo, da bomo imeli priliko podati povoljno poročilo tudi za druge kraje iz Brega.

V Nabrežini, ki ima že svojo godbo, se je nedavno na novo osnoval pevski zbor, ki šteje 78 pevcev in pevki; vodstvo zbora je prevzel pevovodja Milan Perčot. Zbor ima na sporedu koncert in tudi razna gostovanja.

Rocolska pionirska družina »Vojkov« je nastopila v nedeljo, 4. januarja v domačem kraju z Ribičičevo mladinsko

igro s petjem po Tolstojevem motivu »Metistov izuma«. Igra je privabila mnogo ljudi. Sodelovali je tudi mladinski tamburaški zbor. Naslednjo nedeljo je ta družina gostovala na Opčinah. Prisostvovalo je precej ljudi, katere je pristrčen nastop pionirčkov zelo navdušil.

Istočasno ko so Rocolčani igrali za Opence, so pa openski pionirji gostovali na Kontovellu z božično igro »Petrkove poslednje sanje« in dosegli velik uspeh.

Pionirska družina iz Velikega Repna ima svojo godbo na pihala. Resna ovira za to godbo je postala nova razmejitev, ker so prej vadili z drugimi vsmi, ki so ostale pod Jugoslavijo. Vendar pa so pionirji ob novem letu razveselili vaščane s podoknicami.

V soboto 10. januarja je priredilo barkovljansko prosvetno društvo pešter večer. Dramska sekcija je vpriporila dve enodejanski, in sicer: »Lov na medveda« in »Snubač v zadregu«. Da sta igrani dobro uspešni, gre zasluga režiserki dramskega odseka tov. Tončki Turkovi. Sodelovali je tudi instrumentalni kvartet iz Ljubljane. Solistka Vida Jagodičeva je zelo dobro zapela štiri ruske skladbe. Pri klavirju jo je spremljal tov. Jagodič. Dvorana je bila natrpana kot se nikoli.

V Padričah so se pričele pripravljati

ve za proslavitev petdesetletnice društva »Slovans«. Prireditve bo 4. julija na prostem. Nastopili bodo tudi ustanovitelji društva, katerih je še kakih 15 pri življenju. Zbor v Padričah šteje 55 ljudi, kar je zelo mnogo, ker šteje vas le 200 prebivalcev, prosvetno društvo pa šteje 108 članov.

Preteklo nedeljo je pohitele naša ekipa v Cerovlje in tam priredila nastop s pestrim sporedom. Nastopili so: mala dijaška skupnica pod vodstvom tov. Dovgana, dva pionirja, radijski duet Okroglič-Šuka in tov. DemŠar. Dijaška skupnica je vpriporila burko »Resnicoljubni krozniki«. Pionirji so nastopili z deklamacijami in tudi s prizorom »O debelem Zanu in suhem Franju«. To pot se je letišča ekipa dobro izkazala in umestno bi bilo, da bi pogostoma odšla v naše kraje na deželo. Razveseljivo je, da so bili med nastopajočimi tudi naši dijaki. V letošnji sezoni so imeli gojenici dijaškega doma nekaj svojih prireditvev, med temi literarni večer posvečen Simonu Jenku; dijaki Trgovske akademije pripravljajo Prešernov večer in upamo, da bodo tudi gimnazijci kaj priredili. Vprav slovenski dijaki bi morali posvečati največjo pažnjo slovenskemu jeziku in ponesti našo govorico čisto in blagovonefno med naše ljudstvo.

Kako so nastala slovenska mesta

V zgodovini slovenskega naroda mesta do najnovejših dni niso imela posebnega pomena za njega ob- stoj in razvoj. Po narodnosti, kul- turnem in socialnem položaju so se prebivalci slovenskih mest, ki so bili v veliki večini tuji, bistveno razlikovali od pravega slovenskega ljudstva, ki je živelo po vaseh svoje samostojno življenje. Vendar pa so bila mesta od vsega početka plo- membna za gospodarski razvoj slo- venskega ozemlja.

Po slovenski domovini, ki je spada- la v sestavi rimske države, so že davno pred prihodom Slovencev ob- stojala številna rimska mesta (Ema- na-Ljubljana, Cella-Celje, Petovio- Ptuj, Bilacinium-Beljak, Tergeste- Trst in druga), ki pa so propadla ob- enem z razpadom rimske države. Večinoma so bila porušena ob napadi- Hunov, Avarov in drugih divjih narodov, ali pa so se sicer ohranila in brezpomembno živolarila. Nova mesta so se torej pričela razvijati na križiščih prometnih cest pa tudi v bližini gradov in farnih cerkva.

Tako so se torej na tleh krajev pri- čele razvijati naselbine trgovcev in kasneje tudi obrtnikov. Te naselbine na seveda z nastankom samim niso dobile značaja mesta, temveč je v smislu določb germanskega prava bila potrebna podelitev posebnih mestnih pravic. Sečle ko je naselbi- na trgovcev in obrtnikov dobila pra- vico pricelati sem in tja, pravico nad- sorstva ter vzdrževanja reda na teh mestih (v kar je bila vključena tudi pravica izvrševati sodstvo), je naselbina postala pravo mesto z vse- mi pravicami. Razen tega je po do- voljenosti istega prava bilo potrebno za vsako mesto obdajati v zaščito prebival- stva. Vendar je obdajanje nadomestila lahko kaka naravna obramba pomoč kot reka, skalna stena ali kaj podobnega.

V naselbinskem oziru so sloven- ska mesta nastajala na dva načina. Nekatera tako, da je takratni držav- ni oblastnik, t. j. deželni knez, ob- stoječo vas povzdignil v trg ali pome- nje iz trga v mesto. Pri takem načinu nastanka se naselbina sploh ni dejansko spremenila in je vse skozi ostala ista, spremenil se je le njen pravni značaj. Tako so n. pr. nastali Trzin, Senožeče, Litijska, Bi- stveno drugače so nastala druga me- sta in to večinoma naših mest. V mno- gih listinah se še pred mestom o- menja farna cerkev, ki je bila v bli- zini nastajajočega mesta. Ker se farna cerkev s kmečko naselbino o- kolni nje omenja še pred mestom, sklepamo, da je mesto pričelo nastajati v bližini že obstoječih vasi in to pod gradom ali na drugem utr- jenem kraju, kajti za meščane niso bili važni ograni, temveč obrambni interesi. Na ta način je nastala n. pr. Ljubljana in znano je, da je se pred nastankom mesta bila farna cerkev v bližini današnjega sv. Pe- tra z vasjo okoli nje, a naselbina je vedu po nastanku mesta še ostala iz- ven njega. Tako so se razvila še druga mesta, kot Kamnik, Gorica, Skofja Loka, Celje itd.

Notranja ureditev mest
Prebivalci mest so bili najprej tr- govci, kasneje tudi obrtniki in ban- kirci, mnogi pa so se nadalje ba- vilii s poljedelstvom. Da so poslali

meščani, so morali položiti mestno prispego, s čimer so se podvržli mestnemu sodniku. Mestnemu go- spodu niso bili podložni, temveč so bili v nasprotju s kmeti osebojno svobodni. Sprva tega so nesvobodni kmetje pogosto beželi v mesto, ven- dar so jih zemljiški lastniki imeli pravico zahtevati nazaj. Sečle v 15. stoletju so mesta dobila pravico sprejemati pobege kmete, ki pa so morali določeno dobo živeti v me- stu, če so hoteli postati meščani.

Uprava mest je bila avtonomna, temelj njene ureditve je tvorilo mestno pravo. To so bili prvotno le ustni predpisi, kasneje pa lo- čno določene in zapisane pravice (ter dolžnosti). Danes poznamo take za- pisne mestnih pravice za Ptuj, Breč- ce, Kostanjevico in še za druga me- sta. Zanimivo je, da je pravo enega mesta bilo podeljeno pogosto tudi drugim, tako kostanjevsko Novemu mestu, Crnomlju, Metliki, Kočevju, celjsko pa Krškemu.

Na čelu mestne uprave je stal mestni sodnik, ki so ga meščani iz- volili za eno leto. Pomagal mu je mestni svet, sestavljen pa so izvrševa- li mestni sodniki. Meščani so imeli pravico kovanja denarja, razne dar- ne privilegije, glavna pravica pa je bila pravica trgovanja, pogosto tudi z inozemstvom. Zdi se, da n. pr. ime- ni la pravico do bančnih poslov, ostla- ti trgovci pa navadno le za trgova- nja z določenimi vrstami blaga. Mestno obrtniško je bilo urejeno po nemškem vzoru: obrtniki so bili organizirani v cehe, močno stanov- ske organizacije, ki so urejale de- lovni čas, izučevanje vajencev, plače pa tudi cene blaga.

Kdaj so naša mesta nastala
Ljubljana se kot sedež grofov Spanhajmovcev omenja že leta 1144, vendar ni točno znano, kdaj je me- sto nastalo. Za leto 1163 pa se o- menja fara pri sv. Petru, dočim je meščanska naselbina nastala kasne- je, verjetno v prvi polovici 13. sto- letja. Seveda je bilo tedanje mesto stla majhno, tudi v primeri z ostali- mi evropskimi, in je šlo še kasneje komaj okoli 360 hiš in c. ca 3500 prebivalcev. Najstarejše slovensko mesto bo bržkone Ptuj, ki se kot naselje s slovenskim prebivalstvom omenja že l. 890.

Kostanjevica na Dolenjskem je go- tovno tudi eno najstarejših mest. V listinah se l. 1220 omenja kot fara. 1224 kot trg in 1252 kot mesto. Mestno pravo Kostanjevica je bilo prvotno nezapisano, kasneje pa za- pisano in je bilo podeljeno tudi Me- tliki.

Metlika je nastala kot obmejno slovensko mesto proti Hrvaški. Pr- votno je naziv Metlika služil za o- značevanje pokrajine, dočim se je naselbina nazivala Novi trg. Sečle zastonja je naziv Metlika pričel veljati za naselje, kateremu je bil po- deljen 1365 leta status.

Kamnik je bil že v 12. stoletju znan kot oporišče družine grofov Anžek-Merancev, ki so imeli v me- stu še dva gradova. Meščanska naselbina je seveda nastala za gra- dovoma in to verjetno v prvih desetlet- jih 13. stol. Gotovo je tudi, da je pred mestom obstajala fara z vasjo,

ki se omenja že l. 1207. Mesto je nastalo zaradi svojega ugodnega pro- metnega položaja, kajti preko Kam- nika je šla glavna prometna pot s Stajarske, preko Tuhijske doline, Kamnika, Skofje Loke, Idrije v Ce- lje. Po isti liniji bo prihodnje leto zgrajena nova železnica! Zanimivo je, da je imel Kamnik sprva večje prednosti kot Ljubljana, da se raz- vije v središče Kranjske in s tem tudi Slovenije.

Skojjo Loko označujejo prvotno ko- lmečko naselbino Staro Loko v bli- žini današnjega mesta in to že sredi 12. stoletja. Mestna naselbina se je pričela razvijati pod bližnjim gradom in to po letu 1274. Ime je dobila od tod, ker je bilo mesto počejevo britanskijskojjo.

Kranj je stara rimska naselbina, ki pa tudi ni preživela propada rim- skega imperija. Leta 1221 se omenja fara, meščani pa l. 1226, verjetno pa je kot naselbina obstajal že prej. O Novem letu nimamo do 11. sto- letja nikakih podatkov. Domneva se, da je tedaj obstajala utrjena na- selbina, ki so jo imeli v posesti stiški menihi, ki so v bližini imeli svoja posestva. Avstrijski vojvoda Rudolf pa je z namenom, da si u-

prebivalci dobro ne poznajo, ker je težko dostopna. Popolnoma nerazi- skana je njena severna meja, greben Himalaje, ki ima v Bhutanu vrhove Kulkhangrija (7540), Camal- hari (7294) in druge. Država nereda dovoljuje učenjakom, da bi glob- lje prodirali v deželo, vendar pa o- virajo raziskovanje Bhutana tudi gorski grebeni, med katerimi so zelo globoke doline s silno strmimi po- bočji, poraslimi s pragozdovi ter divje himalajske reke. Ne samo z vzhoda na zapad in obratno, ampak tudi z juga na sever, kjer se raz- prostirajo ledniki Himalaje, je te- zavno potovati. Najmogočnejša re- ka je Manas, ki ima v gornjem teku drugo ime in jo napajajo led- niki Kulkhangrija in številne druge reke nižjih gor, kjer pada tudi do petkrat toliko dežja kakor v Ljubljani.

Take razmere, v tej siloviti, na severni strani velesogori, na jugu tropični deželi so vzrok, da je še mnogo skritega v državi, na katero gorskemu robu je še nekaj dežavn- ali popolnoma neodvisnih držav. Celo napol divji Tibetanci imenu- jejo svoje najbližje bhutanske so- sede »srbare in divjake«. Ta divja in še nikomur podložna v težko dostopnih višavjih živeča plemena so: Lo Nappo, Lo Karpo in Lo Ta- wa. »Lo« pomeni »divjaki».

Ako pogledamo globlje v življe- nje Bhutancev, spoznamo, da so mnogi popotniki gledali socialne razmere v tej deželi preveč rož- nate, ker je malo dežel na svetu, kjer bi se bolj uveljavljala sila po- sameznikov in kjer bi človek huje izrabljal človeka.

Deželo vladata dva vladarja: Dharm raja, ki je nekak duhovni vodja in svevečenik ter Deb raja, ki je začasi posvetni vladar. Ukaze izvršujejo in podpisujejo v imenu Dharm raja. Obema vladarjema je dodeljen Lenehen, nekak svet stal- nih ministrov, nasilnikov, ki po mili volji nastavljajo po deželi požrešne uradnike, ki do skrajnosti odirajo prebivalstvo. Ti namestniki rade, bivajoči po slikovitih trdnjavah, ob- čutim mogočim enake občutke. Nečudno imajo enake občutke ob redkih prehodih čez reko, na- tuđu Francoz, Kraljev obišče Pariz, ali tudi Vselej, kadar obišče prestolnica države, ali tudi, kadar obišče močnejši, kajti Beograd ni, simbol novega države, on je tudi, generacije in dela, kovanica, ki jo v Jugoslaviji nove družbe, jasen kakor v ljudskih žuljev, tem več more od- dati vsjemu, ki pošlje stalnemu mi- nistrskemu svetu. Čim več pa po- šilja osrednjim gospodarjem, tem dalje traja, tudi njegova služba in tako je poštenost omejena le na si-

bil bistven znak mestu in edino ob- njem je bilo mogoče ustaviti napada- (turške vojske. Tako je bilo l. 1447 Krško povzdignjeno v mesto, istočas- no so poslali meščani prebivalci Lo- za. Gorica je bila povzdignjena v mesto 1398, Celje 1451, Višnja Go- ra 1478, Radovljica med 1478 in 1510.

Popolnoma na drug način pa je nastala Idrija, ki je po nastanku edi- no slovensko industrijsko mesto. Idri- ja so je pričela kot rudarsko naselje razvijati v 15. stoletju; v 17. stolet- ju je bil trg, kas prehod v mesto pa ni točno znan, vendar pa je v 18. stoletju znano rudarsko mesto. R. S.

roke ubožne ljudske množice, ki pa tonejo v nevednosti. V deželi vlada še vera v reinkarnacijo, duša umr- lega Dharm raja preide po njegovi smrti v drugega človeka. Zgod se to sečle po enem ali dveh letih, in sicer tako, da se rodi v neki dru- žini (po navadi je to družina ka- koga visokega oblastnika) otrok, ki spozna razne podobnosti rajnega Dharm raja. Nato ga vstaknejo v samostan in tam vzgoje za vladarja. V resnici pa tudi potem, ko nastopi vladno nima večjega vpliva na potek dogodkov in vladanja kakor tedaj, ko je bil še dete. Njegovo ime iz- rabljajo v vse močice sebične na- mene med neukim ljudstvom.

Posvetnega vladarja voli minist- rski svet Bhutan ima dva velika guvernerja, enega v vzhodnem in enega v zahodnem delu države. Močnejši od obeh je običajno tudi Deb raja. Kako se pod takimi vla-

darji in njihovimi uradniki godi ljudstvu, najzgovorneje pove poro- čilo nekoga angleškega odposlanca na bhutanskem dvoru. Ta piše med drugim:

Vsi nižji sloji pa (tudi nižji urad- niki) niso nič drugega, kakor sužnji višjih uradnikov. Ti ne priznavajo prav nobenega privatnega imetja in ljudje morajo nemudoma oddati vsi- jemu vse, kar se od njih zabjema. Noben namestencec ne prejema pla- če, pač pa dobi v svojo oblast del pokrajine, iz katere izizema, kolikor more.

Sicer pa so Bhutanci lepi ljudje, daši na svojo zunanost kaj malo pazijo. Hranijo se različno: v gorah jedo ječmenovo moko, v dolinah riž. Sicer uživajo v glavnem svinjino, repo in čaj, ki ga dobivajo iz dalj- ne Kitajske, stisnjenege v obliki opeke, ne pa iz bližnje Indije. Tudi alkohole piječe poznajo, in sicer

delajo iz riža, ječmena in kaše pri- ljubljeni xchong in pa pivu smar- vah, ki ga varijo iz kaše.

Ohlajen volnen plašč, ki sega do kolen, prevezan z vrvo ali volnen- im pasom, je vse, kar oblači moški prebivalec Bhutana. Zena pa nosijo mnogo daljšo obleko s širokimi rok- kavii. Ker je v Bhutanu zelo malo ravnege sveta, zidajo svoje hiše kar v tri in štiri nadstropja. Poslopja so zelo okuzna in lepa, navadno jih obkroža lesena, lepo rezljana in po- slikana veranda, oziroma hodnik. Tudi druga mizarska dela, s. d. dobra in zelo lepa. Tako na primer vrata, okna in drugi leseni deli v hiši. Za- nimivo pa je, da pri vratih in oknih ni železnih delov. Vse se vrtil in obrača na prav genialno izdelanih lesenih letajih. Poslopja v Bhutanu so na prvi pogled izredno podobna slikovitim švicarskim gorskim stav- bam. Eno veliko napako pa imajo

LJUDJE V BHUTANU ŽRTEV IZKORIŠČEVALSKEGA SISTEMA

le sicer dokaj udobne hiše, in sicer da so brez dimnikov.

Bhutanci bi morali biti po veri budisti, kakor Kitajci in njihovi so- sedje Tibetanci. Toda velesogorje, ki jih obdaja, jih je tako ločilo od dru- gih narodov, da je njihova vera po- propadla in da verujejo danes po- večinoma le v razne hudobne duhove, njihove molitve pa so omejene na mehanično izgovarjanje nekaterih stavkov, ki jih komaj razumejo.

Poljedelstvo v Bhutanu je težak poklic. Ravnege sveta je zelo, zelo malo, povsod so le strma pobočja, v katero morajo izkopati terase. In tako se dviga v terasah njiva za nji- ovo nad vasjo. Ker pa je zemlja ro- dovitna, dežja mnogo in je posebno v nižjih legah zelo topla, prav do- bro uspevajo ječmen, pšenica, kaša, ajda in gorčica ter riž. Repa je brez vsake lesovine in izredno sja- mba. Bhutanska pšenica in ječmen

le sicer dokaj udobne hiše, in sicer da so brez dimnikov.

Bhutanci bi morali biti po veri budisti, kakor Kitajci in njihovi so- sedje Tibetanci. Toda velesogorje, ki jih obdaja, jih je tako ločilo od dru- gih narodov, da je njihova vera po- propadla in da verujejo danes po- večinoma le v razne hudobne duhove, njihove molitve pa so omejene na mehanično izgovarjanje nekaterih stavkov, ki jih komaj razumejo.

Poljedelstvo v Bhutanu je težak poklic. Ravnege sveta je zelo, zelo malo, povsod so le strma pobočja, v katero morajo izkopati terase. In tako se dviga v terasah njiva za nji- ovo nad vasjo. Ker pa je zemlja ro- dovitna, dežja mnogo in je posebno v nižjih legah zelo topla, prav do- bro uspevajo ječmen, pšenica, kaša, ajda in gorčica ter riž. Repa je brez vsake lesovine in izredno sja- mba. Bhutanska pšenica in ječmen

le sicer dokaj udobne hiše, in sicer da so brez dimnikov.

Bhutanci bi morali biti po veri budisti, kakor Kitajci in njihovi so- sedje Tibetanci. Toda velesogorje, ki jih obdaja, jih je tako ločilo od dru- gih narodov, da je njihova vera po- propadla in da verujejo danes po- večinoma le v razne hudobne duhove, njihove molitve pa so omejene na mehanično izgovarjanje nekaterih stavkov, ki jih komaj razumejo.

Poljedelstvo v Bhutanu je težak poklic. Ravnege sveta je zelo, zelo malo, povsod so le strma pobočja, v katero morajo izkopati terase. In tako se dviga v terasah njiva za nji- ovo nad vasjo. Ker pa je zemlja ro- dovitna, dežja mnogo in je posebno v nižjih legah zelo topla, prav do- bro uspevajo ječmen, pšenica, kaša, ajda in gorčica ter riž. Repa je brez vsake lesovine in izredno sja- mba. Bhutanska pšenica in ječmen

le sicer dokaj udobne hiše, in sicer da so brez dimnikov.

Bhutanci bi morali biti po veri budisti, kakor Kitajci in njihovi so- sedje Tibetanci. Toda velesogorje, ki jih obdaja, jih je tako ločilo od dru- gih narodov, da je njihova vera po- propadla in da verujejo danes po- večinoma le v razne hudobne duhove, njihove molitve pa so omejene na mehanično izgovarjanje nekaterih stavkov, ki jih komaj razumejo.

Poljedelstvo v Bhutanu je težak poklic. Ravnege sveta je zelo, zelo malo, povsod so le strma pobočja, v katero morajo izkopati terase. In tako se dviga v terasah njiva za nji- ovo nad vasjo. Ker pa je zemlja ro- dovitna, dežja mnogo in je posebno v nižjih legah zelo topla, prav do- bro uspevajo ječmen, pšenica, kaša, ajda in gorčica ter riž. Repa je brez vsake lesovine in izredno sja- mba. Bhutanska pšenica in ječmen

le sicer dokaj udobne hiše, in sicer da so brez dimnikov.

Bhutanci bi morali biti po veri budisti, kakor Kitajci in njihovi so- sedje Tibetanci. Toda velesogorje, ki jih obdaja, jih je tako ločilo od dru- gih narodov, da je njihova vera po- propadla in da verujejo danes po- večinoma le v razne hudobne duhove, njihove molitve pa so omejene na mehanično izgovarjanje nekaterih stavkov, ki jih komaj razumejo.

Poljedelstvo v Bhutanu je težak poklic. Ravnege sveta je zelo, zelo malo, povsod so le strma pobočja, v katero morajo izkopati terase. In tako se dviga v terasah njiva za nji- ovo nad vasjo. Ker pa je zemlja ro- dovitna, dežja mnogo in je posebno v nižjih legah zelo topla, prav do- bro uspevajo ječmen, pšenica, kaša, ajda in gorčica ter riž. Repa je brez vsake lesovine in izredno sja- mba. Bhutanska pšenica in ječmen

imajo zelo okroglo in polno zrno. Vlažno podnebje je ugodno za gvi- ljavje. Kmetje morajo skrbno pa- ziti, da so njihve lepo ravne, ker bi voda ob silnih nalivih lahko odnesla zemljo. Vsaka terasa je ograjena z dračjem in kamenitim zidom, ki podpira nivojo od spodaj in je vea- ših do 7 m visok. Včasih napelju- jejo vodo na te strmine po kanalih in to tudi od zelo daleč. Svoje orne zemlje ne širijo, ker jim njihovi oblastniki nalagajo prevelike davke. Raje se potrudijo, da jim daje zem- lja dvojno letino, ker nizko ležeči kraji ne poznajo zime. Lesa Bhut- lancem ne primanjkuje. V višinah, v katerih kraljujeva v Evropi led in sneg, so pri njih še vedno krasni iglasti gozdovi, celo občutljivi hrast- raste do 3500 m visoko. V gosti džungli okoli reke Tista žive tigri. Mnogo je slonov, ki so zelo divji in popotnikom nevarni; mnogo je tudi leopardov, ki gospodarijo pu- sebno v dolini Hah. Celo v višavah nad 5000 metrov živi divjčina. Razne vrste medvedov žive od pod- nožja gorskih velikano do skrajnih meja, kjer je še možno življenje. Nevarni, razdražljivi nosorogi lju- bjijo le vroče nizave.

Bhutanci ne ljubijo lova, ker tr- dijo, da strel žali božanstva njih- ovih gozdov in da povzroča puškin grom deževje.

Posebnost dežele je konj. Po po- krajini Tangastan, kjer je prvotna in edina domovina bhutanskega ko- nja, ga imenujejo tangan. Ta je ka- kor ustvarjen za tovarjenje po strmih, malone brazpotnih gorovih Bhutana. Ne doseže višine podru- gega mesta, a je izredno močan in lepo naščen. Z lahkega premaguje hude strmine in varno stoji ob pre- padih. V najvišjih legah pa se Bhut- tanci poslužujejo jakov, močnega goveda iz Himalaje in Tibeta, ki z lahkoto prenaše tovore tudi v vi- šinah nad 6000 metrov.

V splošnem pa Bhutanci nimajo mnogo prenašalci. Dežela ne proiz- vaja mnogo, posebno ne pod vod- stvom sedanjih vladarjev, ki z iz- zemanjem svojega ljudstva ne vzpo- bujajo k večji produktivnosti. Velik del dežele je neproduktivni, ker se- ga nad ločnico večnega snega, naj- nižji kraji pa so pokrili s pragoz- do. Kovin kopljejo le malo. To- po- abljajo za izdelavo mečev, kopij, konj za puščice in pa za izdelava- nje preproste bakrene posode. V ni- žinah izdelujejo vaščani bombaze- vinasto blago, v vse ležečih hiš kar- pa preproste, dokaj surove izdelane volnene odeje. Iz različnega trdega lesa stružijo lične lesne posode, a iz bivolvih kož stroje debelo usnje za podplate svojih gorskih obutev. Iz neke rastline, ki je botaniki imenu- jejo Daphne papyrifera, izdelujejo neke vrste papir. Taki izdelki go- tovno niso zaželeni v mnogo bolj kul- tivirani in civilizirani sosednji In- diji. Zato so stiki med tema deže- lama zelo slabi; nasprotno pa tr- guje Bhutan s svojimi preprostimi

izdelki s Tibetom, v katerega pa je mogoče priti le čez Himalaje. Po- zimi pa promet popolnoma preneha, ker zaradi silnega snega nihče ne more čez gore. V mestu Ghāsa, ki leži visoko med gorami, ljudstvo zmruže in je izpostavljen hudim zimskim viharjem; istočasno pa ne- daleč od tam, v zimovališču vladar- jevo v Punaikha, sonce tako vroče sije, da se mu celo troške vročine in to tudi od zelo daleč. Svoje orne zemlje ne širijo, ker jim njihovi oblastniki nalagajo prevelike davke. Raje se potrudijo, da jim daje zem- lja dvojno letino, ker nizko ležeči kraji ne poznajo zime. Lesa Bhut- lancem ne primanjkuje. V višinah, v katerih kraljujeva v Evropi led in sneg, so pri njih še vedno krasni iglasti gozdovi, celo občutljivi hrast- raste do 3500 m visoko. V gosti džungli okoli reke Tista žive tigri. Mnogo je slonov, ki so zelo divji in popotnikom nevarni; mnogo je tudi leopardov, ki gospodarijo pu- sebno v dolini Hah. Celo v višavah nad 5000 metrov živi divjčina. Razne vrste medvedov žive od pod- nožja gorskih velikano do skrajnih meja, kjer je še možno življenje. Nevarni, razdražljivi nosorogi lju- bjijo le vroče nizave.

Bhutanci ne ljubijo lova, ker tr- dijo, da strel žali božanstva njih- ovih gozdov in da povzroča puškin grom deževje.

Posebnost dežele je konj. Po po- krajini Tangastan, kjer je prvotna in edina domovina bhutanskega ko- nja, ga imenujejo tangan. Ta je ka- kor ustvarjen za tovarjenje po strmih, malone brazpotnih gorovih Bhutana. Ne doseže višine podru- gega mesta, a je izredno močan in lepo naščen. Z lahkega premaguje hude strmine in varno stoji ob pre- padih. V najvišjih legah pa se Bhut- tanci poslužujejo jakov, močnega goveda iz Himalaje in Tibeta, ki z lahkoto prenaše tovore tudi v vi- šinah nad 6000 metrov.

V splošnem pa Bhutanci nimajo mnogo prenašalci. Dežela ne proiz- vaja mnogo, posebno ne pod vod- stvom sedanjih vladarjev, ki z iz- zemanjem svojega ljudstva ne vzpo- bujajo k večji produktivnosti. Velik del dežele je neproduktivni, ker se- ga nad ločnico večnega snega, naj- nižji kraji pa so pokrili s pragoz- do. Kovin kopljejo le malo. To- po- abljajo za izdelavo mečev, kopij, konj za puščice in pa za izdelava- nje preproste bakrene posode. V ni- žinah izdelujejo vaščani bombaze- vinasto blago, v vse ležečih hiš kar- pa preproste, dokaj surove izdelane volnene odeje. Iz različnega trdega lesa stružijo lične lesne posode, a iz bivolvih kož stroje debelo usnje za podplate svojih gorskih obutev. Iz neke rastline, ki je botaniki imenu- jejo Daphne papyrifera, izdelujejo neke vrste papir. Taki izdelki go- tovno niso zaželeni v mnogo bolj kul- tivirani in civilizirani sosednji In- diji. Zato so stiki med tema deže- lama zelo slabi; nasprotno pa tr- guje Bhutan s svojimi preprostimi

PRVI MAHARADZA BHUTANA SIR UGYEN WANGCHUK

ŽIVLJENJE NOVEGA BEOGRADA

o pripravljenosti na žrve in o ni- hovih volji do dela. Velike in vs- stranske naloge zahtevajo resne in delovne ljudi. Te lastnosti se pa Beograščanom ne dajo odrekati.

Beograd je lep. Lep je po svoji urbanistični natrtnosti in po svoji butvariji in palačah in prečvem lep po svoji geografski konfiguraciji. Novi veliki Beograd, ki bo nekako obšel sotočje Donave in Save bo vele mesto, s katerim se v dogledni bo- dočnosti ne bo dala meriti morda nobena prestolnica sveta. Zamisel

lahko trdi, da je drugače. Imel sem občutek, da so to prvi sadovi po- vojnih naporov. In tudi ljudje so spreto lepo optimistično nastrojani in se zavedajo, kaj vse lahko doseže s skupnimi napori.

Presenečen sem bil tudi nad ste- vničim moderno in okusno opreml- jenimi knjižnicami. »Jugoslavanska knjiga«, »Prosveta« in druge knji- žarne so bogato založene s knji- gami. Iz vsega je videti, da posveča država kulturi in prosveti tudi najsi- rjši slojev ogromno, morda prer- svetovno skrb. Veliko vsakovrstnih izdaj, poljudno prosvetne in tudi

strokovne literature polni izložbe knjigarn. Tudi strokovne revije in beletristična literatura ne zaostaja za prvo. Iz okolice, da so knji- žarne polne kupcev, da se sklepajo, da ljudstvo pridno sega po tiskani besedi. Iz vsega pa je videti, da je v tem stori la povojna Jugosla- vija velike korake na polji k sir- nju kulture in prosvete.

V vseh strokah javnega življenja je opaziti naravnost mrzlično hite- nje naprej k cilju in v lepso, bo- galejšo in sretnjšo bodočnost po- mliene, napredne Jugoslavije.

INVALID VSTOPA V AVTOBUS V PANCEVU

Gospodarstvo

Zimska dela v sadovnjaku

V sadovnjaku je dosti opravila in dela, za katera imamo dovolj časa pozimi, čeprav je morda za to in ono delo tudi pomlad ugoden čas. Zimska dela v sadovnjaku so v glavnem ta:

1. Ko nastopi prvi mrz, začnejo lesti iz tal na sadno drevje metuljčki ženskega spola znanega škodljivca pedica ali zmrlkarja. Samica tega metuljčka ne more leteti, ker ima za letenje preslabo razvita krila. Na sadno drevje zlasti pa na češnje leze samica zato, da odloži svoja jajčka v lubadne razpoke na vejah. Iz teh jajčec se izvalijo spomladi, ko drevo dobro ozeleni, male gosenice, ki se v svoji veliki požrešnosti spravijo nad zeleno listje. Če se pojavijo v velikem številu, ogolijo drevo. Te gosenice so umazane zelene barve in lažje tako, kakor pregibamo roko, ko merimo kak predmet s pedjo. Zato jim pravimo pedic ali tudi mera. Ker torej leze samica na drevo po deblu, dohod na drevje lahko preprečimo. Tu napravimo najlažje s tem, da pred zimno namažemo okoli in okoli debla v širini enega decimetra obod debla na kakem gladkem mestu z goseničnim lepom, ki ostane dolgo tekoč in lepljiv. Čez ta lepljiv pas škodljivec ne more na drevo.

2. Ob lepem in ne premrzlem vremenu vzamemo s seboj v sadovnjak dobro žagico, škarje, ostro nabrušen nož in ščetko iz jeklene žice ali pa strguljo. Z žagico odžagamo vse suhe, polomljene ali sicer oslabele veje in tudi vse take, ki zaradi svoje nepravilne rasti preveč visijo, se morebiti križajo in drgnejo z drugimi vejami, ali pa stoje pregosto in ne pustijo zraku in svetlobi med vejicami. Odžagati pa moramo vse veje tik v pazduhi, torej na mestu, kjer se odcepijo od debla ali druge glavne veje. Torej ne smemo, ko odstranjujemo veje puščati štorov ali čiščev. Rez, ki je pri žaganju nastal, zgladimo z nožem. Večje rane pa je dobro namazati s karnom. Manjše in šibkeje veje odrežemo lahko s škarjami. Ko smo to storili, ostržemo s ščetko iz jeklene žice ali pa s strguljo ves morebitni lišaj in mah raz veje in debla.

3. Ko sta omenjeni deli opravljeni, namažemo vse debla in debelejše veje z zeleno galico (10 do 15 odst.) ali pa vsaj z apnenim beležem. Veje pa poskropimo z raztopino antiparazita v vodi. Antiparazit, ki je posebno pripravljen drevesni karbolini in je poimenovan tako imenovanemu dendrinu, arborinu itd., uporabljamo za

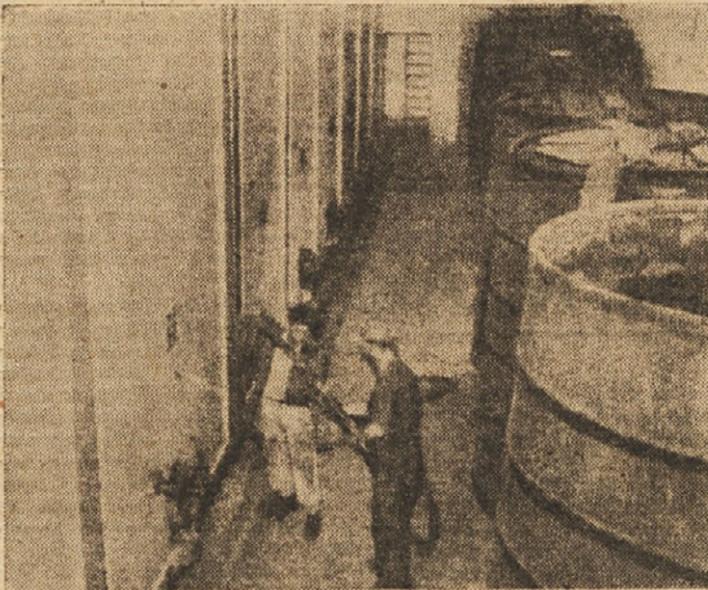
truške in jablane od 10-15 kg, za ostalo sadje pa samo 6-7 kg na sto litrov vode. Raztopino napravimo popolnoma enostavno. Vzamemo lesen čeber, ki ga sicer rabimo za napravo modre galice in med odmerjeno količino čiste vode pomešamo odmerjeno količino antiparazita. S to raztopino poskropimo vse veje. Antiparazit rabimo v decembru, januarju in februarju, oziroma tudi v marcu, če ni drevje še poglalo. Po škropljenju moramo škropilnico takoj dobro oprati, zlasti pa vse njene

dele iz gumija, ker antiparazit razjede gumij.

4. Ves prostor pod drevesno krono posujemo s hlevskim gnojem in ga prekoplamo eno lopato na globoko ter zasujemo s to zemljo raztreseni gnoj.

5. Posebno paznjo moramo posvečati mladem sadnemu drevju s tem, da mu prav tako gnojimo in ga zavarujemo pred divjim zajcem. Proti zajcem zavarujemo mlado sadno drevje s slamo ali pa da pritrdimo ob deblu trnje ali pripravne deske.

VINARSKA ZADRUGA „EDVARD KARDELJ“ v Rovinju

KLET Z VELIKANSKIMI BETONSKIMI ČISTERNAMI ZA VINO

VINO V STEKLENICAH, PRIPRAVLJENO ZA PRODAJO

BAKER

važna surovina za elektrifikacijo

Nadaljevanje iz prejšnje številke.
UPORABA

Baker je danes splošno uporabljiva kovina, potrebna zlasti v industriji. Najvažnejši je baker v elektroindustriji, saj so vse električne žice in sploh vse naprave iz bakra. Važen je tudi pri parnih strojih, katerih določeni deli morajo biti iz bakra, pa tudi sicer je glasli v strojni industriji nepogrešljiv. Nujno potreben je pri gradnjah ladij, nadalje pri izdelavi raznih merilnih naprav (n. pr. kompas) in številnih kentičih in fizikalnih instrumentih. Uporablja se kot dodatna surovina pri kovanju denarja ter se splošno dodaja žlahtnim kovinam (srebru in zlato), da dobe večjo trdnost in se prehitro ne obrabijo, nadalje za prekrivanje strel ter za izdelavo raznih posod. Ni pa seveda baker priporočljiv za kuhinjske posode, ki morajo v tem primeru biti znotraj pocinkane, ker bi sicer razne kisline razkrojile baker v spojine, ki so zdravju škodljive. Iz bakra pridobivamo tudi modro galico, ki

je vsekakor tudi važna snov, saj se uporablja za impregniranje lesa, da prehitro ne segnije, v lekarništvu, zlasti pa za škropljenje tret za uničevanje trne plesni-peronospor. Posebno važne so v današnji kovinski industriji razne bakrove zlitine. Tako je bron iz bakra in kositra ter se uporablja za spomenike in za zvonove, ne poslužuje pa se več bron oboroževalna industrija, kjer je na njegovo mesto stopilo jeklo. (še do nedavnega pa so večino topov izdelovali iz bronu). Zlitina bakra in cinka se imenuje rumena med (mesing), tako imenovano novo srebro pa je spojina rumene med in niklja. Razen teh pa se v današnji kovinski industriji uporabljajo za razne specialne namene še številne druge zlitine bakra in drugih kovin.

BAKER

Jugoslavija je precej bogata na bakrenih rudah, ki jih kopljejo v Bosni, Hrvatskem, zlasti pa v vzhodni Srbiji. Znan je rudnik Majdanpek, posebno pa rudnik

Bor, kjer so že stari Rimljani kopali baker in srebro ter zlato. Seveda je od vseh teh rudnikov kot od večine ostalih stara Jugoslavija do te vojne imela le malo koristi. Korumpirani politiki in gospodarski špekulanti so za velike denarje nagrade prepuščali izkoriščanje naših rudnikov tujim kapitalistom, ki so rudnike do skrajnosti izčrpavali, revno plačevali delavstvo, sami pa spravljali v svoje žepke ogromne dobičke. Tako rudi iz borškega rudnika nismo predelovali doma, temveč smo jo izvažali v Francijo, da se tam iz nje pridobi valf baker, zlato in srebro, ni pa smio pri tem mirati drago plačevati baker v tujini, če smo ga hoteli imeti. Pri tem so tuji iz bakrenih rud pridobivali zastoj še zlato in srebro. Danes seveda vsega tega ni več, kajti vsi rudniki so podržavljeni in last ljudstva, ki jih vestno upravlja in pametno izkorišča, zlasti za izvedbo elektrifikacije in industrializacije ter za splošni napredek in razvoj vse Jugoslavije.

Vzrok zvišanja temperature

pri razkrajanju gnoja in drugih organskih snovi

Toplota (temperatura) navadnih rastlin je dosti nižja od toplote, katero dosežejo v času svojega razvoja različne bakterije in t. im. plesni termofili (plesni, katerim ugaja gorkota).

Organski odpadki (vlažna listja ali seno, konjski gnoj, odpadki pri strojenju usnja itd.) posebno če se nahajajo v debelih, dovolj vlažnih plasteh, se pri razkrajanju (pretvarjanju v gnoj) tako segrejejo, da dosežejo včasih do 70 stopinj C gorkote. V starih časih so učenjaki trdili, da gre le za kemijski proces presnavljanja. Oče moderne bakteriologije F. Cohn je prvi dokazal, da je razkrajanje organskih snovi biološki (živiljski) proces, katerega povzročajo posebna, prostim očesom nevidna bitja, tako im. bakterije ali posebne glivice. Kako je prišel Cohn do teh ugotovitev? V Augsburgu v Nemčiji so tovarne za predelavo bombaža nalagale odpadke surovin v posebne zaprte prostore. Ker se je pri odpadkih razvila visoka temperatura, so izkoristili to gorkoto vrtnarji na ta način, da so v prostore pokladali lonce s cveticami ali z drugimi rastlinami. Uporabljali so odpadke tako, kakor vrtnarji danes uporabljajo tople lehe. Vlažni

odpadki so se ugreli in to gorkoto so tamkajšnji vrtnarji izkoristili, da si pravčasno preskrbijo vrtno rastline za pomladansko setev. Na teh odpadkih je začel s svojimi poskusi Cohn. Ta učenjak je pri prvem poskusu z vodeno paro razkužil bombažne odpadke. Razkuževal jih je tudi tako, da je postavil posebne, z odpadki napolnjene posode v peč. Gorkota je uničila bakterije že takoj v začetku njihovega delovanja. Razkuženi (sterilizirani) odpadki se niso ugreli. Pri enakih nesteriliziranih odpadkih se je temperatura že v prvi tri uri povišala za 0,1 stop. Po 5 do 6 urah je temperatura narasla na 5 do 6 stop. Po 24 do 30 urah se je temperatura vzdignila do maksimuma 67 stop. Nato je začela upadati, dokler ni po enem tednu padla na normalno temperaturo okolice. Celotna masa razkrajajočih se odpadkov je bila preprežena z milijardami bakterij vrste Micrococcus. Cohn je na ta način dokazal, da ravno bakterije z izdihavanjem (respiracijo) in organskim prenavljanjem (fermentacijo) povzročajo povišanje temperature. Da so v resnici bakterije pravi vzrok povišanja temperature je Cohn dokazal, ko je dognal, da se v steriliziranih odpadkih niso razvile bakterije, in se zaradi tega tudi temperatura ni povišala.

Pomladimo travnike

Travniki, oziroma senožeti ostane kot vsako drevo, žival ali človek. Pravilno kmetovanje zahteva, da držimo travnik le nekaj let, recimo 5 do 8, potem ga spremenimo za nekaj let v njivo, nakar zopet v travnik. To imenujemo kolobarjenje, ki je lahko tudi ožje, to se pravi, da se sprememba ene kulture v drugo izvrši v krajšem roku. Marsikje pa se to ne izplača in tudi ni mogoče. Pri nas je že desetletja in mogoče tudi stoletja mnogo travnikov, ki so bili vedno travniki in ki niso bili še nikdar pogojeni.

Stare travnike moramo pomladiti. Drevo pomladimo, če ga obrežemo, travnik drugače.

Za pomladitev travnikov imamo danes že posebne stroje, neke vrste pluge, ki režejo ledno in celajo brazde v razdalji 39 do 43 cm. Ti stroji imajo po več malih plugov. Drugi stroji za pomladitev travnikov so podobni branam. Pri nas nimamo ne ene ne druge vrste teh strojev, ampak le travniško brano, ki nima trdega očvrta in se zato prilagodi vsaki obliki zemljišča.

Travniška brana ne česega sicer popolnoma svojega namena za pomladitev travnikov, vendar pa izvrši delo precej dobro, če jo primerno obtežimo in sproti čistimo nabranega mahu, trav in smeti. Tudi navadna klinasta njivska brana lahko služi za pomladitev, a mora biti še bolj obtežena. Seveda napravimo z navedenimi branami le majhne zoreze v travniško zemljo, a tudi od teh zarez imamo mnogo koristi, ker se v njih ustavlja voda in laže prihaja h koreninam, na drugi strani pa prihaja po zarezah h koreninam nujno potrebnj zrak. Če kak težen po tem senožet še pogojimo, pa bndisi s hlevskim gnojem ali z umetnimi gnojili, so dotične zoreze kaj pripravna zbirališča gnojil, ki jih ne odnese nikakršna tekoča voda.

Če bomo tako travnik pomladili, bomo videli, da se bo takoj v prvem letu razvila predvsem ob zarezah zelo bujna trava, ki tudi zamori mah in ki v splošnem mnogo izboljša krmg. Delo ni težko in tudi ne stane mnogo.

Vredno je še enkrat omeniti, da se bakterije razvijajo le, če je v odpadkih dovolj vlage. Tako nam ostane jasno, zakaj se seno in gnoj tako hitro ogreje.

V vrtnarstvu se danes pridelujejo vrtno rastline iz semen v tako im. toplih lebah, katere ogrevajo z uporabo konjskega gnoja.

Kako pripravimo tople lehe? — Pri toplih lebah uporabimo polmetra debelo plast svežega, dovolj vlažnega konjskega gnoja, katerega pokrijemo s plastjo zemlje. Bakterije dobijo v takem materialu vse potrebne pogoje za svoj razvoj. Pri razkrajanju gnoja se poviša temperatura, kakor smo že omenili, a gorkota, ki se pri tem razvija, vpliva ugodno na razvoj rastlin, ki smo jih vsadili. Najbolj konjskega gnoja lahko uporabimo odpadke pri predelavi bombaža, prah in odpadke strojn ali druge organske odpadke.

Cudimo se, kako se n. pr. zvalijo ptiči iz nekaterih večjih jate pri tako nizki zunanji toploti; vse pa nam bo takoj umnevno, če pomislimo, da ptice gradijo gnezda iz vlažnega listja in zemlje. Pri razkrajanju teh odpadkov se razvija dovolj gorkote, da se iz jate zvalijo ptiči.

Dr. J.

ZSRR

Problem gradnje v potresnih predelih

Da bi vzbudila znanstvenike k še intenzivnejšemu delu na področju raziskovanj v letu 1948, je sovjetska Akademija znanosti razširila mrežo znanstvenih institucij. Med drugim je ustanovila geofizično postajo. Tu bodo proučevali pojave, ki nastajajo kot posledica geoloških izprememb. Obdelovali bodo probleme gradnje stavbnih objektov v tistih krajih, ki so izpostavljeni potresom. To velja zlasti za deželo Pamir, ki je znana kot eden potresnih centrov.

Vzporedno s tem je ustanovljena komisija za znanstveno fotografiranje, ki bo vodila raziskovalna dela v tej znanstveni panogi. Dalje so bili osnovani novi laboratoriji v institutih za raziskovanje pojavov večnega ledu ter v geografskih, zooloških in drugih institutih.

VNETJA OBNOSONIH VOTLIN

Kadar govorimo o nosu, si navadno predstavljamo samo nos in nekaj votline v njem. Vendar segajo te nosne votline še globlje, do konca trdega neba. Ob nosnih votlinah pa se še obnosne votline, ki imajo v funkcijah in obolenjih važno vlogo. Na notranji strani so pokrite s sluznico. Imamo čeljustno votlino v zgornji čeljustnici, votlino v siski (v stranski steni nosu); čelno votlino v čelnici in votlino v zagozdnici (za notranjim delom nosne votline, že skoraj v sredini lobanje).

Naloga teh votlin so v glavnem te: Ker so pokrite s sluznico, povečajo površino nosne sluznice, na katero se usedajo bakterije in prah. Zrak se lepo ovlaži na mokri sluznici in tako čist, ovlažen prehaja v nižje dihalne organe.

Te votline so različno velike: največja je čeljustna votlina. Čelne votline so večjih tako velike, da segajo pod očesne dupline, večjih pa jih skoraj ni; votline v siski so majhne, neenake, votlina v zagozdnici pa je običajno večja od votlin v siski.

Te votline so v zvezi z nosom. Te zveze ustja so zelo ozke in leže razmeroma visoko v steni votlin in niso pripravne za odtok. To je važno pri vnetjih, ko se nabira izcedek ali gnoj v votlini in mora biti votlina polna, prej ko se lahko vsebina izlije preko ustja v nosno votlino in ven. Odprtina čelnih votlin leži bolj na dnu, vendar je kanal odtoka bolj zavrt in večkrat ovira odtok izcedka (sekreta) kaka posebno močno razvita votlina v siski. Odprtina v zagozdnici je dvignjena od dna, večkrat pa ovira odtok izcedka povečana nosna školjka in zavrt nosni pretin (meja med desno in levo polovico nosa). Vse te odprtine obnosnih votlin so razmeroma majhne, sluznica na teh odprtinah lahko nabrekne in zamaši votline popolnoma. Ker se pri akutnem vnetju vedno znova izloča izcedek in votlino popolnoma izpolni, se ognuji in spremeni navedno vnetje v enojno vnetje.

Ta vnetja nastanejo s širjenjem vnetja iz nosnih votlin, lahko pa se širi vnetje tudi iz zob v čeljustne votline, ali na z ene votline v drugo, ali iz čeljustne votline v bližnje organe n. pr. v očesno votlino. Taka vnetja nastanejo lahko tudi po poškodbah.

Znaki za ta akutna vnetja so močan glavobol, povišana temperatura, otekline na obrazu. Če imamo te znake, potem se zdravimo najprej s toplimi obkladki, s sulfamidji, z zdravili, ki zmanjšujejo izločanje izcedka in skrčijo odprtine votlin, da povečana množina izcedka lahko odteka. Po nekaj dneh, ko so vsi prvi znaki umrjeni, puščajemo votlino — to se pravi, prebodemo skozi nos z iglo steno votline, kjer je najtanjša in kjer je najbližja rjenumu dnu. Po tej igli in po gumijasti cevki vbrizgamo vodo v votlino, ki odteka potem skozi naravno odprtino obnosnih votlin v nos in odlovlja s seboj gnoj in izcedek. Če ne najdemo pri tem punkturni gnoja, potem samo obsevamo glavo: če na vodo med izpiranjem ni čista, tedaj izpiramo še naslednje dneve, dokler se votlina ne izčisti. To zdravljenje seveda poteka pri zdravniku.

Ko bolnik po takem akutnem vnetju ozdravi, naj zelo pazi, da se ponovno ne prehladi. Lahko pa vnetje postane dolgotrajno s posledicami in kronično: v normalnih votlinah je sluznica vlažna, ker vsebuje v sebi žlezce, ki izločajo ravno primerno količino sluzi, da se nosna sluznica ne izsuši in je vedno enakomerno navlažena. V kroničnem vnetju pa ta sluznica zadebeli in izloča stalno preveč izločka. Lahko zadebeli tako, da se naguba skozi odprtine v sam nos kot polipi, ki zelo ovirajo dihanje in obnosne votline popolnoma zamaši. Te moramo operirati in nato glavo obsevat. Če je kronično vnetje dolgotrajno, gnojno, potem je tudi potrebna operacija, s katero odstranimo vso sluznico in predvsem poskrbimo za dober širok odtok iz

obnosnih votlin vnos; sluznica pa se zaradi vnetja tudi lahko stanjša in postane suha, ker so uničene vse žleze, ki izločajo sluz. V tem primeru so obnosne votline široko spojene z nosno votlino; zrak, ki gre skozi tak nos, potuje brez ovire, nima časa segreti se v nosu; zbiti takim vnetjem sledi kmalu vnetje nižjih dihalnih organov grla, sapnikov in tudi pljuč.

Ker se vnetja širijo, imajo lahko zelo resne posledice: obolenja očesnih votlin, oz. oči, obolenja vidnega živca in oslepitev, meningitis, absces v možganih. Ker so okvarjene sluznice, s katerimi vohamo, lahko tudi voh za stalno ohromi.

Dr. Jerinova

Tržaška kuhinja

Nedelja: Svinjski zrezki in krompirjevi cmoki, zeljnata solata, buhteljni. — **Večerja:** Testenine z guljažem, mešana solata, kompot.

Ponedeljek: Zdrob na goveji juhi, ciganski guljaž, solata, kuhan kostanj. — **Večerja:** Nadevani kalamari, krompirjeva solata, sir, jabolka.

Torek: Ministra iz riža in fižola, cvetača z majonezo, sadje. — **Večerja:** Fižol v solati, cmoki iz suhih čespej.

Sreda: Zelenjadna juha, ocvrt krompir, grahov pire, kompot. — **Večerja:** Rižot, ocvrta jabolka.

Četrtek: Testenine na juhi, mesene pogačice, krompirjev pire, sadje. — **Večerja:** Kislo zelje s klobasami, ocvrte kruhove rezine.

Petek: Ministra iz testenin in fižola, bomba iz koruznega zdroba. — **Večerja:** Makaroni z maslom in sirom, cvetača v solati.

Sobota: Vlivanci na goveji juhi, kuhana govedina, dušena stadka repa in krompir, sadje. — **Večerja:** Rižot s klobasami, solata.

Ciganski guljaž

70 gr slanice ali masla, 1 čebula, 400 gr kuhane govedine, 500 gr krompirja, kumna, paprika, majaron, četrt litra juhe, paradiznikova mezza. Zrumeni na maščobi sesekljano čebulo in dodaj: meso, krompir zrezan na kocke, dišave in juho. Ko vre 20 minut, dodaj paradiznikovo mezza in sol.

Bomba iz koruznega zdroba

2 žlici olja, 300 gr koruznega zdroba, 60 gr olja, slanice in masla, 250 gr narazanega govejega mesa, pol čebule, 3 žlice črnega vina, paradiznikova mezza, klinčki, česen, 1 žlica moke. Ko voda zavre, vlij vanjo olje, nato vsuj zdrob, skuhaj polento ter jo stresi v mrzlo posodo. Naslednjega dne pripravi gost ragu takole: zrumeni čebulo, duši na drobno zrezano meso, katero si osolila in popoprata, dodaj vino, ki naj izhlapi, nato klinčke in česen. Počasi dolivaj pol litra vroče vode, v kateri si raztopila 50 gr paradiznikove meze in pusti da vre 90 minut. Medtem zajemi z vrha žlico maščobe, raztopi v njej moko in jo zopet vlij v ragu. Ko je ragu gotov, razreži polento na 4 plošče, namaži vmes ragu in položi polentno torto v posodo, namazano z maslom in potreseno s krušnimi drobtinami. Povrhu potresi s kosčkami masla in z drobtinami ter jo speci.

KAKO JEMO

Običajno jemo v sobi pri mizi ali stolu, pogrnjenem s prtom, stolico. Ponekod pa jedo v kuhinji. Zelo pogosto zajemajo še iz skupne skledice. Različno imenujejo tudi dnevarne obroke: zajtrku pravijo po Kranjskem kosilo; opoldne jedo na Prekmurskem in vzhodnem Stajerskem obed; ponekod mu pravijo kosilo, v mnogih krajih južina. Edino večerjo je splošno razširjena. Ostali obroki so predpoldanka, predpoldnica, južina, malica, pokosilnik itd.

V poednih pokrajinah in krajih je v glavnem utrjen običaj, da jedo iste jedi ob slehernem dnevnem času. Stalen je tudi red za uživanje določenih jedi ob velikem delu in praznikih. Posebno slovesne so pogostitve ob mlačvi na vzhodnem Stajerskem in Prekmurskem (domlatki); ob stejražih na Koroskem (ob spravljanju stejra); ob nosačiji, gnojavoži, trgatvi in še kdaj.

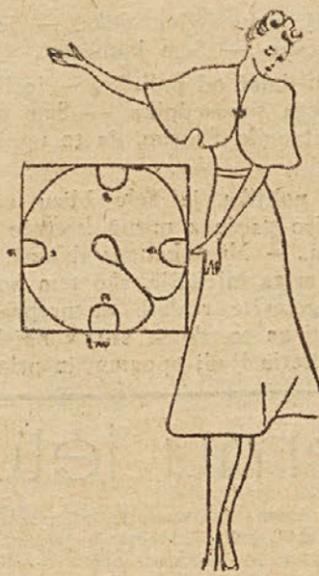
Praznične jedi smo že nekoliko ome-

Novo življenje v modi

Tudi najbolj zaposlena žena je verjetno zasledila izpremembe v današnji modi in nehoti se ji vzbudi želja ravnati se po njej. Že zadnjih smo omenili, da lahko uporabimo stare stvari, ostanimo še danes pri tem. Vsaka gospodinja najde v svoji omari preprosto vsakdanjo obleko, kot jo vidimo na sliki. Kaj mislite, ali se da pre narediti?

Dokupite karirast ali črtast kos blaga, s katerim razširite in podaljšate krilo in olepšate život. Lahko nanese, da je stara obleka vzorčasta. Tedaj poslušajte tale nasvet. Iz obleke si napravite jopico, ki jo lahko vsestransko uporabljate. Blago za krilo je novo ali pa iz kakšnega drugega starega oblačila; kot okras pa vložite ali našijte več različno širokih prog vzorčastega blaga jopice. Krilo in jopica tvorita lep komplet, a vsak posebej nov del garderobe.

PRAKTIČNA CESALNA JOPICA

Gotovo imate doma kak kos stare svile ali drugega blaga, in sicer 1 m v kvadratu. Urečete kakor kaže kroj in sešijete A in A ter B in B skupaj. Če se česete, si ograde jopico preko obleke in ni se vam treba bati, da bo obleka polna las in prhljaja. — Po istem kroju lahko urečete jopico, ki jo nosite k plesni obleki, samo da vzamete drug material, n. pr. baržun, brokat ali moaré.

Kako gojimo ciklame

Ker je vzgajanje ciklam iz semena, četudi zanimivo, vendar precej težavno opravilo, ki zahteva mnogo spretnosti in razumevanja, je najbolje, da si v mesecu avgu-

Praktični nasveti

Zravnaje stisnjenih kožuhov. — Z mokro gobo ovlažimo kožuh, skrtčajmo dlako in ga obesimo, da se posuši. Ko je popolnoma suh, ga dobro iztremo.

Čiščenje hermelinov. Hermelinove kožice zdrgnemo z bencinom, posujemo s krompirjevo moko in skrbno skrtčajmo.

Belo otroško kožuhovino zdrgnemo s krpo, namočeno v bencin, posujemo z zdrobljenim krednim prahom, obesimo za več ur na zrak in nato stepemo.

Vrečice zoper molje za kožuhovinarje ste plašče. Pripravimo jih iz časopisnega papirja, ki odganja molje. Več pol časopisnega papirja sešijemo skupaj z gostimi vbojiljaj, dokler ne dosežemo zaželene dolžine in širine vreče. Spodaj vložimo ozko dno in ga prišijemo. Dobro sčističen s poprom ali praškom zoper molje in vložimo v vrečo, ki jo zgoraj dobro zavežemo. Vrečo obesimo nato v omaro na obešalo.

Čiščenje kožuhovinastega ovratnika. Kožuhovinaste ovratnike čistimo z mešanico razgretoga peska in žaganja, ki jo nanesemo na ovratnik s trdo krtačo. Nato stresamo mešanico z ovratnika.

Mokra kožuhovina. Dlako zgladimo z mehko krtačo, jo posušimo, vendar nikdar v bližini peči, stepemo in razčesemo.

Dolgodlakasta kožuhovina mora vedno viseti, kajti ležanje škodi dlaki.

Ovčja kožuhovina se ne sme nikdar sušiti blizu peči. Če se je zmohila, jo obesimo na suhem, toda ne topleni prostoru in jo stepamo, dokler se popolnoma ne zrahlja.

Kako odstranimo madeže od znojnih iz podloge pri kožuhovinarju? 8 gramov salmijakovega, 10 gramov žveplovega etra in 15 gramov alkohola zmešamo z vodo, ki ji dodamo še nekoliko boraksa. S tem zdrgnemo znojna mesta. Nato zdrgnemo s čisto krpo, namočeno v vodi in kožuhovino posušimo.

Čiščenje svilene podloge pri kožuhovinarju. Namočimo belo platneno krpo v čisti spiritu in zdrgnemo s tem umazano svileno podlogo.

Čiščenje bele kožuhovine. 1. Belo kožuhovino zdrgnemo s suhim vročim peskom ali jo posujemo z moko, kar kasneje stepemo in skrtčajmo. Če je dlaka izgubila lesk, tedaj damo nekoliko kapljic olja na mehko krtačo in zgladimo z njo kožuhovino.

2. Kožuhovino zdrgnemo z belo, v bencin namočeno krpo, posujemo s krednim prahom in položimo na sonce. Nato jo stepemo in skrtčajmo in, če je treba, zgladimo z mehko krtačo kakor poprej.

Pranje bele kožuhovine. Belo milo skuhamo v vodi in ga precedimo. Ko se je milnica ohladila, stiskamo v njej kožuhovino; milnico večkrat menjamo in nato splakujemo z vodo, kateri smo prmešali nekoliko boraksa. Kožuhovino končno posušimo, posujemo nekoliko s škrobno moko in razčesemo ter stepemo.

stu in septembru kupimo v semenjskih trgovinah gomolje ciklam. Na prodaj je več vrst ciklam, ki se ločijo po barvi in velikosti ter obliki cveta. Največji cvet imajo »Papillon« in »Rekorok« ciklame. Te ciklame niso vzgojene iz nekoga gozdnega ciklama ali skorčkas, kakor ji pravijo v nekaterih krajih, ampak izvirajo od prazijskih ciklam. Kupljene gomolje vsadimo v srednje velike lonce, katere smo prej napolnili z mešanico vrtno, gozdno in travno zemlje. Pri sajenju gomoljev moramo paziti, da gomolj vsadimo le do dveh tretjin globoko ter da ga ne zatlačimo preveč na trdo v zemljo. Nato dobro zalijemo okoli vsajenega gomolja in lonce postavimo na svetlo, a ne preveč sončno okno. Dokler se ne pojavi cvetno brstje, moramo lneti ciklame le v hladni sobi in šele pozneje smo lahko lonce postaviti bolj na toplo mesto. Pri zalivanju moramo paziti, da ne zalijemo vode med brstje na gomolju, ker to lahko povzroča gnitje gomolja. Ko ciklame odveti prenehamo počasi z zalivanjem, da se listi polagoma posušijo in da pride s tem rastlina do potrebnega počitka. Z zalivanjem prihranimo šele v juliju in avgustu, ko rastlina zopet pogojnju. Kdor tega pravila ne bo upošteval, ne bo imel nikdar več lepih in cvetečih ciklam.

SKLEPNE MISLI

Prav strnjeno smo podali nepopolno sliko o ljudski prehrani Slovencev, ne da bi jo n. pr. primerjali s hrano sosednih ljudstev ali s hrano v davniini. Tudi se nismo podrobneje dotikali gošpodarsko družbene strani, o kateri bi mogli vobče reči, da je hrana slovenske vasi zelo skromna in v bistvu — kljub mnogim naštetim vrstam — dokaj enolična. Se huje pa je, da je te hrane mnogokje in mnogokdaj premalo. Značaj naših jedil je z zdravstvenega gledišča zadovoljiv, ker uživamo mešano, pretežno rastlinsko hrano in mleko. Gre le za to, da dvignemo pridelek in raven našega življenja, pa se bo ob dovoljni hrani in drugih pogojih dvignila tudi življenjska moč slovenskega naroda.

Vilko Novak

Prehrana slovenskega ljudstva

L. Lagin:

Fantastičen roman

Zdravnik Stifen Popf je iznašel zdravilo, s katerim se mu je posrečilo spremeniti dva pritlikavca v navadna človeka. Eden od njiju Avrelj Padrele, je hotel odkupiti patent. Popf pa je ponudbo odklonil.

Primo Padrele ni hotel več priznati Avrelja za svojega brata, v želji, da ostane sam lastnik bogate trvdke.

Popf je močno zaslovel in zastopnik trvdke »Zavora«, sindirak Cfardeja, mu je za veliko vsoto predlagal, da bi s svojim zdravilom pospeševal rast otrok.

Popfu se je zdelo zločinsko vzgajati ljudi z razumom triletnih otrok in je Cfardeja vrzel skozi vrata.

Ta je podkupil patra Franciska, da je v pridigi prepričeval ljudi, da je Popf v zvezi s satanom. Tudi časopisje je začelo gonjo proti Popfu. Ta pa je kljub vsemu nabil po mestu lepake, da prične 7. septembra z vbrizgavanjem satanovega eka. Popf se seznanil z Anejrom.

Anejro je vzel iz suknjiča tobačnico in v drugo ponudil Popfu cigareto. Pozabil je, da mu jo je bil pravkar ponudil.

— Hvala, gospod, ne kadim, — je ponovil doktor Popf. — Mojega razpoloženja pa ni težko uganiti.

— ... Preglejte sebe, svoje življenje, svoje skrivne misli in nagibe! — je grmel zvočnik. — Pomislite in povejte, ali se ni satan nastanil v našem mestu!

Zopet se je mnogo oči ustavilo z ledeno radovednostjo na doktorju Popfu.

— Hotel bi vas samo opozoriti, — je rekel Anejro, — da sem šele včeraj prišel iz zapora. Če se bojite družbe z organizatorjem stavke, grem...

— Jaz pa vas moram opozoriti, da sem satanov služabnik, njegov bakbuški agent, — se je trpko nasmehnil Popf. — Če se torej bojite družbe s luščevim služabnikom, grem...

Šele zdaj se je spomnil, da sta mu v žepu ostala še dva lepaka. Rekel je Anejru: »Oprostite, prosim, odstranim se samo za trenutek.« vstal s klopi in šel k reklamnemu stolpcu ki je bil viden pri vhodu na trg. Spremljali so ga radovedni pogledi vseh ljudi na trgu. Ko je skrbno pritrtil oba lepaka na stolpec, se je mirno vrnil na svoje mesto.

— Kaj ste tam nalepili? — je vprašal Anejro in pokimal z glavo proti stolpcu.

— Da bi ne pozabili, da začnem sedmega z množičnim vbrizgavanjem leka.

— Mislite, da pridejo k vam štacunarji, ki jih je razkačila tista razburljiva pridiga?

— Nisem mnenja, da žive v mestu sami idioti, — je odgovoril Popf.

— Ne bodite otrok, doktor, — je pohlevno pripomnil Anejro. — Število ljudi v Bakbuku, ki verujejo, da je satan, ni kdo ve kako veliko...

— Tem bolje, — je rekel Popf.

— A še manj je takih, ki bi se hoteli spreti s cerkvijo, z županom in z drugimi posvetnimi in nebeškimi oblastmi zavoljo telička ali svinje.

— Nisem mnenja, da žive v mestu sami strahopetci.

— Ne bodite jezni name, — je rekel tedaj Anejro Popfu, — toda kljub svojim letom ste naviven človek.

— Popf je razdraženo umolknil.

— V tem primeru, — je nadaljeval Anejro, ne da bi se dal oplašiti, — v tem primeru se morda niste zmotili: Prepričan sem, da se bo našlo sto, dve sto ljudi, ki se ne bodo balj priti k vam kljub tej ostudni gonji... Zato se bo treba seveda potruditi in sicer, med nami povedano, pošteno potruditi.

— Nimam ne denarja niti ne želim najeti mešetarje, da bi zganjali k meni kliente, — je izzivalno izjavil Popf, misleč, da se mu Anejro ponuja za agenta.

— Imate zopra značaj, doktor, — je mirno odgovoril Anejro. — Ko bi bil mlajši, bi se razjezil na vas. Kdo govori o mešetarjih? Gre za to, da bi vsa ta sodrga ne pohodila dobrega znanstvenika z njegovim izumom vred.

— Imate stike z znanostjo? — je oživel Popf.

— Najbolj neposredne stike, — je odgovoril Anejro zelo resno. — Sem komunist.

— Jaz sem daleč od politike, — je hitel doktor opozoriti svojega sobesednika. — Sem znanstvenik in samo znanstvenik. Prosim, da to upoštevate, gospod Anejro.

— Toda politika je zelo blizu vas, gospod Popf. — Anejro ga je z mirno kretnjo prosil, naj ga ne prekinja. — Ni nobenega dvoma, da ne pride nihče k vam za injekcije, ako tem podlim spletkam ne zoperstavite realnih in prepričljivih dejstev. Gre torej za to, da se sto, v najslabšem primeru nekaj desetini ljudi opogumi in pripelje k vam

živali za injekcije. In ko se bodo pokazali uspehi injekcij... To je podlost!

Zadnje besede so se nanašale na pridigo očeta Franciska. Njegov visoki tenor je donel iz zvočnika strastno in s prepričljivostjo, ki jo je mogoče doseči z vero v pravično stvar ali pa tudi, kar velja za pričujoči primer, z dolgoletno pridigarso prakso.

— ... Saj vam je znano, o kom govorim, dragi otroci. Govorim o priščecu doktorju Stifenu Popfu. Ne hodite hudiču na limanice, dragi otroci!

Iz zvočnika so zadoneli svečani zvoki orgel. Ko je godba utihnila, je napovedovalec prebral poročilo krajevnega oddelka sindikata živinskih krmil. Sindikat je razglasil v splošno vednost, da spričo sezonskih ovir se bodo oddajala krmila v prihodnjih dveh mesecih samo stalnim odjemalcem.

— Hm, dá-a, — je zategnil Anejro in sočutno pogledal Popfa, — hudo so vas vzeli na piko... Morali bomo na deželo k farmerjem po krmo... Nič za to. Zagotovili si bomo večjo količino krme za vaše živali, potem pa začnemo z injekcijami. Ni vzroka, da bi se vdali.

Popf je hvaležno pokimal z glavo. Težko mu je bilo govoriti. Vsakdo, kdor je prišel na trg, se je ozrl na doktorja. Radovedni so bili, kako bo prenesel ta novi udarec proti svojemu izumu. Popf pa je poklical na pomoč vso svojo voljo in ohranil na obrazu izraz dolgočasne radovednosti.

— Morali bi domov, doktor, da se odpočijete po vsej tej zopni gonji, — je mehko izpregovoril Anejro. — Lepo se prespite. Jutri pa pridem pogledat k vam, če dovolite. Pri tej priliki bom napisal za nek časopis v prestolnici članek o vsej tej zgodbi.

Popf se je hotel zahvaliti Anejru, pa ni utegnil, ker ga je nenadno premočil vik, ki je nastal pri reklamnem stolpcu. Od tam se je razleglo glasno krohotanje in vzkliki odobravanja. Ni dvomil, da je to veselje v neposredni zvezi z njim, zato je odločno vstal s klopi in se napotil k stolpcu. Množica se je s škodoželjno spoštljivostjo odmaknila in ga pustila k stolpcu. Tam je stal potomec mesarja Frigija Beroimeja, Manhem Beroime, ki smo ga že omenili. Devetnajstletni tepček z brezizraznim, okroglim pegastim obrazom je z vneto opravljal oglas doktorja Popfa.

— Kaj delate tu z mojim oglasom, mladi mož? — je vprašal Popf tepca in ga prijel za rame.

— To, kar sem že naredil z vsemi vašimi listki, — je odgovoril izzivalno Manhem Beroime in mirno odmaknil Popfovo roko s svojega ramena.

Nekaj oseb se je z odobravanjem zasmejalo, drugi so molče čakali, kaj bo iz tega.

— Kako si vendar drznete kvariti moje lepake! — je zakričal Popf s takšnim glasom, da se je množica sunkoma odmaknila.

Manhem Beroime je prebledel, a Anejro, ki je slutil nesrečo, je skočil s klopi in se prebil skozi steno zijal prav v trenutku, ko je doktor izgubil razsodnost spričo nesramnosti Beroimeja mlajšega, ga prijel za grlo in zahropel:

— Zadržim te, gad!

Vsa jeza in ogorčenje, razburjenje in bolečine, ki so preko dneva težilj Popfu srce, so planili na dan in bil je v stanju, ki ni bilo daleč od blaznosti.

K „Novemu letu v Istri“

oglasili razni pisci). Poleg posameznih člankov pa je »Ljudski tednik« odprl vrata tudi daljšim etnografskim spisom, ki se s pritegnitvijo bralcev k sodelovanju nadaljujejo iz številke v številko in prehajajo že v novo leto 1948.: v mislih imam »Primorske ljudske napise« (začetek v 80. številki: 14. 8. 1947) in »Prehrano slovenskega ljudstva« (začetek v 95. številki: 4. 12. 1947). Ob vstopu v tretje leto pa smo trdno uverjeni, da bo »Ljudski tednik« na svojih straneh samo še podprl ta dobro začetni etnografski razvoj.

Toda ko gre za to, da približamo ljudstvu vedo, ki je izrecno posvečena raziskovanju ljudskega življenja, dejanja in nehanja, ni in nam tudi ne sme biti vseeno, kako pišemo. V Tedniku, ki je namenjen širokim množicam, si bo znanstvenik vsekakor prizadeval govoriti preprosto, vsakomur dostopno — poljudno, kakor pravimo. A v tej svoji težnji je ne sme predaleč, tako da bi poljudnosti na ljubo žrtvoval znanstveno neoporečnost. Ker se je pa nekaj podobnega primerilo piscu članka »Novo leto v Istri« (Ljudski tednik II, št. 98, 30. dec. 1947), ne bo odveč, če se pri tem malo ustavimo. Dobronamerna kritika je bila vselej zdrava, zato ne bo škodila tudi na etnografskem področju.

Clankar je v navidezno znanstven okvir vtaknil nekaj za silo skupaj znesenih podatkov o koledovanju. »Znanstvenik okvir je seveda precej povr-

šen. Avtor pravi, da se je tudi v Istri ohranilo nekaj starodavnih ljudskih običajev, ki so nastali bodisi zaradi socialnih in družabnih prilik, ali pa lahko najdemo v njih bistvu še sedaj nekaj... ostankov staroslovenskih ljudskih običajev« — kakor da bi le-ti ne bili v zvezi s socialnimi in družabnimi prilikami! Dalje: »Staroslovenski dualistični nazor boja med lučjo in temo«, ki vse kol podzemni studenec vleče skozi vsa božična in novoletna slavja«, se tudi v tem sestavku vleče res kot »podzemni studenec« in prav za prav ne izvemo o njem nič, razen tega, kar nam avtor ponavlja v glavi in repu. Nadalje se ne morem sprijazniti z avtorjevimi nasveti, češ da je »predvsem potrebno, da se tudi v bodoče držimo teh (katerih?) naših običajev«, četudi pravi, da predstavljajo »velik del narodove kulture in svetlo zrcalo njegove miselnosti«. Smatram namreč, da je v članku preveč praznega besedičenja in premalo stvarnih in premišljenih postavljenih besedi. »Kako je bilo v prejšnjih desetletjih koledništvo v Istri in sploh na Slovenskem v časih, naj vam bo dokaz to, da če bi hoteli zapisati in zbrati vse koledniške pesmi, ki jih pojo ob novem letu po vsej naši slovenski zemlji, tedaj bi morali napolniti nekaj prav debelih knjig...«

Tudi ne vem, zakaj je to novo leto prav istrsko, saj ni v njem nič zna-

čilno istrskega. Katera Istra naj bi to bila, hrvaška ali slovenska? Postavimo se v duhu v skromno istrsko vas nekje sredi severne Istre, nas prepričuje avtor. A kdaj so slovenski pastirji pasli ovce na Učki — na božični večer? In še nekaj: dan nedolžnih otročičev je za člankarja po novem letu: »Do novega leta so koledniki opravili svoje delo in sedaj je vrsta na otrocih.«

Takih nedoslednosti bi lahko našli še več, če bi se hoteli spuščati v podrobnosti. Mislim pa, da zadostuje toliko. Celo preveč bi bilo, če bi ne bil pisec isti -melj, od katerega smo v »Ljudskem tedniku« že večkrat brali dobre in poučne članke, kakor: »Slovenski krčmarji v Trstu pred 500 leti«, »Michael Rusec«, o Simonu Rutarju, itd. To pot pa je -melj očitno sestavil svoj članek v preveliki naglici. Zaradi storjene krivice bi etnograf želeli, da se avtor v bližnji bodočnosti resno oddolži etnografiji (ki je tudi zgodovinska veda!) s kakim solidnejšim spisom, kot je to »Novo leto v Istri«. Kljub vsemu namreč upamo, da se je avtor lotil etnografske snovi, ker se mu je zdela tako ali drugače privlačna. Zato pa bi le bilo dobro, če bi se v bodoče seznanil tudi z metodiko etnografije. Tedaj verjetno ne bo več postavljaj v sedanji čas običaje, ki so že zdavnaj mrtvi. Tudi bo lahko izvedel, da se stari ljudski običaji ne hranijo nujno samo v oddaljenih krajih»

— daleč od prometnih zvez. Koledovanje, s katerim prično v Istri »kmalu po božiču in koledujejo skoro do svetih Treh kraljev«, se je na pr. obdržalo zelo dolgo pred samimi vrati Trsta — v Trebčah, medtem ko je mairskije drugod (na pr. v Tomaju in okolici) ugasnilo nekaj desetletij prej (glej več o tem: »Koledovanje v to-majski župniji na Krasu in v Trebčah«. Dom in svet, 1940, 37, 101). Avtor bi bil bolj storil, če bi bil stopil uro hoda od Opčin v Trebče in tam poizvedel kaj več o koledovanju. Prav tako zanimivo bi bilo, če bi nam bil po novih, neposrednih podatkih opisal novo leto kje v Kopršnici, recimo v Smarju, Gazonih, Padni, Korihah, itd.

Ko danes odločno zavračamo neresno pisanje etnografskih sestavek, nikakor nečemo s tem oplašiti sodelavcev, ki so se že oglašili ali pa se še nameravajo oglašiti v »Ljudskem tedniku« z etnografskimi ali folklornimi vprašanji. Nasprotno! Prav tu smo namreč imeli že večkrat priložnost brati spise, ki sami na sebi niso etnografski in jih niso pisali znanstveniki-strokovnjaki, vendar jih bo s pridom vzel v roke tudi etnograf. Takih in podobnih spisov se ne bomo nikoli naveličali. Kdorkoli pa bi kdaj obravnaval kako etnografsko vprašanje, naj dobro premisli besede, s katerimi O. K. zaključuje članek o slovenskih ljudskih nošah v predzadnji številki »Tednika«.

»Ne pozabimo, da je važen vsak drobec, le točno in vestno bodi zapisan!«

Milko Matičetov

V številki 98 »Ljudskega tednika« je bil objavljen sestavek »Novo leto v Istri«. V zvezi s tem smo prejeli dopis etnografa Milka Matičetova, ki ga rade volje objavljamo v prepričanju, da si bodo naši cenjeni bralci na podlagi obeh sami ustvarili jasno sliko.

V predzadnji številki »Ljudskega tednika« je izšel članek »Novo leto v Istri«, ob katerem je treba spregovoriti nekaj besed takoj, dokler je se sveže.

Ze v svojem prvem letniku — 1945. — je »Ljudski tednik« pridel objavljati spise, ki so po svoje pomembni prispevek za slovensko etnografijo. Tako so na pr. Justo Košuta, I. Furlan in pokojni slikar Albert Sirk napisali marsikaj zanimivega o slovenskih ribičih in ribolovu na Jadranu ter tako obogatili našo precej skromno literaturo o tem predmetu. V pravkar zaključenem letu 1947. pa je »Ljudski tednik« dal etnografiji na razpolago še dosti več prostora kakor v prvem letniku. Od etnografskih paberkov (glej na pr. A. Furlanič, Malo zgodovine iz koprške okolice, št. 91), mimo izrezov iz ljudskega običajnega sveta (na pr. R. S., Slovensko ljudsko sodstvo v 16. in 17. stoletju, št. 88; piščev članek o člirnih v velikonočni številki, itd.) smo dobili zaokrožene informativne pregledne o »Slovenskih domovih« (Vilko Novak v 93. številki) in o »Slovenski ljudski noši« (isti v božični številki). Vseh etnografskih člankov seveda ne navajam, ker bi se z naštevanjem preveč zamudili (tako so se na pr. samo k vprašanju o Režiji in Režijanih

NACE ZEMLJAK

Kos zemlje med devinsko in rihemberško gospodo je bil tako pust, da sta se ga oba ošabna mejaša izogibala. Čeprav sta se sicer sprila za vsako prgišče zemlje, ki ga niti kmetje niso marali.

Ta kos pušče je Bog menda namenoma ustvaril za Naceta Zemljaka. Res ne bo nikomur odradil najemnine, a niti ne bo imel kaj! Kamenje in pleše bo pridelal, ker tam ne raste niti osat.

«Pravda nori in blati svojo pamet, če jo sploh še ima. Menda se mu je sanjalo, da so pod školjki zakopani cekini. Ej, 'Pravda' kam si zakopal svojo pamet?»

Tako je krožil glas med domačinj o Nacetu. Vendar je nalezl na protivnike.

«Ni tako! Nace prav dobro ve, zakaj se je usede! na to puščo in ve bolje od nas, kaj hoče. Boste že videli!»

Nacetov oče je imel nekaj malega zemlje. Ob oni pušči je stal njegov skromni dom.

Nace ni imel na očetovi zemlji dovolj dela, zato je delal zdaj tukaj, zdaj tam, zdaj to, zdaj drugo. Večkrat pa je izginil za več dni neznan kam.

«Kam je neki odšel Nace?» so povpraševali domačini.

«Menda za nosom, dokler ga še ima,» jim je ustregel oče, kj ga ni prav nič motilo, če je tedaj ostal doma popolnoma sam. Žena mu je že davno umrla, drugih otrok pa ni imel.

Nihče ni vedel, zakaj in kdaj se je Naceta prijel pridevek 'Pravda'. S tem je bilo nekam tako kot med dijaštvom, ki nalepi vsakomur primeren naziv.

Nace je s hišo vred podedoval lijasto dolino «Vrtiče» — vrt z debelim in visokim zidom. Na zahodnem delu je bila debela žlebičasta stena, vedno skrbno pokrita s podolgastimi kamni. Samo sinu je oče zaupal, da je za to steno rov, ki vodi daleč v dolino pod vasjo, kjer je prostrana jama. Odkril ga je pred leti, ko je nameraval razbiti steno. Ta novica je Naceta tako razveselila, da so se mu zaiskrile oči in se je prijetno smehljaj.

«Kaj pa je v tem takega, da te je tako razgibalo?»

Sin je pogledal očeta, nekaj zamrmral in zamahnil z roko. — Kolikokrat je Nace nato prehodil te podzemeljske prostore! Vsak stranski rov je iztaknil, vsako vdolbino in razpoko. Očetu je bilo vse to znano. «Vidiš Nace», mu je dejal, «ta rov bi nam mogoče bil koristen. Hlapci smo na svoji zemlji, hlapci v težkem jarmu. Gospoda ima vse pravice, naše žuljave roke nobene. To boli, sinček moj.»

Oče je stisnil ustnice, skremžil obraz v bolesten izraz in udaril stisnjenih pesti po kolenih.

«To boli», je ponovil, «tega mora biti enkrat konec. Gospoda naj dela zase, če more, mi pa zase. Prav nič ne potrebujemo, ker nismo tako neumni, da bi se ne znali sami upravljati. Eh, kaj bi dal, da bi se to skoro zgodilo! Prestar sem in ne bom tega doživel. Prišlo pa bo, za trdno vem. Prišlo bo, Nace, čeprav počasi, ker ne bo lahko rešiti se gospode. Mi vse to vidimo in vemo, da se ne bo gospoda zlepa odpovedala udobnemu življenju. Ampak kje je napisano, da morajo nekateri več garati, nekateri pa samo uživati? Cas je, da dobimo tudi mi svoj delež.

zapomni si, Nace, kaj ti rečem! Svoboda ni berač, ki se vsiljuje vsaki hiši. Če nimaš dovolj odkupnine, je ne dobiš. Prvo, kar ona zahteva, je sloga. Veš, kaj je to? Le če se boste borili vsi kot eden, boste uspeli, sicer pa ne. Tako nas učijo stoletne skušnjee... To ti bodi moj testament.»

Prvič in zadnjič je oče tako govoril svojemu sinu. Nace ga je verno poslušal in mu prihrjeval. Natančno je razumel očetove besede, zlasti ko si je dobro zapomnil. Kar mu je ta ob neki priliki dejal: «Nace, malo boš dobil po meni. Rad bi ti zapustil kaj več. Če pa to ni, bilo mogoče, so krivi oni tam dol» — pokazal je z roko proti devinskemu gradu — «ki bi rad za vsako ped te skope, a samo naše zemlje pest zlatnikov.»

Nace koplje kamenita tla.

«Tako, tako — Dobra je ta, Nace. Končno se je našel nekdo, ki noče biti niti devinski niti stanjski. Le daj, Nace!»

«Norec!» zamrmra Nace in maha dalje.

«Čuden človek in vrag ga umej! Gre tja, kamor ne stopi niti koza, polaskaš se mu, pa te zafrkne. Torej se zaveda, da strelja Kozle.»

A v obraz mu ni nihče ničesar zinil. Bali so se njegove ostre besede, a tudi lopataste roke. Joj, če te je pograbil! Na kamnu se je poznalo, če je padla nanj. Samo dotaknila se te je, pa si že bil na tleh. Včasih si se mu zameril z «a». Dejal si mu Naca namesto Nace, pa mu ni bilo prav. Sicer je dobro vedel, kaj tiči za tem «a». Zasmehovanja in ponižanja ni prenašal.

Samo pol glave je bil večji od drugih, pa so rekli: Nace je kot grmada. Stot mesa bi lahko visel na njegovih velikih in močnih kosteh, a ga nima niti za kurje stegno. Je kot bi ga obtesal. Pa vbodi šivanko v njegovo meso, če moreš! Tako je trdo. Nace je kot naše skale — jeklo je in samo on je za puščo. Kaj ste slepi, da ne vidite njegovega dela — Kamenje spreminja v zemljo. Za njim mora roditi. Ne nosi zastoj svojega priimka.»

«Za puščo je res, ker je tudi sam pust. Saj nima besede in živj kot bi se sprl z vsem svetom. A če zapiči vate tiste temne oči! Pa povej, če veš, kdaj govori resno, kdaj ne!»

Nace, ki je zavohal, kakšen je glas o njem, se je pritaženo smejal. «Sleve, ki vas je samo

besedičenje. Saj slabi in hudobni niste, strahopetni tudi ne, le ta jezik, da bi se vam umiril, pa bi bilo dobro. Ta zemlja potrebuje bolj resne in močnejše ljudi.»

Nekega dne pa, ko je trojica mož, naslonjena na Kramp, namesto da bi bila šla na delo, modrovala na kolovozu in tako pričakovala večera, ga je popadla jeza in si jih je privoščil. «Hm, modrujete, kaj ne? Res je pust brez pameti in samo na klancu jo moremo iztakniti. Če pa je niste še našli, vam lahko pomagam. Tamle je, kjer zapravljajo čas pustežj — v zemlji,» jim je dejal in pokazal na puščo.

In je šel dalje.

Od tedaj ni bilo več besede o Nacetovem čudaštvu. Vedno je bil v pušči in kamor je mahnil, je zemlja široko zavezala in vsakokrat se je zaiskrilo. Čim bolj je tiščal kramp, tem bolj ga je stresalo. A ni odnehal. Kot za stavo je ruval iz zemlje debele kose sivga apnenca, ki so kot veliki sivi golobje pokri-

vali za njim razkopano jerovko (rdečo kraško zemljo), ki ni še nikdar videla sonca. Vsakokrat ko je sunil od sebe kamen, se je globoko oddahnil in si obrisal pot s čela.

«Trpljenje je ta kos grude, veliko trpljenje. In vendar se ne moreš ločiti od nje, je pomislil, sedel in zapičil svoje oči nekam daleč, kamor so utonile kot da bi ne bile njegove. Na ožgana lica se je polagoma razlival mir in okrog usten mu je poigral otroški usmev. Od nekod — tam izpod Grmade je zvonilo «Ave Marijo...» Nace se je dvignil.

«Zemlja takšna ali drugačna, bogata ali siromašna, a si lepa,» je šepetal. «Skopa si in deset rok bi bilo treba ne enega, a kar daš, je vredno trikratnega grizljaja in požirka. Ne bila bi tako trda, če bi se ne bila sprla z nebom, ki ti tako redko gasi žejo. Pravi jo, da je bilo to nekdo drugače: bili so hrastovi gozdovi in bresti, po sredini Krasa stasili kostanji. Malo je več tega. Nedvomno drži, da se imamo za to zahvaliti Benečkam in njihovim trgovcem. Rad bi videl, kako so to mesto zgradili na naših kraških debelih. Kakšna so morala biti! Mogoče kot onile Uršičev hrast, čigar deblo bi komaj obsegle štiri moje roke! Ali pa tak; kot so v Petelinovi 'Rebri' — še jih je nekaj, ki bi jih rade požrle beneške gosenice; še jih je, a kaj so proti nekdanjemu bogastvu! — Pro-

kleta beneška trgovina — Prokleti vsi, ki še vedno tlačite to zemljo in pijete naše skromne sokove! Vi ste krivi naše bede, pekočega sonca, ki pali našo siromašno zemljo, plohe, ki odnašajo zemljo v podzemlje in burje, ki divja in uničuje še te skromne letine. V nenasitni grabeži brez srca in duše... A vedno bolj se odmikate in se boste odmikali, ker ta zemlja je in ostane naša, samo naša. Namesto nekdanjih mogočnih debel nas vedno bolj praska trnje in brinje. A čim bolj nam krvavijo roke, tem bolj si nam zemlja pri srcu. «Ti ne veš, kaj vse ti zarišejo v dušo stopinje po tej zemlji,» je nekdo dejal oče. Prav je imel.»

Tiste dni je Nace še bolj obračal zemljo v pušči, ki je naglo spreminjala lice. Hči, ki se je po smrti Nacetovega očeta vrnila na dom, mu je pridno pomagala.

«Končal bo sebe in hčer,» so si zaupno šepetali vaščani. Nace je to zvedel. «Ni Nace zato, da bi končal svojega otroka. Fanika ljubi zemljo in delo v njej. Ker pa zmore dosti se njeno delo tako pozna, da razgiba vaške jezike. Le naj!»

Res se je Fanika sama silila k delu. Bila je Nacetova kri, ki je nosila tudi njegovo moč. Bila pa je tudi očetova edina opora. Ker je žena Nacetu že rano umrla. «Za dva se upa», so rekli, dasi je bila šele v osemnajstem letu. Nele izredno razvito telo, tudi njene velike črne oči so izražale njeno telesno in duševno zdravje. Lepa je bila Fanika in ni vedela, da tako uklanja svoje tihe oboževalce. «Obhodi devet far, a ji ne dobiš para», so jo primerjali fantje sami zase.

«Take bi morale dobiti naše hiše, pa bi podprle šest vogalov, ne tri», so dejali očanci, ko so poedali na nizkih ognjiščih. Nagajivci pa so dražil mlado kri: «Taka je, da bi ji dota delala sramoto.»

Tudi to laskanje je ujelo Nacetovo uho in slopnjevalo njegov ponos na hčer.

Neko popoldne sta prihajala v vas mladi devinski grof in njegov oskrbnik, ki so mu tamkaj rekli fligar. Objahala sta vas in pokukala sem in tja. Završalo je v vasi kot med kokošjo družino, ki jo obletava skobec. Žene se niso upale iz hiše, otroci ne na pot. Tudi možje so se oddaljili, da bi ju ne srečali.

«Vidiš ju? Drug večji nadutež od drugega. Fligar se drži kot bi bil knežjega rodu. Ti garjeva izdajca, ki podpiraš tujo oholost! Beži pred njima, da izgubiš podplate ali pa pograbi bodočo preklino in blij po njih!»

Tako so mrmrali možje, ko so ju ugledali. Oskrbnik ni imel srca in njegova bikovka je neprestano svigala po zraku ter iskala plen. «Svojat!» je kričal, ko so mu vaščani obračali hrbet.

Le Nace se ni zmenil za došleca, ki sta v velikem ovinku jahala proti njemu.

«He, poznam vaju — Ze spet sta prišla v vas po Udanost. Potrebujeta jo, tudi ti, mrcina izdajalska, ki si splezal do fligara samo z bičem po naših plečih! Ne veš več, odkod, kdo in kaj si. Ščepa tobaka ne dam za tvoj naziv. — Glej hudia, prav k meni sta namenjena!»

Naravnost proti njemu sta jahala. Fanika je znašala kamenje na osredok, kjer ga je zlagala v velik kup, ki se je videl že od daleč. (Nadaljevanje prihodnjic)

PRIMORSKI ljudski napisi

Celtri ure zapadno od Godenja so Krepilje vasica ob cesti Dutovlje—Trest. Na gorenju Starešinoval kalone je tale napis (v eni vrsti) iz l. 1809:

LETA PERTON JE NEREDU LUKA BRUNDULA... (tu je primitiven relief križanja). UZAITI FRANZOSKE VOISKE IS ZESARIAM FRNZ.

Na ta napis me je opozoril ter mi obenem dal na razpolago svoj prepis tomajski župnik Albin Kjuder. Drugič ga je prepisal kmet Tone Zvab — Tišlerjev iz Krepilj, njegovega prepisa nisem videl, ker ga raztrgal v prepričanju, da ga «Ljudski tednik» že ima. Gornja objava pa te-

melji na lastnem prepisu (19.IX.1947), ki se v nekaterih podrobnostih razlikuje od Kjudrovega prepisa. Luka Brundula, po še živem ustnem izročilu samouk v pisavi, branju in klesanju, je po vsej verjetnosti istoveten z Luko Brundulo, roj. 1.1774. v Krepiljah pri Brundlovih (podatek iz matičnih knjig dolgujem župnemu uradu v Tomaju). Na vsak način imamo tu opravka z ljudskim umetnikom, ki se loteva tudi kiparskih nalog. Pri popraviljanju Starešinoval hiše je namreč nedavno prišel na dan amedjón (podpornik «gan-kav»), ki se končuje v obliki moške

glave (angela?). Najbrž je tudi ta glava delo avtorja reliefa na kaloni. Cas gradnje oz. predelav na Staršinoval hiši temu ne nprotuje: na ganku so namreč vrata z letnico 1805.

43.

Isti mojster-samouk Luka Brundula se je podpisal tudi nad vrati Lojzetovega «hrama» (kleti) v Krepiljah. Napis je danes žal samo odlomek:

LETA PERTON M
JAN RU LUKA BRU

(Prepisal M. M. 19. 9. 1947. na opozorilo prijazne domačinke).

Jože Macarol iz Križa, bivši I. sodniški oficijal na tržaškem sodišču, ki sedaj živi v pokoju na svojem domu ter zljubeznivo poveča del svojega protega časa preučevanju kraških starostnosti, domneva, da tu manjka ena plošča. Po njegovem bi se gornji napis glasil približno takole:

LETA PERTON M (i je našedu
leta... v)
JANERU (= januarju), LUKA BRUN
dula...)

44.

Zgoraj ob «pertonu» godenjskega

napisa št. 41 iz l. 1807. se je komu morda vzbudil dvom, če je v tistem času izraz «kalona» bil sploh znan in splošno v rabi. Tak dvom je neupravičen. Samo devet let kasneje namreč beremo na Zanteval kaloni v Kobjeglavi takole:

To kalono je sturo Delat
Martin Pipan
Delau ju je Antoh Stoj
fa u leti 1816

Zanteval kolona je po svoje zanimiva, ker se uvršča kot nekaj vmesni člen med okroglo in oglato kalono; tako vsaj razbiram z risbe, ki jo je priložil svojem prepisu Rudolf Pipan iz Kobjeglave (dopis z dne 17. dec. 1947). Rudolfa in njegovega brata Branka Pipana iz Kobjeglave bi morali prav za prav postaviti za zgled vsem našim sodelavcem. Ko je Branko postal «Ljudskemu tedniku» dva v prejšnjih nadaljevanjih omejena napisa, je bil doma samo na bolniškem dopustu. Kot vojni invalid se namreč od osvoboditve sem zdravi v zdravilišču v Rovinju. Kakor sam piše, je ponosen, da je dal zdravje za

osvoboditev domovine. S svojim sodelovanjem pri tej rubriki pa je pokazal, da razume tudi naša prizadevanja pri reševanju zanemarnjenih kulturnih spomenikov, ki tako raztreseni po naših tleh predstavljajo le skromne, na videz brezpomembne drobe; toda prav iz teh drobcev bomo po opravljenem delu lahko sestavili lep in pogat mozaik.

Ce se na pragu novega leta ozremo nazaj, moramo ugotoviti, da 14. avgusta 1947., ko smo v 80. številki «LJUDSKEGA TEDNIKA» začeli objavljati primorske napise, nismo se imeli jasne predstave, kaj vse se skriva pri nas na podeželju. Obetali smo si, da bomo že pred zimo opravili glavno delo. V resnici pa je prišla zima, tudi staro leto je izteklo, a delu še ni videti kraja, ne morda zaradi pomanjkanja dobre volje, ampak zaradi obilice gradiva, ki nas vabi z vseh strani. Z objavljanjem «Primorskih ljudskih napisov» nameravamo zato nadaljevati tudi v novem letu.

Film

GIOVENTÙ PERDUTA

Film, "Zgubljena mladina" in italijanska filmska cenzura

Med krogi italijanske filmske proizvodnje je nenadoma nastal vihar. Omejen sprva na kroge proizvajalcev, režiserjev in dela igralcev je kmalu prišel preko tiska v javnost. To razburjenje je povzročila italijanska filmska vladna cenzura, oziroma podtajnik predsedstva vlade, mladi in dinamični Giulio Andreotti, ki istočasno opravlja kontrolo nad vladnimi uradi za kinematografijo.

Nimamo dovolj prostora, da bi podali čitateljem naše filmske rubrike celotno sliko položaja italijanske kinematografije po odpravi fašističnih zakonov in uvedbi novih zakonov o kinematografiji. Vendar moramo za lažje razumevanje vzrokov, ki so povzročili v italijanskih kinematografskih krogih toliko hrupa, omeniti vsaj to, da imajo tudi ti novi filmski zakoni kot večina novih italijanskih zakonov mnogo nejasnih točk, ki dopuščajo elastično in na več načinov možno razlago. Zato se ne smemo čuditi,

Barvni filmi v SZ

Barvni film je v sovjetski filmski industriji najnovejšega izvora, vendar se lahko mojstri sovjetske filmske produkcije že postavljajo s prav lepimi uspehi. Prav na mednarodnih filmskih festivalih in tekmovanjih so se s svojimi barvnimi filmi postavili pred angleške, ameriške in mojstre drugih dežel.

Za razliko od ameriške filmske produkcije, ki si prizadeva za barvno tehniko doseči množično kričečih barv, smatrajo sovjetski filmski tehniki barvo kot sestavni del filma. Oni ne iščejo pestrosti in različnosti barv zaradi barv, temveč da se čim bolj približajo naravi.

V Sovjetski zvezi dela že na desetih filmskih tehnikov v industriji barvnih filmov. V enem samem podjetju v Moskvi izdelujejo štiri barvne filme.

Barvna tehnika je posebno napredovala v dokumentarnih filmih. Filma Parada mladosti iz leta 1945 in 1946 sta poznana po vsem svetu. Pred dnevi pa je bilo dokončano zunanje snemanje za film »En dan v sovjetski deželi«, ki ga je filmalo več kot sto operaterjev.

Med snemanjem filma »Kameniti cvet« so odkrili nov način za barvno snemanje; in sicer z večplastnim filmskim trakom. Na ta način teče skozi filmsko kamero samo en trak namesto treh. Razen lažjega snemanja pa zagotavlja ta način tudi točno sovpadanje slik in tiska. Snemanje s takim večplastnim filmom se lahko opravlja z navadno filmsko kamero. V Sovjetski zvezi se je že močno razvila industrija za masovno proizvodnjo barvnih filmskih trakov in vseh potrebnih kemikalij.

da defašistizacija v Italiji tudi na področju kinematografije ni tako uspešna, kot bi to zahtevala nujnost.

Stvar je namreč naslednja: mladi in inteligentni italijanski filmski režiser Pietro Germi, znan v javnosti po svojem filmu »Priča«, je pripravil nov film »Zgubljena mladina«, v katerem brez vsake krinke pokaže, kam je privedla italijansko mladino fašistična vzgoja in kako ta mladina se danes tava v temi. Odkritost in stvarno prikazovanje tega filma je vzbudila čuvarja vladnih interesov — filmskega cenzorja Andreottija, ki je film cenzuriral z izgovorom, da je nemoralen in zato škodljiv.

Ta cenzorjeva odločitev je dvignila vihar razburjenja v krogih italijanske filmske proizvodnje in kar 42 filmskih režiserjev je vložilo pismen protest, sklicujoč se na prodoren uspeh naprednih filmov, kot so »Sciuscià«, »Rim, odprto mesto« in »Ziveti v miru«. V tem pismu je tudi govora o nevarnostih, ki prete italijanski filmski proizvodnji od strani »ilegalne cenzure«, ki uveljavlja fašistične sisteme, atentate na svobodo itd.

Cenzorjev odgovor je seveda zavračal upravičene obtožbe s ponavljanjem starih fraz, da hočejo komunisti vplivati na italijansko filmsko proizvodnjo, da je zakon jasan, da zato cenzura takega filma ni fašizem in da mu je končno žal, da ga je moral cenzurirati, ker je film sicer umetniško zadovoljiv. Pravi pa, da film »Zgubljena mladina«, ki tako odkrito prikazuje zablodo Italijanske mladine, zavaja v kriminal in podobno.

Napredni Italijanski tisk seveda ni ostal dolžan odgovora. Cenzorja je zavrnil z zadrževanjem, da se tako motiviranje cenzure da primerjati s fašističnim in da ne gre pri tem za »nemoralnost« ali za »pretrdo slikanje«, temveč da je bil namen preprečiti prikazovanje antifašističnega filma, ki hoče pokazati, kako je dvajsetletna fašistična vzgoja zrušila moralne osnove italijanske mladine.

Toda taka odločitev italijanske filmske cenzure ne more presenetiti nikogar, ki pozna poveljne razmere v Italiji, kjer je bil s silo zavrt korak k napredku, ki so ga že napravile italijanske delovne množice. Italijanska filmska cenzura brez dvoma služi interesom onih, ki so jo postavili, sicer si ni mogoče razlagati cenzure tako naprednega filma in istočasno dopuščanje gangstrskih in drugih nemoralnih filmov, ki poveličujejo navadne lopove in delomrzneže v heroje in ki povzročajo možgansko otopelost in vzbujanje nizkih instinktov.

TORTILJSKO! predmestje

JOHN STEINBECK. Ilustrira B. Grom

67. Ves preplašen je Pirat sledil Dannyjevim besedam. Tovariši so se spogledali in spremenili razgovor. Sredi noči se je Pirat splazil iz hiše, za njim psi, za vsemi Pilon. 68. Toda Pirat je tako naglo tekkel preko vseh gozdnih ovir, da ga je Pilon kmalu izgubil izpred oči. Potožil je doma prijateljem, da je Piratu težko slediti; potrebno bo, da ga zasledujejo vsi. Domenili so se, da ga upijanijo in da si tako olajšajo delo.

69. Zvečer je Pirat z vrčem vina v roki sedel med svojimi tovariši in se počutil tako srečnega, da bi najrajši vse objel, toda ni se upal, da ne bi mislili, da je pijan. 70. Pilon je znova začel: »Berač ki ga srečujete na pomolu, je moj bratranec. Kako je obubožal? Nekdo mu je ukradel ves denar, ki ga je imel zakopanega v gozdu: Zgodba je sledila zgodbi in Danny je zaključil takole: »Najbolje je denar obdržati pri sebi, izdajati ga, kadar je potrebno, nekaj pa tudi razdeliti med svoje prijatelje.«

71. Vsi štirje so strmeli v Pirata in glej; sredi najgrše zgodbe je Pirat olajšano vzdihnil, zažarele so mu oči in razjasnil se mu je obraz. Tovariši si tega niso vedeli razlagati in so šli slabe volje spat. 72. Ponoči je Pilon slišal, da je Pirat skrivaj zapustil hišo. Zbudil je tovariše in vsi so odhiteli proti gozdu. Nekaj časa so lahko sledili, nenadoma pa je vse utihnilo in Pirat je izginil.

ŠAH

Te dni je v Beogradu prvo mladinsko šahovsko prvenstvo FLRJ. Najboljše izgleda za osvojitve naslova mladinskega prvaka ima naš zastopnik tov. Krivec. Istočasno je turnir za žensko šahovsko prvenstvo FLRJ. Tudi tu ima po sedmem kolu najboljše izgleda za zmago slovenska zastopnica tov. Cvenkijeva.

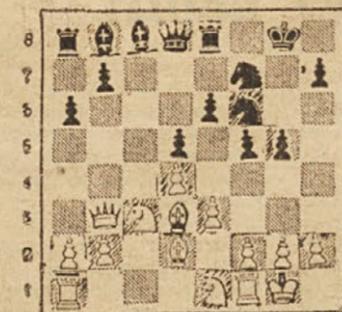
Po prvi tretjini januarja se bo v Ljubljani pričel turnir za prvenstvo Ljubljane. Sodelovali bodo mojstri Anton Preinfalk in Vatroslav Petek ter najmočnejši ljubljanski amaterji. Borba bo vsekakor zelo napeta, saj sodelujejo zelo ostri igralci, kakor prof. Gabrovšek, Petek in drugi.

Naš najuspešnejši igralec na lanski balkaniadi je bil kap. Marković, zastopnik J. A. V naslednjem prinašamo njegovo partijo, ki je bila igrana na sedmi deski v srečanju z Bolgarijo.

Slovenska obramba

Beli: Kap. Marković (FLRJ) — Crni: Popov (Bolgarija).
1) d2—d4, d7—d5; 2) e2—c4, c7—c6; 3) Sg1—f3, e7—e6. Crni si je izbral polslovensko obrambo damskega gambita, ki je sedaj zelo priljubljena. 4) e2—e3, Sb8—d7; 5) Lf1—d3, f7—f5. Crni je zavil v tako imenovani stoneval, kar pa v tem trenutku ni priporočljivo; po zamenjavi na d5 mora namreč črni vzeti s c-kmetom in beli pride hitro do napada na damskem krilu. Bolje je bilo 5) ... Sg8—f6; 6) 0—0, Lf8—d6 s poznejšo zamenjavo na c4 in provedbo e6—e5; 6) e4×d5, c6×d5; 7) 0—0, Lf8—d6; 8) Sb1—c3, Sg8—h6. Crni hoče postaviti tega skakača na f7 in organizirati napad na belega kralja z g7—g5—g4; 9) Lc1—d2, 0—0; 10) Sc3—b5. Beli, ki je mobiliziral že svojo vojsko že začelja z napadom na črno

damsko krilo. 10) ... Sh6—f7. 11) Dd1—b3. Se bolje je bilo menjati lovca na d6 in igrati z Ld2—b4 na slabost črnih polj. 11) ... Ld6—b8. To je najboljša obramba; ta lovec je nujno potreben za obrambo črnih polj. Razen tega je beli že grozil osvojitve kvaliteto z 12) Sb5×d6, Sf7×d6; 13) Ld2—b4, Sd7—f6; 14) Db3—c3. 12) Ld2—b4, Tf8—e8; 13) a2—a4! Preprečuje razbremenilno akcijo črnega z ab in b5. 13) ... a7—a6; 14) Sb5—c3, g7—g5! Edina šansa črnega je v protinapadu na belo kraljevo krilo. 15) Sf3—e1! Dobra poteza, ki vzame polet napadu črnega z g4. 15) ... Sd7—f6! Crni hoče s Sg4 oslabil formacijo belih kmetov na kraljevem krilu.

Pozicija po 15. potezi črnega
16) Sc3—e2, Sf6—g4; 17) g2—g3, h7—h5; 18) Se1—g2, h5—h4; 19) f2—f3, Sg4—f6; 20) g3×h4. Crni zaradi precizne obrambe belega na kraljevem krilu ni dosegel ničesar; še celo oslabil si je svojo pozicijo. Sledi še precizna eksekucija s protinapadom belega na kraljevem krilu. 20) ... Kg8—g7; 21) Kg1—h1, Te8—h8; 22) Db3—c2! Beli grozi že s prodorom v središču. 22) ... Sf6—h5; 23) Tf1—g1, a6—a5; 24) Lb4—e1, Dd8—d6; 25) Sg2—f4, kg7—h7; 26) h4×g5, kh7—g7. Crni bi se lahko že vdal; njegova pozicija je obupna. 27) Sf4×h5+, Th8×h5; 28) Se2—f4, Th5—h8; 29) g5—g6, e6—e5; 30) g6×f7+, kg7×f7; 31) d4×e5. Crni se vda. Partija je klasičen primer heterogenih napadov.
Ing. M. Vidmar.

ŠPORT

Nikolaj Serij, zaslužni mojster telovadbe ZSSR:

Kako se pripravljajo v ZSSR na fizikalne nastope

Fanfara so zapele. Več kot tisoč mladeničev in mladenk v gostih, strnjениh vrstah se je z naletom zagnalo proti sredini stadiona. Postavna in krasna od sonca opaljena telesa.

Kaj bi se razpravljali o tem, kar lahko prebivalec Moskve vsak dan vidi na Stadionu »Dinamaa, a ljudje ostalih mest na filmskem platnu? Mnogo zanimivejše bo, če pojedemo za kullse stadiona, da bi se seznanili s pripravami mogočnih nastopov sovjetskih telovadcev.

VSE LETO...

Mogočni fizikalni nastopi so postali v Sovjetski zvezi že tradicionalni in priprave nanje so v mnogem podobne pripravam na kakšno gledališko ali filmsko predstavo. Tudi mi fizikalniki potrebujemo predvsem scenarij. Tudi na naših nastopih sodelujejo umetniki pri določevanju ko stnavor, pri izbiri barv in skladatelji pripravljajo godbo.

Velika skupina izkušenih sportnikov je na primer zaposlena pri vadbi telovadcev za fizikalni nastop. Da bi vadbo lažje izvedli, se vsi telovadci, določeni za nastop, razdelijo na oddelke, čete in bataljone. V vsakem oddelku je 10 ljudi, ki jih vodi telovadni učitelj II. ali I. razreda. Čete in bataljone vadijo vodniki in znanstveni delavci visokih šol za fizikuro. Znani vaditelj B. Kuznecov pripravljajo telovadce, ki bodo sodelovali na orodju, mojster sporta J. Popov vodi motočikeliste, a vaditelj V. Lecnov pripravljajo akrobate.

Vadba traja navadno 2-3 mesece. Po tem traja vse delo, od sestavljanja scenarije do generalne vaje — eno celo leto.

KRIVULJA ZANIMANJA.

V pripravah telovadcev za nastop je treba često rešiti teške naloge. Ena izmed teh nalog je tako imenovana krivulja zanimanja...

Predstavlja si ogromni moskovski stadion »Dinamaa. Vroč avgustov dan. Tribune so prenapolnjene — okrog 80.000 gledalcev. Kako je dosegli to, da bi oni z neprekinjenim zanimanjem sledili telovadbi, ki traja 3 do 4 ure?

Da bi to dosegel, mora vodja parade organizirati nastope posameznih oddelkov tako, da nudi gledalcem od časa do časa odmor, ne da bi sami to opazili. Treba je torej n. pr. uvrstiti vratolomne nastope akrobatov pred kakšne zmernejše — rekel bi — »mirne vaje« pester barve je treba menjavati z enostavnimi in viharnim koracnicam godbene spremljave naj sledijo mirni valčki.

Vse to se grafično ponazori z odgovarjajočo krivuljo. Njeni ostri vrhovi, ki se dvigajo, označujejo točke sporeda, ki vzbujajo zanimanje gledalcev, a oni, ki padajo, označujejo točke, ki nudijo gledalcem odmor.

Kako se začne?

Kako se hitro vzbudi zanimanje občinstva? Kako se doseže, da vsi tisoč zadrže dih v napetem pričakovanju: Kaj pride sedaj?

Leto za letom se je višalo mojstrstvo sovjetskih telovadcev, kar nam je omogočilo, da smo leto za letom dosegali vedno učinkovitejše zamisli. Letos je prikorakalo na stadion 300 telo-

vadcev, ki so med pohodom dvignili 18 štirinadstropnih piramid. V vsaki piramidi je štirideset telovadcev dvignilo v višino deveterico telovadcev. Ta deveterica je zopet držala trojico in trojica enega telovadca z zastavicami. Na ta način se je tisoč telovadcev udeležilo teške, toda prekrasne telovadne skladbe. A še pred letom smo lahko postavili v pohodu vsega samo eno štirinadstropno piramido. Tako raste množična sposobnost naših telovadcev.

MASKIRANJE ODMOROV

Prav ta okolnost, porast sposobnosti. Kadar je treba v gledališču menjati kulise, enostavno spustijo zaveso. Na stadionu pa nastane zoprna prekinitve.

V preteklem letu, ko je poldrug tisoč telovadcev končalo proste vaje, so morali vsi oditi s telovadišča, da bi prinesli razno orodje in telovadne pripomočke.

Kako se to izvede, da se izognemo zoprnim prekinitvam, ki znatno zmanjšuje zanimanje gledalcev?

Glej, kako se je to izvedlo. Na stadion so privozili motočikelisti in začeli voziti v krog. Na vsakem motornem kolesu so trije akrobati izvajali razne vratolomne vaje. V trenutku se je obrnila pozornost vseh gledalcev nanje in nihče ni opazil, da so medtem prinašali orodje na telovadišče. Prikinete smo izpolnili z dinamičnim vložkom akrobatov na motornih kolesih.

DVE TRI LETA VADBE

S tem bi bilo končano vse predhodno delo. Scenarij je gotov za nastop, sestavljena »krivulja«, odmori izpolnjeni z vložki. Skladatelji so lebra-

li godbo in umetniki predložili načrte pestrnih telovadnih oblik. Iz vseh dežel Sovjetske zveze prihajajo v Moskvo desetstisoči telovadcev — mladeničev in mladenk. Začenjajo skusnje, ki trajajo dnevno 8 — 10 ur.

Uspeh nastajajočih nastopov zavisi sedaj od sposobnosti nastopajočih telovadcev in od njih discipline. Vsako leto postavljajo telovadcem vedno večje in višje zahteve. Se pred 8 — 10 leti je znal telovadec, ki je nastopil pri taki fizikalni paradi, samo proste vaje. Fizikalnik, ki je znal napraviti na orodju stojo, nategniti »spago« in splezati do tretjega ali četrtega nadstropja piramide, ta je bil že solist. Sedaj mora to dokazati že vsak telovadec pri nastopu, to pomeni, da mora vsak fizikalnik, ki hoče nastopiti na vsezveznem fizikalnem zletu, vaditi 2-3 leta v domačih telovadnicah, v telovadnih društvih in na stadionih širne ZSSR.

NACRT ZA BODOCNOST

Za konec hočem povedati še nekaj besed o naših načrtih za prihodnost.

Pred ostalimi leti smo se na prvih množičnih nastopih naših telovadcev, v vsem opirali na gledališče, na stadionu smo postavljali celo kulise. Tako smo n. pr. predstavljali prizor na temo: »Bij sovražnika kakor le bolje moreš!« Telovadci so vprizorili napad z bajoneti. Morali so pri nastopu padati na tla in predstavljati umirajoče borce. Morali so celo posnemati smrtno krče.

Na ta način smo dosegli zelo slabo gledališče in zelo malo telesne vzgoje. Sedaj smo končali s podobnimi igralškimi nastopi. Naša želja je, da bi bili na telovadišču sami krepki in lepo rasti ljudje, ki dovršeno obvladajo sportno disciplino, da bi videli dovršeno izvajanje telovadnih vaj, krasne kroje in dobro godbo. Želimo si, da bi bilo sodelujočih čim največ, deset, dvajset in na koncu tudi štirideset tisoč hkrati.

Ali nam bo uspelo, da bi organizirali take krasne množične in čisto telovadne nastope? Jasno je, da nam bo uspelo. Jamstvo so nam sposobnosti širokih množic sovjetskih fizikalnikov, katerih število narašča stalno od leta do leta.

Prvenstvo Tržaškega ozemlja

Visoka zmaga Pirana

Vse pri starem italijanskem prvenstvu

V tekmah za prvenstvo Tržaškega ozemlja se dogajajo stvari, o katerih ne smemo molčati. Sicer tudi ne mislimo govoriti prav o teh stvareh: kako se namreč te tekme sprevrtaajo zaradi nediscipliniranosti nekaterih igralcev v pretepanje, ki ima potem za posledico izključitve posameznih nepremišljenih igralcev, ali pa celo prekinitev igre. Čeprav ima vsaka kazen na igrišču avtomatično za posledico se disciplinsko kazen, moramo vendar nasloviti na Zvezo društev za telesno vzgojo poziv, naj pri presoji teh nesimpatičnih primerov postopa z vsjo strogostjo. Igralci, ki se na igrišču ne znajo vesti, naj zapuste naša društva. Hočemo ljudi, ki se bodo znali sicer v sportni borbi uveljaviti, toda s svojo sposobnostjo in plemenitostjo, ne pa z nediscipliniranostjo in pestmi.

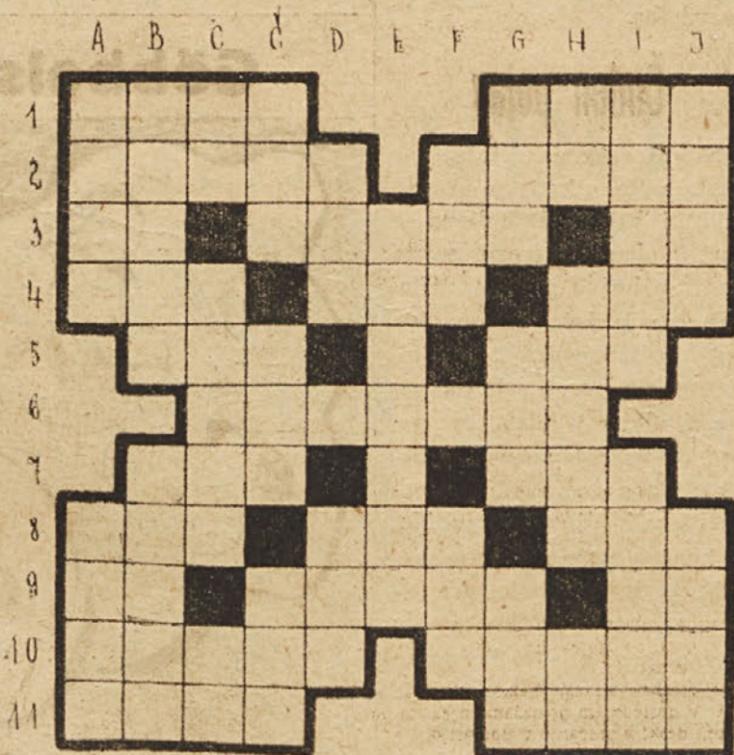
Tako ni bila nič kaj na posebni visini tekma med Skednjem in Tovarño strojev (1:1), kjer je moral sodnik izključiti kar pet igralcev in še slabše se je končala tekma med Magdaleno in Dreherjem, ki jo je sodnik v začetku drugega polčasa prekinil in poslal igralce v slačilnice, potem ko ga je napadel vratar Dreherja; takrat je bil rezultat 2:0 za Magdaleno. Rojan je moral v Piran. Dasi so se Rojančani vztrajno borili do konca, so vendar Piranci dokazali, da so po pravici na svojem mestu v lestvici, zmagali so s 5:0. Preseñeča poraz Sv. Ane po gostujoči Aurori iz Kopra; dasi je prva imela skoraj ves čas igro v svojih rokah, je vendar zmagala druga (2:0). Ostali rezultati: Costalunga-Montebello 1:0; Umag-Izola 0:0; Milje-

Nikakšnih nepričakovanih rezultatov in preseñenej ni prineslo 17. kolo italijanskega prvenstva, če izvzamemo zmago, slabe Sampdorice, ki je gostovala v Bari (2:0). Podoben uspeh je še dosegel Inter nad Romo (3:2) in pa Torino nad Livornom (3:1). Triestina, pri kateri igra že nekaj nedelj bivši igralec Lj. Ponziane Giannini, je gostovala v Aleksandriji in je imela zmago že takorekoč v žepu. Toda tri minute pred koncem tekme je sodnik prisodil (baje neupravičeno) enajstmetrovko v korist Alessandrije in končni rezultat je bil 1:1. — Ostali rezultati: Milan-Salernitana 3:0; Napoli-Bologna 1:1; Juventus-Fiorentina 3:0; Modena-Lucchese 3:0; Genoa-Atalanti 1:1; Vicenza-Lazio 2:1. Ponziana 2:0.

Milan	16	11	3	2	37	14	28
Torino	17	11	3	3	51	9	28
Inter	17	10	2	5	44	23	28
Juventus	16	8	4	4	29	21	20
Triestina	16	6	7	3	15	17	19
Bologna	16	5	7	4	21	16	13
Atalanta	16	6	5	5	19	16	13
Pro Patria	16	7	3	6	22	29	12
Genoa	16	7	2	7	30	28	18
Modena	16	5	6	5	18	17	16
Fiorentina	16	6	4	6	11	17	16
Roma	16	6	3	7	25	32	19
Alessandr.	17	6	3	8	25	27	19
Livorno	16	5	5	6	19	27	19
Lazio	17	4	7	6	13	17	19
Salernit.	16	5	4	7	20	27	16
Lucitese	16	5	3	8	13	16	19
Bari	16	4	4	8	15	23	18
SampDoria	16	4	3	9	18	23	18
Vicenza	16	4	3	9	13	31	18
Napoli	16	2	6	9	17	24	8

Lešniki in orehi

KRIŽANKA

Vodoravno: 1. oblok, poljski pridelek; 2. zrakoplov, mesto v Istri; 3. igralna karta, del suknje, kazni zaimek; 4. padavina, začimba, obžalovanje; 5. predlog, oziralni zaimek; 6. grad na Tržaškem ozemlju; 7. duda, število; 8. lučaj, mlečni izdelek, kraj na Notranjskem; 9. del voza, čudo, noča v solmizaciji; 10. vrsta viharja, kraj ob Soči; 11. zvižaja, drugoverci pod turško vlado.

Navpično: A. žučelka, prometna naprava; B. poučna zgodbica, obrtnik; C. pivo, tkanina, osebni zaimek; D. prostor za pevce »apa, ptica; E. del obraza, sumnja; F. kraj na Goriškem; G. klica, pregovor; H. jarek, mrtvoud, pripeka; I. pesnitev, moško ime, predlog; J. moško ime, kraj na Krasu; K. reka v Aziji, krvna cev.

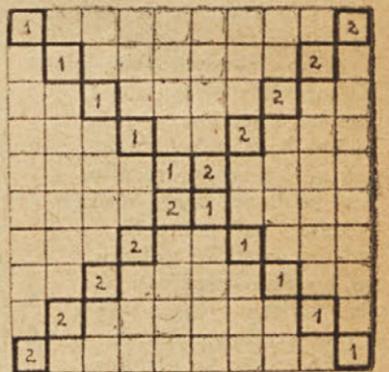
Kupon št. 50

za nagradno tekmovanje Ljudskega tednika

Odgovorni urednik Jože Koren

Tiskala: Zadržna tiskarna v Trstu

Kvadrat

Vodoravno. 1. probrat, 2. pripovednik, 3. del skladbe, 4. gibanje v gneči, 5. nezakonito početje, ki je odvisno od sprememb državni meji, 6. državni uradnik, ki ima opravka z nekim davkom, 7. zvečrnjak, 8. mesto v Rusiji, 9. mesto v Angliji, 10. električna naprava. Isti številki odgovarja ista črka.

I zid žrebanja

I. KRAVANJAI CIRIL, Jesenovec, Delavska ul. 6.

II. KRANJEC LILJA, Postojna, Dijaški dom.

III. PISLAR MARTIN, Idrija, Tova ul. 13.

Rešitev noveletnih ugank bomo pri občili prihodnjic.

LJUDSKI TEDNIK

NAROCNINA: Cena A: mesečna 60.—, četrletna 180.—, polletna 330.—, celoletna 600.— lir. — Cena B: 40.—, 120.—, 240.—, 400.— jugohir. — FLRJ: 24.—, 70.—, 140.—, 280.— din. — Tekoči račun za STO-ZVU na ime: »Založništvo Primorski dnevnik«, Trst 11-5374. — Tekoči račun za Jugoslavijo na ime »Primorski dnevnik«, uprava, Ljubljana 6-90601-19. — Cena oglasov: Za vsak mm višine v širini enega stolpca: trgovski 40.— lir, finančni in pravni 60.— lir, osmrtnice 70.— lir. — OGLASI pri Upravi od 8.30 do 12.00 in od 15.00 do 18.00 ure. — TELEFON: štev. 93-807.

Juca piše Pepi

Draga Pepa!

Lansko leto ob tem času smo od mraza trepetali, letos bi se v januarju skoraj lahko že kopali. Vse narobe gre v tem mestu zdaj, ko imamo tuje vlade; se bojim, da na poletje nam vsled tega sneg zapade. Guvernerjevo vprašanje spet se je izjalovilo, ker De Gasperi ponižno je poslušal desno krilo. Gaither par sprememb naredil pri vojaški je upravi, vendar tudi ta sprememba stanja nam še ne popravi. Oopenski dogodki dali so nam stavko enodnevno, ki končala za gospodo je tržaško silno revno. Partizane izpustili hitro spet so na svobodo, nekateri radi tega bi skočili kar v vodo. Nekateri so pisali, da je v Moskvi Stalin umrl, pa se tem ubogim norcem hitro je njih up podrl. Pred sodnijo zagovarja pa zdaj slavni se igralec, ki fašizma se je držal, kot drži se roke palec. Kaj iz tega bo nastalo, še nikomur nič ni znano, hudega ne bo, saj trdi mož, da je — Italiano. V Sredozemlje pa prispeli so zapadni pomorščaki, da bi v Trstu počutili se bolj varni njih vojski. Na zapadu vedno najde vzrok se za posredovanje, ki o komunizmu spremlja, časopisno ga pisanje. Sploh je antikomunizem prav moderen zadnje čase, zapadnjaki na debelo praznijo zanj svoje kase. Pa ne bo nič pomagalo, ljudstvo svojo pot pač hodi, pa četudi to povsede Trumanovi ni gospodi. Smrt fašizmu! ta parola po vsem svetu je že znana, pa četudi nič ne spada v sklop Marshallovega plana. Kakor vidiš, draga Pepa, vse tako je, kot je bilo, in kot kaže, tako kmalu nič ne bo se spremenilo. Kaj se hoče, draga moja, moramo pač potrpeti, saj do smrti že nekako se bo dalo preživeti. Pač živimo v takih časih, ko se svet preoblikuje in, ko našim se otrokom lepša, nova sreča snuje. Radi tega pa izplača se trpeti in boriti, saj, kdor danes v boj posega, ta svoj mali zarod štiti!

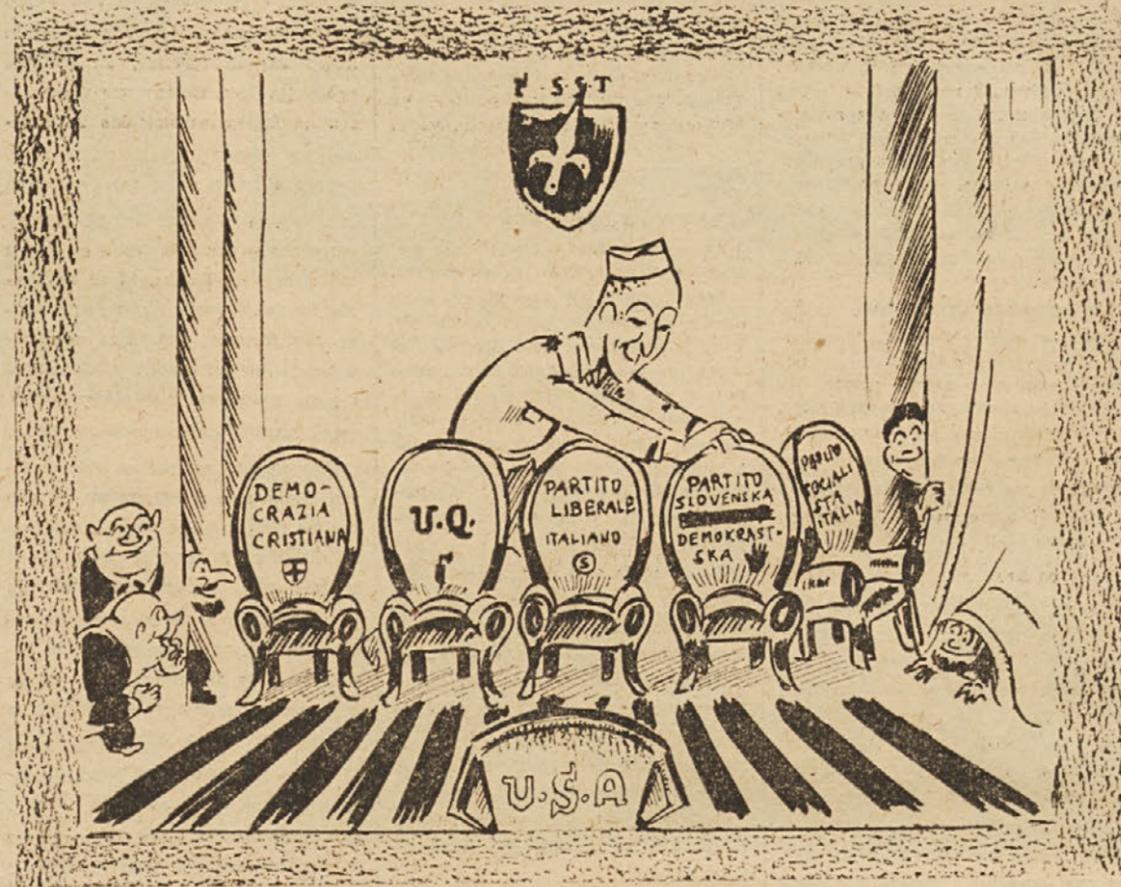
Te pozdravlja
Tvoja Juca

Vesela o Veselu

Ni dr. Vesel prvi renegat s tako veselim imenom. Živel je v Ljubljani za časa ranjke Avstrije Slovenec z imenom Vesel, ki se je vdinjal avstrijskemu orlu z dušo in telesom. Slovensko ime ga ni zadržalo, da bi se ne izdajal za Nemca Celso v napoto mu je bilo to ime. Nekoč je v družbi dejal: »Nemec sem. Zakaj le imam slovensko ime. To bo treba spremeniti.« Pa mu je nekdo prisotnih svetoval: »Nič lažjega kot to. Izpustite prvo črko svojega imena, pa bo vse v redu.« — Ime bi se potem bralo Esel, to je pa po nemško osel.

Guvernerja ne bo, le stolčki za hlapce

Partizanska uniforma:
v Trstu »roba proibita«,
brez skrbi pa lahko nosiš
črno srajco od Benitta!

Pretendenti na upravo tržaške države

Guvernerja, kakor kaže se ne bo. Fašista ne mara Jugoslavija, demokrata noče De Gasperi. A upravni stolčki ne smejo biti prazni, škoda bi bila, če bi se prah nabiral na njih. Zato jih bo lo zasedi gospodje, ki jim leži blaginja prebivalstva blizu srca, namreč v denarici, ki jo nosijo v levem prsnem žepu. Točna imena vseh teh veličin še niso znana, znano pa je, da so nad njimi blagovencem prijimki, in to dr. Zadolar, advokat Vsezačunt, g. Prisklednik, g. Petolizec, prof. Dolinarod, ing. Gorimi, dr. Slabsloven, ga. Konjunktura in drugi. Ze po imenih sodeč, bodo imeli novi posestniki upravnih stolčkov vso zaslombo vojaške uprave.

Poročilo iz Francije

Pocblasčni smo zanikati vesti, češ da bo v Franciji zmanjkalo kruha. Vestj so zlagane, zato damo lahko obe roki v vodo. Kruha v Franciji nikakor ne bo zmanjkalo iz preproste razloga, ker ga je že zmanjkalo.

Pogovor na cesti

A: Oprostite, koliko je na vaši uri?
B: Točno enajst.
A: Hvala! Pa je točna?
B: Naravnal sem jo po napovedi tržaškega radia.
A: Potem pa, oprostite, da dvomim v njeno točnost, če ste jo po tej liniji naravnali.

Tržaški antikomunisti streljajo (kozle)

Nesramno udejstvovanje „Kominforma“ v tržaškem okraju

Organizacija Kominform je stegnila svoje prste že tudi v naše kraje. V Miljah se je pojavila te dni kar na lepem slinavka in parkljevka. Kakor je znano, se organizacija Kominform poslužuje vseh sredstev za dosego cilja in je zato povsem jasno, da je tudi ta svinjska bolezen delo omenjene krute stranke. Zato pozivamo vse, ki se smatrajo za komuniste, da končno že spregledajo zmoto in se pridružijo antikomunizmu. Za parkljevko in slinavko pride od strani Kominforma lahko še kaj hujšega. Le spomnite se na nedavno kolero v Egiptu, ki je bila tudi delo komunistov in ne bo se vam težko odločiti za pristop v naše vrste.

Združeni antikomunisti

Nova bolezen v Trstu

V Trstu se je razpasla huda, nova bolezen, ki se imenuje antikomunizem. Bolnika spoznaš takoj po tem, da ga vsaka stvar rdeče barve strašno moti, ne prenese besede: tovariš, če zagleda kje zemljevid kake balkanske države, takoj pobesni, če pa mu pride pred oči zemljevid Sovjetske zve-

ze, pa naravnost ponori. Bolezen je najbolj razširjena med šovinisti in raznim emigrantskim krogi. Medicinskega leka zoper to bolezen ni. Pametni ljudje pa trdijo, da bolezen le ni neozdravljiva in so prepričani, da bo bolnike, ki bolehaljo na antikomunizmu odpravil čas.

Čuden pojav

Skoraj vsak dan srečuješ v Trstu moža, o katerem ne veš, kdo in kaj je. Prihuljeno se drži in kar na lepem se na cesti pobožno pokriža. Gledaš, kje je kaka cerkev, kje kako božje znamenje, ki bi bilo pravičen vzrok nabožne geste, a nikjer v bližini ne cerkve, ne božjega znamenja. Beliš si glavo, kaj navdihuje pobožnjaka h prekriževanju. No, in končno uganeš. Mož se prekriža vsakokrat, kadar gre mimo kakega Amerikanca. Je mož namreč pristaš Slovenske demokratske stranke, zanj je Amerikanec Bog in zato je jasno, da ga pobožno pozdravlja.

Zahvala

Podpisane, že pokojne politične stranke bivše Jugoslavije, se najvljudneje zahvaljujejo vsem vidnim in nevidnim voditeljem Slovenske demo-

kratske stranke v Trstu, da so nas po dolgih letih počitka izkopale iz groba in nas ponovno vrgle v vrvež življenja tega sveta. Obljubljamo svojim rešiteljem, da bomo uganjale prav take grdobije kot smo jih pred smrtjo.

J.N.S. — S.L.S. — J.R.Z.

Göbbels bo tožil

Izvedelo se je, da bo pokojni Hitlerjev propagandni minister vložil tožbo na tukajšnjem sodišču. Slišal je namreč oddaje tržaškega radia in zasledil v njih večino svojih antikomunističnih pravljic. Göbbelsu ne bo težko doka-

zati, da so te pravljice njegova last in da jih sedaj objavljajo brez njegovega dovoljenja. Za pričo pa bo lahko predlagal vse poslušalce teh poročil, ki bodo po svoji vesti lahko prisegli, da so vsa ta poročila že slišali iz Göbbelsovih ust.